Tuulas

Tuusulan perhekeskushanke 2007 - 2009 - malleista käytännöiksi

LOPPURAPORTTI

11.12.2009

Tuusula

TUULAS - PERHEKESKUSHANKE
LOPPURAPORTTI

Sisällysluettelo

ESIPUHE 3

1 TUUSULAN PERHEKESKUSHANKE TUULAS 5

1.1 HANKKEEN TAUSTA JA VAIHEET 5
1.2 PERHEKESKUKSEN VALTAKUNNALLINEN VISIO 6
1.3 TUULAS-HANKKEEN TAVOITTEET 6
1.4 TOTEUTUS HANKEORGANISAATIOSSA 9
1.5 TIEDOTTAMINEN 13
1.6 TUUSULAN PERHEKESKUSMALLI 14
1.7 HANKKEEN RESURSSIT 16

2 KELLOKOSKEN IKIOMA - PERHEKESKUS TOIMINTAPAIKKANA 17

2.1 TOIMINNAN ALOITTAMINEN JA TYÖNTEKIJÄRESURSSIT 18
2.2 TOIMITILAT 18
2.3 IKIOMA:N TOIMINTA 2007-2009 19
2.3.1 Ikioman viikkorunko 19
2.3.2 Toimintamallien kuvaus 21
2.4 IKIOMAN KÄVIJÄMÄÄRIÄ 2007-2009 26
2.5 ASIAKKAIDEN KOKEMUKSIA 28
2.6 PERHEKESKUSTOIMINNAN TULEVAISUUDEN VISIOITA 29

3 PERHELINKIT TUUSULAN PERHEKESKUSVERKOSTON TOIMINTAMALLIKSI 31

3.1 PROJEKTIRYHMISTÄ PERHELINKEIKSI 31
3.2 LÄHTÖKOHTA, TOIMINTA-AJATUS JA TAVOITTEET 32
3.3 PERHELINKKIEN KOKOONPANO 32
3.4 PERHELINKKI ALUEELLISENA VERKOSTOTYÖMUOTONA 33

4 PERHEVALMENNUS OSANA PERHEKESKUSTOIMINTAA 34

4.1 PERHEVALMENNUSMALLIN KEHITTÄMINEN 34
4.1.1 4T-projekti 34
4.1.2 Perhevalmennuksen kehittämistyöryhmä 35
4.1.3 Perhevalmennuksen kehittämisen lähtökohtia 35
4.1.4 Perhevalmennuksen tavoitteet 36
4.1.4 Pilottiperhevalmennus 37
4.2 TUUSULAN PERHEVALMENNUSMALLI 39
4.3 PERHEVALMENNUSMALLIN KÄYTÄNTÖÖN JUURRUTTAMINEN 40
4.4 PERHEVALMENNUKSEEN OSALLISTUNEET 2008–2009 41
4.5 PALAUTE PERHEVALMENNUKSEEN OSALLISTUNEILTA 43
4.5.1 Palautekyselyt perhevalmennuskokonaisuuden lopussa 43
4.5.2 PALAUTEKYSELY KEVÄT 2009 45
4.6 TOIMIJOIDEN NÄKÖKULMIA 46
4.7 POHDINTAA JA HAASTEET JATKOTYÖLLE 46

5 PERHETUKIKESKUS – LASTENSUOJELUPERHEIDEN TUKEMINEN MONIAMMATILLISESTI 49

5.1.LASTENKOTI MUUTOKSESSA - PERHETUKIKESKUKSEN KEHITTÄMISPROJEKTIN MERKITYKSIÄ ETSIMÄSSÄ 49
5.2 KÄSIKIRJATYÖSKENTELY TYÖMENETELMÄNÄ JA TYÖPROSESSIEN KUVAAJANA 50
5.3 VOIMAUTTAVA VALOKUVA TYÖYHTEISÖN KEHITTÄMISEN VÄLINEENÄ KOTORANNAN LASTENKODISSA: ARKIVOIMAN NAISET 54

6 YHTEISTYÖKUMPPANEIDEN KOKEMUKSIA TUULAS-HANKKEESTA 62

6.1 VARHAISKASVATUKSEN NÄKÖKULMA 62
6.2 SEURAKUNNAN PUHEENVUORO 62
6.3 MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITON KELLOKOSKEN PAIKALLISYHDISTYS 63
6.4 MÄNTSÄLÄN YHTEISTYÖKOKEMUKSET 64

7 TUULAS-HANKKEEN ARVIOINTI 65
7.1 YLEISTÄ HANKKEEN ARVIOINNISTA 65
7.2 ARVIOINNIN TOTEUTTAMINEN JA KESKEISET HAVAINNOT 65
7.3 JOHTOPÄÄTÖKSET 68
7.4 EHDOTUKSIA JATKOKEHITTÄMISELLE 68
8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET 70
LÄHTEET 73

LIITTEET

Liite 1. Ohjausryhmän kokoonpano
Liite 2. Projektiryhmien kokoonpano
Liite 3. Perhevalmennuksen palautelomake
Liite 4. Palautekyselylomake keväällä 2009

ESIPUHE

”Yhteistyössä on voimaa”

Tuulas-hanke on ollut kaksivaiheinen kokonaisuus. Ensimmäisessä vaiheessa lastensuojelun kehittämishankkeessa 2005 – 2007 tehty työ ja sen aikana luodut yhteistyöverkostot olivat pohjana toisen vaiheen perhekeskustoiminnan kehittämiselle 2007 - 2009. Tämä on toisen vaiheen loppuraportti. Tuulaksen ensimmäisen vaiheen alkaessa kesällä 2005 hankkeen ”ituja” oli kasvatettu jo usealla taholla. Tuulas oli ikään kuin sateenvarjo, jonka alle koottiin erilaista kehittämistyötä lasten ja perheiden palveluissa. Valmistelua ja sen taustoja tuntematta hankesuunnitelma antoi aluksi kuvan laaja-alaisesta ja voisi sanoa kunnianhimoisestakin kokonaissuunnitelmasta, jossa tavoitteena oli kehittää sekä ehkäiseviä että korjaavia lapsiperhepalveluja.

Työtä aloittaessa kävi kuitenkin pian selväksi, että konkreettisia toteutussuunnitelmia oli vähän. Tavoitteet siis olivat korkealla niin kuin ne usein hankesuunnitelmissa ovat. Toisen vaiheen tavoitteita asetettaessa oltiin hieman lähempänä maanpintaa. Visiot ja toteutussuunnitelmat ovat syntyneet projektiryhmissä ja projektityöntekijöiden kynästä. Ohjausryhmä on ne sitten pienin tarkennuksin hyväksynyt.

Kehittämistyön tutkimus- ja kokemustieto kertoo, että tuloksekkaan kehittämisen edellytys on kaikkien toimijoiden osallistuminen suunnitteluun ja tavoitteiden määrittelyyn sekä sitoutuminen niihin. Tuulas on ollut sosiaalitoimilähtöinen ja sosiaalitoimen/sosiaalipalveluiden hallinnoima hanke. Jo suunnitelmissa kuitenkin oli lähdetty siitä, että kyseessä on monien toimijoiden yhteishanke yli toimiala- ja kuntarajojen, kun Mäntsälän kunta on osallistunut hankkeeseen Kellokosken alueella. Tavoitteiden ja suunnitelmien käsittely yhdessä kaikkien toimijoiden kanssa erityisesti ohjausryhmätasolla ennen hankkeen aloitusta sekä Tuulas I että II:ssa jäi kuitenkin vähäiseksi ja tämä on vaikuttanut hankkeen toimintaedellytyksiin koko hankkeen ajan. Johdon tuki koko hankkeen toimintaympäristön luomiselle ja työntekijöiden osallistumiselle on kuitenkin olennaisen tärkeää.

Projektityöntekijän näkökulmasta hanketta on toteutettu projektilähtöisesti ja projektityöntekijöiden varassa, ei niinkään osana organisaation strategiaa, muita linjauksia tai kehittämissuunnitelmia. Hankkeen loppuvaiheessa, kun konkreettisia toimintamalleja oli jo käsissä, alettiin niitä nivoa osaksi perusorganisaatiota myös johtamisen tasolla. Hierarkkisen kunnallisen hallintotavan ja projekteina toteutettavien kehittämistehtävien kohtaaminen ei tässäkään hankkeessa ole ollut kitkatonta.

Työntekijätasolla Tuusulassa on alusta alkaen ollut tuntuva ja näkyvä avoimuus ja innostuneisuus oman työn kehittämiseen. Toki vastarinnallakin on oma tehtävänsä ja hyvä kritiikki auttaa tekemään tarpeellisia suunnantarkistuksia. Hankkeen alkuvaiheessa kunnassa oli meneillään useita samoja työntekijäryhmiä koskeneita kehittämishankkeita, joiden keskinäinen koordinaatio oli vähäistä. Selvää projektiuupumusta oli ajoittain ilmassa ja kehittämistyön vastustusta sen vuoksi.

Osaprojektien lähtökohdat ja toimintaympäristöt ovat olleet hyvinkin erilaiset, mikä näkyi selvästi projektien etenemisessä kummassakin hankkeen vaiheessa. Uusia toimintatapoja voidaan ottaa käyttöön ja syventyä työn sisältöjen kehittämiseen vain, jos työyksikön tai organisaation perusrakenteet ovat kunnossa ja työyhteisön ilmapiiri avoin ja kehittämismyönteinen.

Toimintaympäristö on ollut hanketyön kannalta haasteellinen ja voimavaroja on kulunut paljon oman työn edellytysten luomiseen. Tietysti oman työni osalta olen joutunut miettimään, millaista määrätietoisuutta olisi tarvittu, jotta olosuhteista huolimatta nyt vähemmälle jääneillä osa-alueillakin olisi päästy tavoitteisiin. Hankkeen loppuvaiheessa on ollut siihen palkattuja työntekijöitä peräti viisi, joista yksi puoliaikaisesti. Projektitiimimme on ollut melkoinen kirjo monipuolista osaamista, innostusta ja luovuutta ja loistava yhteishenki on auttanut jaksamaan yhdessä suunnitellen ja toimien – yhteistyössä todellakin on voimaa. Hankkeen viimei-

senä vuotena alkoi näkyä ja tuntua hanketyön tavoitteiden muotoutuminen konkreettisiksi toiminnoiksi ja juurtuminen osaksi perustyötä niin, että projektikoordinaattorin pitkä sairauslomakaan ei hidastanut junan kulkua. Siitä suurin kiitos kuuluu juuri projektitiimille ja kiitos myös siinä tilanteessa vastuuta ottaneille esimiehille ja muille toimijoille.

Uusien työmuotojen kehittämiseen on saatu korvaamatonta tukea monilta yhteistyökumppaneilta, jotka ovat oivaltaneet kehittämistyömme pyrkimykset. Erityisen kiitoksen ansaitsee Tuusulan tietohallintopäällikkönä työskennellyt Ali-Daniel Jokela, kunnan lakimiehet ja arkistonhoitaja Aino Ollilainen, joiden ansiosta on ollut mahdollista luoda Perhelinkistä lakien velvoitteet täyttävä uudenlainen moniammatillinen työmuoto.

Hanke tuotti uusia palvelumuotoja, joita kuntalaiset ovat ottaneet omakseen jopa siinä määrin, että hankkeen tuotteena syntyneen Kellokosken perhekeskus IKIOMAn lakkautusuhka sai aikaan sen palveluita käyttäneiden lapsiperheiden keskuudessa kuntalaisliikkeen erilaisine kannanottoineen kunnan viranomaisille ja päättäjille. Perhekeskustoiminnasta on oltu kiinnostuneita myös mediassa.

Kannustavaa on ollut hankkeen tuotoksia esiteltäessä saada kiinnostunutta palautetta kunnan ulkopuolelta yhteistyöverkostoissa, joista muutenkin hanketyöntekijänä on voinut saada vertaistukea ja virikkeitä. Meille projektityöntekijöille erilaisissa verkostoissa toimiminen on ollut itsestään selvä lähtökohta ja toivottavasti olemme omalla toiminnallamme edistäneet ja innostaneet myös muita verkostoituvaan työtapaan tässä verkostoituvassa maailmassa.

Hankkeen tavoitteissa ja toimintamallien kehittämisessä on koko ajan keskeistä ollut rakenteiden luominen moniammatilliseen yhteistyöhön lasten, nuorten ja perheiden palveluissa. Moniammatillisuus on tarkoittanut tasavertaista kumppanuutta kunnan, seurakunnan ja järjestöjen toimijoiden kesken. Moniammatillisuus ei kuitenkaan ole tavoite sinänsä, vaan työväline asiakaslähtöisessä, asiakkaan tarpeita ja näkökulmaa palvelevassa tavassa järjestää palveluita. Palvelut tulisi olla saatavilla yhdestä ovesta mahdollisimman matalan kynnyksen yli astuen.

Tässä raportissa useat hankkeessa mukana olleet esittelevät hankkeen vaiheita ja siinä kehitettyjä toimintamuotoja. Tämä raportti, hankkeessa tuotetut käsikirjat ja muuta Tuulas-materiaalia on löydettävissä verkkosivuilla www.tuusula.fi.

Tuusulassa 11.12.2009

Iiris Heikkilä
Projektikoordinaattori

1 TUUSULAN PERHEKESKUSHANKE TUULAS

Projektikoordinaattori Iiris Heikkilä

1.1 Hankkeen tausta ja vaiheet

Tuusulassa on paljon lapsiperheitä ja väestöstä kolmasosa on alle 19-vuotiaita. Sekä kunnan sisäinen että kuntarajojen yli tapahtuva muuttoliike on vilkasta. Tuusulan lapsiperheiden arjessa näkyvät viime vuosikymmeninä yleistyneet perhe-elämän muutokset: muutot etäälle tutusta ja tukea antavasta lähipiiristä sukulaisten, ystävien ja tuttavien luota, lisääntyneet avioerot ja uusperheiden muodostuminen, työelämän kasvaneet vaatimukset, jotka heijastuvat mm. vanhempien pitkinä työpäivinä ja kiireisenä arkena, jossa ei aina ole riittävästi aikaa lapsille. Mielenterveys-, päihde- ja parisuhdeongelmat sekä työttömyys vaikeuttavat monen perheen elämää.

Muutoksien kohtaaminen merkitsee monenlaisia haasteita sekä perheille itselleen että lasten, nuorten ja perheiden palveluita tuottaville kunnalle, seurakunnalle ja järjestöille. Haasteita ei pystytä kohtaamaan ongelmitta ja niiden kasvu on Tuusulassa näkynyt koko 2000-luvun ajan lastensuojelutoimien tarpeen lisääntymisenä kuten niin monissa Suomen kunnissa.

Lapsiperheiden tukemiseksi etsitään keinoja eri tahoilla. Perheet tarvitsevat tukea erilaisissa elämäntilanteissa oikea-aikaisesti, jotta ehkäistäisiin perheiden pienten pulmien muuttuminen suuremmiksi ongelmiksi. Julkisilla tai kolmannen sektorin palveluille on syntynyt aivan uudenlainen tehtävä olla luomassa tilaisuuksia kansalaisten keskinäisten verkostojen syntymiselle ja tukiverkkojen muodostumiselle.

2000-luvulla Tuusulan lapsiperhepalveluita on kehitetty useassa kehittämishankkeessa. Vuonna 2005 käynnistyi lastensuojelun kehittämishanke, jolle annettiin nimeksi Tuulas.Tässä Tuulaksen ensimmäisessä vaiheessa sekä ehkäiseviä että korjaavia palveluita kehitettiin neljässä osaprojektissa. Hankkeessa luotiin suunnitelmia ja toimintamalleja, mutta monessa kohdin kehittäminen oli pahasti kesken eikä toimintamalleja ehditty juurruttaa riittävästi arkikäytännöiksi. Tuulaksen jatkohankkeelle haettiin valtionavustusta sosiaali- ja terveysministeriön PERHE-hankkeesta ja se saatiin vuosille 2007 – 2009. Uudella hankkeella tavoiteltiin selkeiden rakenteiden luomista ennakoivalle ja ehkäisevälle lapsiperhetyölle. Tavoitteena oli myös jatkaa edelleen perhetukikeskuksen eli entisen lastenkodin toiminnan kehittämistä.

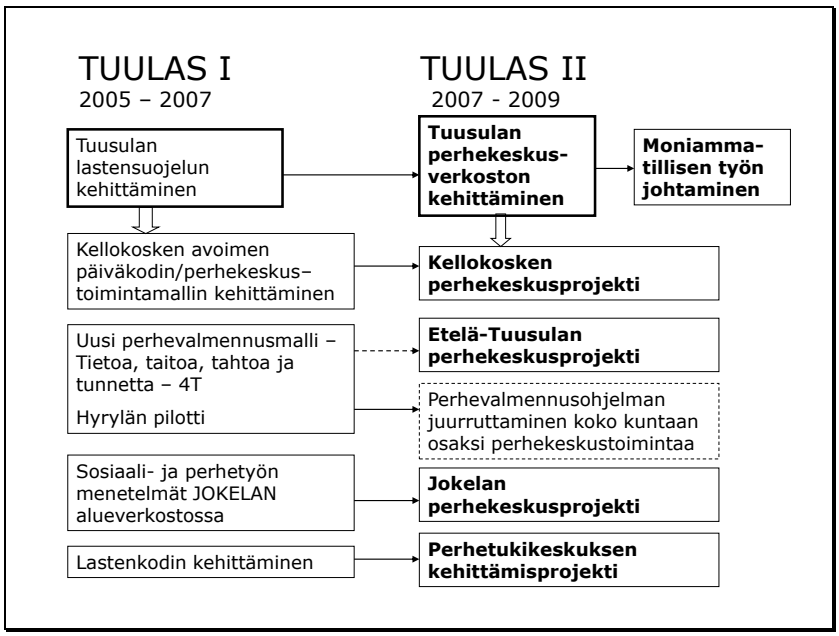

Kuvio 1. Tuulas-hankkeet

1.2 Perhekeskuksen valtakunnallinen visio

Perhekeskusten kehittämistä Suomessa on viitoittanut tarve edistää lasten ja perheiden hyvinvointia ja ehkäistä ongelmia ennakoivasti jo ennen niiden syntymistä. Keskeisenä ajatuksena on, että vanhemmuuden tukeminen edistää lasten hyvinvointia. Lähtökohtana ovat työkäytännöt, jotka tukevat vanhemmuutta ja parisuhdetta.

Esikuvana perhekeskuksille on ollut Ruotsin Leksandissa kehitetty toimintamalli, johon Suomesta käytiin tutustumassa ja sen toiminta-ajatuksia alettiin soveltaa paikallisesti. Perhekeskustoiminta on monissa kunnissa lähtenyt liikkeelle perhevalmennuksen kehittämisestä ja Tuusulassakin se oli keskiössä. Perhekeskukset ovat kuitenkin aina lähtökohdiltaan ja toimintamuodoiltaan sijaintipaikkansa näköisiä. Yhteistä perhekeskuksille on, että niihin on koottu yhteen lasten ja perheiden palveluja toimialarajat ylittävällä yhteistyöllä. Toimijoina perhekeskuksessa voivat olla kunnan peruspalveluista esimerkiksi neuvola, varhaiskasvatus, koulu ja perhetyö. Monissa kunnissa yhteistyökumppaneina ovat myös seurakunta ja järjestöt. Perhekeskus voi olla pelkästään rakenteellinen yhteistoimintamalli, mutta se voi myös olla fyysinen tila, jossa perheet voivat tavata toisiaan ja jossa voidaan toteuttaa erilaisia vertaisryhmätoimintoja. (Paavola Auli, Perhe keskiössä 2004 ja Perhekeskustoiminnan kehittäminen, STM selvityksiä 2008:12)

Tuusulan perhekeskushanke on siis ollut osa valtakunnallista kehittämistyötä, joka on verkostoitunut sosiaali- ja terveysministeriön rahoittaman PERHE-hankkeen kautta. Perhekeskustoiminnan kehittäminen on ollut myös osa pääministeri Matti Vanhasen II-hallituksen hallitusohjelmaa. Palvelujen kokoaminen perhekeskuksiksi liittää perhekeskustoiminnan kehittämisen kunta- ja palvelurakenneuudistukseen. Perhekeskuksen kehittämisessä painopiste on ollut peruspalvelujen ehkäisevässä työssä ja sitä tukevien lapsi- ja perhepalvelujen yhteistyöverkostojen luomisessa. Hankkeella on tavoiteltu lapsi- ja perhepalveluiden toimintakulttuurin uudistumista yhteistyössä julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa ja vahvistamalla perheiden osallisuutta.

Ehkäisevän perhetyön kehittämistä on vauhdittanut uuden lastensuojelulain voimaantulo vuoden 2008 alusta. Myös asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskelijaterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (2008) määrittelee selkeästi kunnille tehtäviä huolehtia ennalta ehkäisevästä toiminnasta. Lastensuojelulaki velvoittaa kuntia huolehtimaan entistä kokonaisvaltaisemmin ennalta ehkäisevästä työstä ja kehittämään lapsiperheiden palveluja kasvatuksen tukemiseksi. Laki määrittää ehkäisevän lastensuojelun tehtäväksi edistää ja turvata lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta. Lain mukaan ehkäisevää lastensuojelua on myös äitiys- ja lastenneuvolassa ja muussa terveydenhuollossa, päivähoidossa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettava erityinen tuki silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Laki velvoittaa kuntia laatimaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi kunnan valtuustossa hyväksyttävän nelivuotissuunnitelman, joka liittyy kuntalain mukaisesti talousarvion laadintaan.

1.3 Tuulas-hankkeen tavoitteet

Koko kunnan tasolla tavoitteeksi asetettiin kunnan eri toimialojen, seurakunnan ja järjestöjen toteuttamien lasten ja perheiden palveluiden moniammatillisen verkoston luominen. Alueellisen tason tavoitteeksi asetettiin paikallisen perhekeskusmallin luominen pilottina Kellokosken perhekeskus, jossa yhteistyökumppanina on ollut myös Mäntsälän kunta. Hankekokonaisuudessa jatkettiin edelleen yhtenä osaprojektina Tuusulan perhetukikeskuksen eli entisen lastenkodin kehittämistä. Näihin tavoitteisiin liittyi henkilöstön käyttämien työmenetelmien ja osaamisen kehittäminen. Perhekeskushanke oli jatkohanke sitä edeltäneelle 2,5 vuoden hankkeelle ja jatkovaiheessa toivottiin päästävän malleista käytäntöihin.

Tavoitetaso 1: Edistetään verkostoitumista koko kunnan tasolla

- painopisteenä tehostaa varhaista havaitsemista ja puuttumista yli hallintorajojen yhteistyössä seurakunnan ja järjestöjen kanssa
- tiivistämällä yhteistyötä ja kehittämällä yhteiseen näkemykseen perustuvia toimintatapoja
- kytkemällä toimintamallien kehittäminen kunnan organisaation samanaikaisiin muutoksiin, jotka mahdollistavat verkostoitumista ja uusia toimintakäytäntöjä

Tavoitetaso 2: Alueellisen perhekeskuksen toimintamallin luominen

- kaikkiin Tuusulan aluekeskuksiin muodostetaan perhekeskukset, jotka toimivat lapsiperheiden avoimina kohtaamispaikkoina ja lapsiperhepalvelujen tarjoajina matalan kynnyksen periaatteella
- perhekeskusmallin pilottina toimii Kellokosken perhekeskus IKIOMA, jonka työlle on määritelty viisi sisällöllistä tavoitetta

Tavoitetaso 3: Työmenetelmien ja osaamisen kehittäminen

Osaamisalueet:

- verkostotyön osaaminen
- varhainen havaitseminen ja puuttuminen
- arviointiosaaminen perheiden kanssa tehtävässä työssä
- oman työn arvioinnin menetelmät ja käytännöt sekä asiakaspalautteen hyödyntäminen

Hankesuunnitelmaa laadittaessa hankkeelta odotettiin seuraavia tuotoksia:

1. Tuusulassa toimii koko väestöä koskeva perhekeskustoimintamallin mukainen lapsiperheiden palvelujen verkosto kuntalaisten, järjestöjen, seurakunnan ja viranomaisten kumppanuuden pohjalla. Perhepalvelut on organisoitu kunnan organisaatiomuutoksissa tavoitteiksi asetettujen asukas- ja asiakaslähtöisyyden, osallistamisen, avoimuuden ja prosessien läpinäkyvyyden, aktiivisen tiedottamisen ja aitojen muutostavoitteiden periaatteilla. Palveluketjut on mallinnettu ja kuvattu palvelukartastoksi, joka ajantasaisena on sekä työntekijöiden että kuntalaisten nähtävänä kunnan verkkosivuilla.

2. Perhekeskushankkeen tuloksena Tuusulan Kellokosken ja Mäntsälän Hyökännummen alueperhekeskus on vakiinnuttanut asemansa lapsiperheiden sosiaalisia verkostoja kutovana olohuoneena ja paikkana yhteisöllisyyden syntymiselle. Klaavonkallion alueperhekeskus on aloittanut toimintansa ja Jokelan alueperhekeskuksen käynnistämistä valmistellaan. Alueperhekeskukset tuovat tarjolle perheiden omia voimavaroja tukevia ja ongelmia ehkäiseviä palveluja.

3. Perhekeskuksen toiminta perustuu kunnan ja kolmannen sektorin toimijoiden moniammatilliseen verkostotyöhön. Tuusulan kunnan toimialoista mukana ovat sosiaali- ja terveystoimi sekä sivistystoimi. Verkostossa ovat mukana päivähoito, sosiaalityö, perhetyö, neuvolaterveydenhoito, perhevalmennus, perhe- ja kasvatusneuvola, mielenterveyspalvelut, päihdetyö, nuorisotyö, koulut ja oppilashuolto sekä kirjastopalvelut. Kolmannen sektorin toimijoista mukana ovat seurakunta ja joukko järjestöjä. Yhteistyötä tehdään naapurikunnan Mäntsälän toimijoiden kanssa yhteisten palvelujen järjestämiseksi Kellokosken - Hyökännummen alueella ja kokemusten vaihtamiseksi kummankin kunnan toimintakäytännöistä.

4. Perhepalvelujen ja lastensuojelutyön painopiste on siirtynyt korjaavasta toiminnasta kohti lasten hyviä kasvuoloja edistävää, riskitilanteita jo varhaisessa vaiheessa ennakoivaa ja mahdollisia ongelmia ehkäisevää toimintaa. Kodin ulkopuolelle tapahtuvien lastensuojelun sijoitusten määrä on selvästi laskenut.

5. Lasten ja perheiden hyvinvointia edistävän työn tasolla työntekijöiden verkostotyön taidot ovat kehittyneet ja moniammatillinen ja verkostoituva toimintatapa on muotoutumassa osaksi organisaation rakennetta. Palvelujen vaikuttavuuden arvioinnissa on edistytty järjestelmällisen työn itsearvioinnin käyttöönoton ja asiakaspalautteen tehokkaan hyödyntämisen ansiosta. Lastensuojelun taloudellisen vaikuttavuuden arvioinnin menetelmiä on kehitetty ja otettu käyttöön (Tuusula on pilottikuntana mukana kehittämässä lastensuojelun taloudellisen vaikuttavuuden arviointia Kuuma-kuntien ja Uudenmaan maakuntaliiton rahoittamassa hankkeessa Paljonko on paljon). Ennakoivan työn näkökulmasta lapsiperhepalvelujen työntekijöiden osaaminen erityisesti varhaisen havaitsemisen ja puuttumisen taidoissa on lisääntynyt. Ehkäisevän työn kehittämisessä lapsen psykososiaalisen tilanteen ja vanhemmuuden arvioinnin osaaminen on lisääntynyt huomattavasti.

Hankkeen keskeiset toiminta-ajatukset olivat pitkälti muotoutuneet jo Tuulaksen ensimmäisen vaiheen aikana. Jatkohanketta suunniteltaessa ja käynnistettäessä tavoitteita ja visioita kirkastivat valtakunnallisella tasolla PERHE-hankkeessa muotoillut perhekeskus- toiminnan kantavat ajatukset. Liittyminen valtakunnalliseen verkostoon, joka on luonut yleisen tason käsitteen määrittelyjä, on antanut virikkeitä ja lisännyt itseluottamusta omien paikallisten toimintamallien kehittämisessä.

Monet käsitteet tai johto-ajatukset ovat viime vuosien lapsiperhetyön yhteydessä erittäin tutuksi tulleita yleisen tason toteamuksia tai väitteitä. Hankkeessa niille on tuotettu konkreettista sisältöä erilaisina toimintamalleina, joita on esitellään tarkemmin tämän raportin artikkeleissa. Yhteisiä käsitteillä ja niiden avulla muotoilluilla visioilla on oma tärkeä tehtävänsä luotaessa yhteisiä tavoitteita ja etsittäessä yhteistä kieltä monenkirjavassa toimijajoukossa.

Hankkeen johtoajatuksia

- Vahvistetaan ja tuetaan lasten, nuorten ja perheiden omia voimavaroja luomalla tilaisuuksia vertaistukeen, sosiaaliseen verkostoitumiseen ja yhteisöllisyyteen

- Tukemalla vanhemmuutta ja parisuhdetta tuetaan mahdollisuuksia hyvään lapsuuteen

- Vanhemmuus on vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta. Kohdataan koko perhe senhetkisessä elämäntilanteessaan ja vahvistetaan perheen vuorovaikutustaitoja.

- Erityisen tärkeää koko myöhemmän elämän kannalta on alle kolmivuotiaan lapsen vuorovaikutussuhde vanhemman kanssa.

- Ennakoimalla erilaisiin elämäntilanteisiin liittyviä riskitilanteita vahvistetaan perheiden voimavaroja ja taitoja kohdata pulmallisia tilanteita tulevaisuudessa ja ehkäistään näin riskien muodostumista ongelmiksi

- Vahvistetaan työntekijöiden tietoja ja taitoja havaita mahdollisimman varhain lasten, nuorten ja vanhempien pulmatilanteita ja kehitetään varhaisen tukemisen keinoja

- Tarkastellaan palveluita ja niiden kehittämistä lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta. Siirrytään tarkastelemaan palveluja hallinnollisen palveluntarjoajan (toimialan tai toimiyksikön) näkökulmasta asiakkaan näkökulmaan eri elämäntilanteisiin tai elämänvaiheisiin liittyvinä tarpeina ja asetetaan kaikki tarvittava eri alojen asiantuntemus oikea-aikaisesti käyttöön asiakkaan hyväksi.

- Yhteisesti sovitut toimintamallit ja säännöt ja niiden avoin ja selkeä tiedottaminen ovat edellytys asiakaslähtöiselle ja dialogiselle toimintakulttuurille

- Moniammatilliselle yhteistyölle luodaan toiminnalliset rakenteet

- Edistetään eri toimijoiden väliseen tasavertaiseen kumppanuuteen perustuvaa dialogista toimintakulttuuria ja vahvistetaan asiakkaiden osallisuutta palvelujen suunnittelussa ja toteutuksessa

1.4 Toteutus hankeorganisaatiossa

Perhekeskushanke on toteutunut neljänä osaprojektina. Kolmessa osaprojektissa on kehitetty alueellista perhekeskustoimintaa ja moniammatillisia lapsiperhepalveluiden verkostoja. Yksi osahankkeista on ollut Tuusulan perhetukikeskuksen kehittäminen yhdessä moniammatillisen lastensuojelutyön verkoston kanssa.

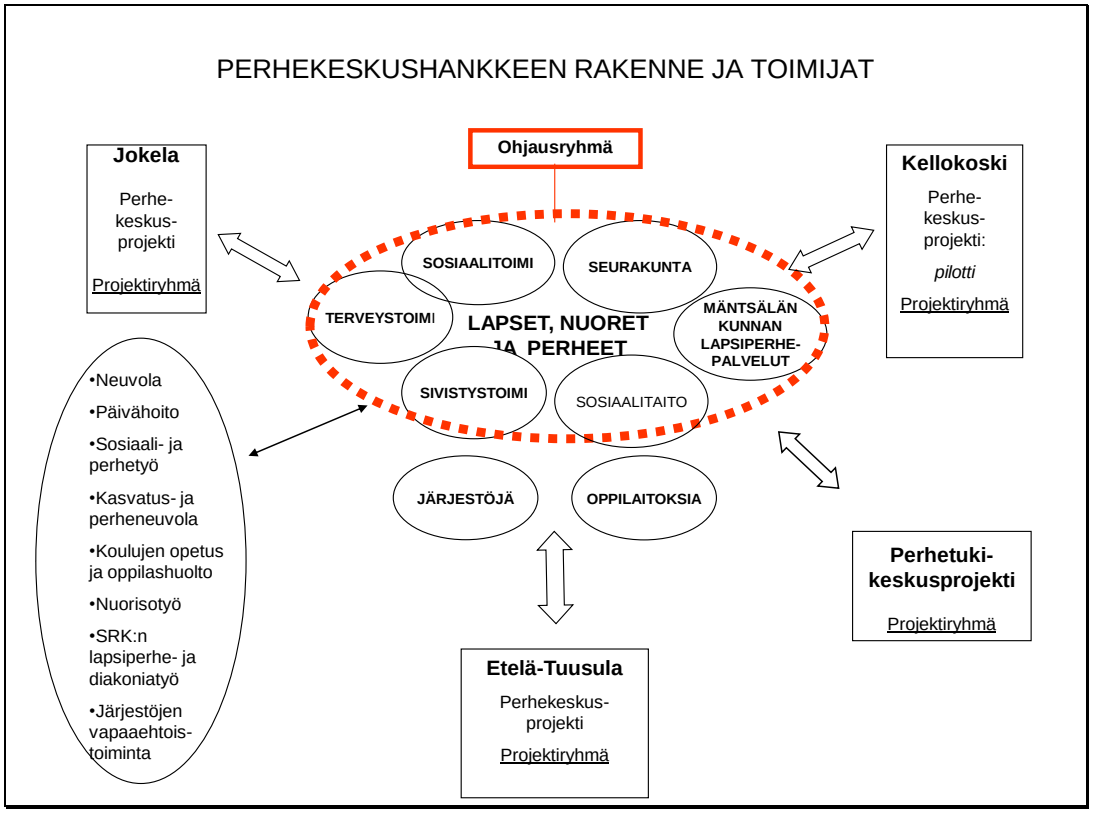

Kuvio 2. Perhekeskushankkeen rakenne ja toimijat

Ohjausryhmän toiminta

Tuusulassa toteutettiin organisaatiouudistuksia vuoden 2009 alusta siten, että sosiaalitoimi ja terveystoimi yhdistyivät. Varhaiskasvatuspalvelut liitettiin kasvatus- ja sivistystoimeen (aiemmin sivistystoimi).

Ohjausryhmässä ovat olleet edustettuna (kts. liite 1)

- Sosiaalitoimi: sosiaali- ja perhetyö ja varhaiskasvatus (1.1.09 alkaen kasvatus- ja sivistystoimen alaisuudessa)
- Terveystoimi: kasvatus- ja perheneuvola, koulujen oppilashuolto, neuvola
- Sivistystoimi / Kasvatus- ja sivistystoimi: kouluopetus, nuorisotyö, varhaiskasvatus, kirjastopalvelut
- Tuusulan seurakunta
- Sosiaalialan osaamiskeskus Sosiaalitaito Oy
- Mäntsälän kunta

Tuulaksen ohjausryhmä on toiminut myös samaan aikaan toteutetun seudullisen Lapsuuden arvokas arki ARVO–hankkeen Tuusulan kuntatyöryhmänä.

Kellokosken perhekeskusprojekti

Kellokosken osaprojektin tehtävänä oli käynnistää alueellisen perhekeskuksen toiminta Tuulaksen ensimmäisessä vaiheessa määriteltyjen tavoitteiden ja alustavan toimintasuunnitel-

man pohjalta. Periaatteessa sama projektiryhmä kuin ykkösvaiheessakin jatkoi toimintaansa (liite 1). Henkilövaihdoksia ryhmässä on toki sen toiminnan aikana ollut useita työntekijöiden vaihtuessa. Ryhmän toimintaan on osallistunut myös Mäntsälän perhetyöntekijä. Perhekeskustyöhön palkattiin hankeavustuksen turvin perhekeskusohjaaja, jolle saatiin työpariksi järjestettyä osa-aikainen kerho-ohjaaja yhteistyössä varhaiskasvatuspalvelujen kanssa. Varhaiskasvatuspalvelut vastasivat perhekeskuksen hallinnosta vuodenvaihteeseen 2009 asti, jolloin kunnassa tapahtui organisaatiomuutoksia. Varhaiskasvatuspalvelut yhdistyivät kasvatus- ja sivistystoimeen, kun ne olivat siihen asti olleet osa sosiaalitoimea. Hanketta hallinnoi sosiaalitoimi (vuoden 2009 alusta lähtien uuden organisaation mukainen sosiaali- ja terveystoimi).

Projektiryhmässä on seurattu perhekeskus IKIOMAn toimintaa, pohdittu siitä saatuja kokemuksia ja sovittu kehittämistoimista. Syksystä 2008 alkaen alettiin tunnustella uuden verkostotyömallin käyttöönottoa. Loppuvuodesta oli tutustuttu Perhelinkki-mallin periaatteisiin, pohdittu sen soveltuvuutta Kellokosken olosuhteisiin ja päätetty yhteisesti alkaa kokeilla Kellokosken perhelinkkiä vuoden 2009 alusta lähtien. Ensimmäisenä Tuusulassa, kuten pilottiprojektille sopii, käynnistyi Perhelinkki ensin harjoitellen työtapaa ja tarkentaen pelisääntöjä sekä sopien Perhelinkin kokoonpanosta. Keväällä perhelinkissä oli jo ensimmäinen asiakasvastaanotto. Projektiryhmä kokoontui vuoden 2009 aikana kolme kertaa, mutta ryhmän tehtävä alueellisena kehittämisryhmänä oli siirtymässä Perhelinkille.

Jokelan perhekeskusprojekti

Jokelan projektissa luotiin syksyllä 2007 projektille tavoitteet, joiden toteutuksessa yhteisenä nimittäjänä oli verkostoyhteistyön tiivistäminen eri toimijoiden kesken. Jokelan alueelle ei tämän hankkeen aikana ollut tiedossa perhekeskustoiminnalle toimintatilaa Kellokosken tapaan. Ryhmällä oli vain tieto, että ehkä tulevaisuudessa saadaan päiväkodin yhteyteen toimintatila myös perhekeskukselle. Tila nähdään hyvin tärkeänä nimenomaan perheiden itsensä kannalta yhteisenä kohtaamispaikkana. Tässä vaiheessa perhekeskustoiminta Jokelassa tarkoittaa siis yhteistoimintaverkostoa. Toteutettaville vertaisryhmille etsitään paikka tilanteen mukaan. Jokelan projektiryhmän kokoonpano (liite 1)on ollut koko ajan muuttuva ja toimintaa on ajoittain leimannut hajanaisuus.

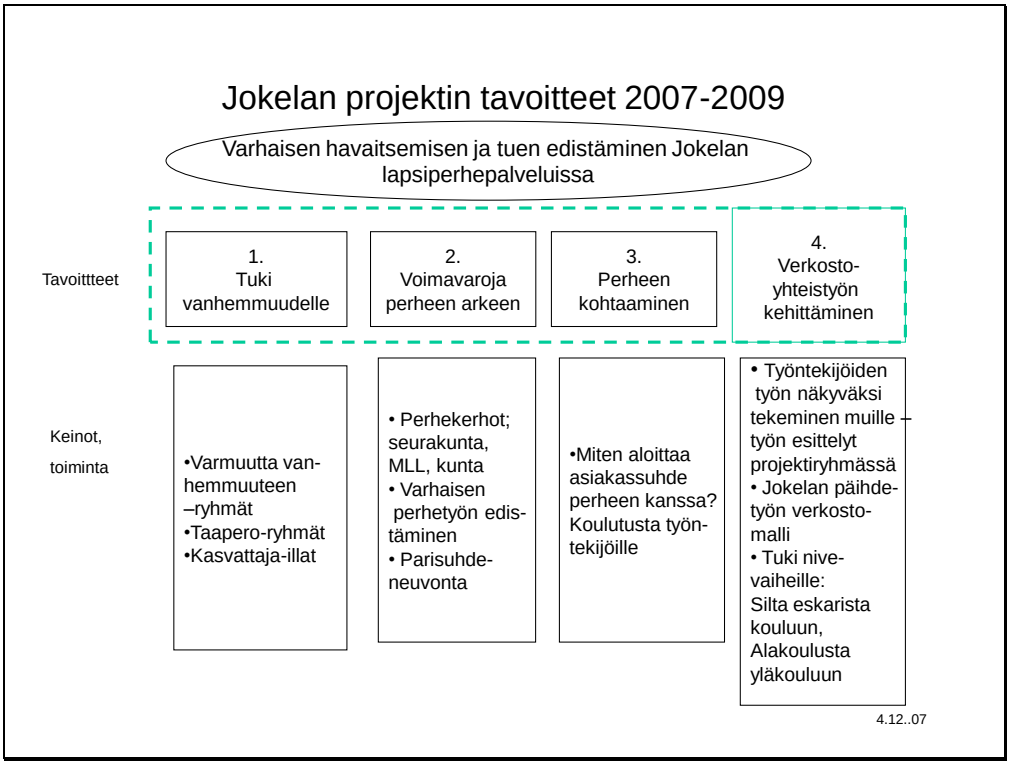

Kuvio 3. Jokelan perhekeskusprojektin tavoitteet

Jokelan koulusurmat 7.11.2007 vaikuttivat paljon projektityöhön, kun alueen voimavarat suuntautuivat kriisityöhön ja tragedian seuraukset näkyivät työntekijöiden arjessa työn ja vaikeiden asiakastapausten lisäyksenä. Toki alueelle valtion tuella saadut lisävoimavarat auttoivat tilannetta. Projektityölle asetettujen tavoitteiden toteuttaminen ei kovinkaan määrätietoisesti edennyt muuten kuin verkostotyön kehittämisen osalta hankkeen loppuvaiheessa.

Jokelan projektiryhmän työ suuntautui syksystä 2008 lähtien keskusteluun alueellisen verkostotyöryhmän perustamisesta ja toimintatavoista. Ryhmässä syntyi innostusta asiaan ja loppuvuodesta päätettiin, että perhelinkki käynnistetään alkuvuodesta 2009.

Projektiryhmä kokoontui vielä keväällä ja syksyllä 2009 perhelinkkien kokoontumisten yhteydessä, mutta ryhmän tehtävä oli selvästi siirtymässä perhelinkille, jossa asiakastapausten lisäksi on pohdittu laajemminkin alueen lapsiperheiden palvelujen tarvetta ja niiden kehittämistä.

Etelä-Tuusulan perhekeskusprojekti

Etelä-Tuusulassa projektiryhmä perhekeskuksen suunnittelemiseksi alueelle käynnistettiin varsinaisesti vasta keväällä 2008. Tausta-ajatuksena oli, että perhekeskustoimintatila saataisiin todennäköisesti vasta vuoden 2010 alusta ja projektiryhmätyöhön olisi helpompi motivoitua, kun konkreettisen toiminnan aloitus olisi lähempänä näköpiirissä.

Etelä-Tuusulan alue on aluekeskuksista suurin ja samalla tietyssä määrin hajanaisin: työntekijöitä ja erilaisia toimintoja alueella on selvästi enemmän kuin muilla alueilla. Alueella oli jo ennestään verkostoyhteistyötä, mm. Sokuri-projektin perintönä Rihmaryhmä, ja lisäksi lakisääteiset yhteistyöryhmät. Uuden verkostotyömallin luominen herätti paljon keskustelua ja ristiriitaisiakin ajatuksia sen tarpeesta ja toimintatavoista. Lopulta myös Etelä-Tuusulassa päädyttiin siihen, että aletaan kokeilla verkostotyökokouksia perhelinkin toimintamallin mukaan. Perhelinkki käynnistyi keväällä 2009 ja on toiminut sekä asiakasyhteistyön että yhteisen alueellisen kehittämisen foorumina.

Projektin toiminta suuntautui verkostotyömallin luomiseen alueelle. Perhekeskustoimintatilan suunnitelmista ei projektiryhmässä ole keskusteltu, vaan vastoin alkuperäistä hankesuunnitelmaa varhaiskasvatuspalvelut ovat suunnitelleet alueelle valmistuvan uuden toimitilan käyttöä omana toimintanaan tarkoituksenaan siirtää jo alueella toimiva avoin päiväkoti Puuhapohja näihin uusiin tiloihin.

Perhetukikeskuksen kehittämisprojekti

Tuusulan lastenkoti muutti nimensä Perhetukikeskukseksi syksyllä 2007. Yksikön kehittämistyö jatkui Tuulaksen ensimmäisen vaiheen jatkona. Yksikön suunniteltu toimintojen eriyttäminen toteutettiin syksyllä 2007, jolloin käynnistyi Koivukujan vastaanotto- ja arviointitoiminta omana yksikkönään ja Kotorannan lastenkoti jatkoi pitkäaikaisesti sijoitettujen lasten hoitopaikkana. Kehittämistyön kohteeksi määriteltiin projektissa perhetukikeskus kokonaisuudessaan, kun Tuulas I:n aikana tavoite oli vastaanotto- ja arviointityön toimintamallin aikaansaamisessa. Perhetukikeskuksen sisäisen työn rakenteita on hankkeen aikana selkiytetty, mikä on merkittävästi luonut pohjaa myös sisällölliselle kehittämiselle.

Perhetukikeskusprojektin projektiryhmään on kuulunut koko Tuulaksen ajan yksikön esimiesten ja muun henkilöstön edustajien lisäksi sosiaali- ja perhetyön sekä kasvatus- ja perheneuvolan edustus. Perhetukikeskuksen työprosessit rakentuvat yhteistyöhön muiden toimijoiden kanssa. Edellä mainittujen lisäksi tärkeitä ovat perus- ja erikoisterveydenhuolto, psykiatriset yksiköt sekä koulut, päiväkodit ja nuorisotyö. Projektin päätyttyä projektiryhmä samalla kokoonpanolla jatkaa lastensuojelun yhteistyöryhmänä puheenjohtajana perhetukikeskuksen johtaja Saila Tuokko. Sen tehtävänä on suunnitella tulevaa perhekuntoutustoimintaa, vastata hankkeen aikana luotujen työprosessikuvausten eli käsikirjojen jatkuvasta päivityksestä yhteistyöverkostossa ja muista eri toimijoiden yhteistyötä edellyttävistä tehtävistä tarpeen mukaan.

Perhetukikeskuksen oma henkilöstö on moniammatillistunut hankkeen aikana. Nyt työntekijöinä ovat myös sosiaalityöntekijä ja psykiatrinen sairaanhoitaja. Hankkeen aikana perhetukiyksikössä on työskennellyt puoliaikaisesti kehittäjäpsykologi, joka yhdessä henkilöstön ja moniammatillisen verkoston kanssa on kehittänyt yksikön työprosesseja ja niiden kuvauksia. Hän on myös osallistunut jossain määrin psykologina lastenkodin työhön ja luonut psykologin tehtäväkuvaa yksikössä, mutta psykologille ei tarpeesta huolimatta ole vakanssia kunnan talousarviossa ainakaan vielä vuonna 2010.

Perhetukikeskuksen tilojen uudistus ja laajentaminen on käynnistymässä. Toiminnan vaatimusten mukaiset tilat ovat edellytys toiminnan kehittämiselle ja kehitettyjen tai kehitteillä olevien toimintamallien täysimittaiselle käyttöönotolle. Perhekuntoutus voidaan käynnistää vasta uusien tilojen valmistuttua.

Perhetukikeskuksen toimintatapoja ja työprosesseja on kehitetty käsikirjatyömenetelmällä. Lastenkodin ja vastaanotto- ja arviointiyksikön työprosessit on kuvattu yksityiskohtaisesti käsikirjoina, jotka on luotu moniammatillisissa käsikirjatyöryhmissä. Käsikirjoista tarkemmin luvussa 5.2.

Perhetukikeskuksen kehittämiseen liittyy vielä monia haasteita. Saadut opit on vietävä käytännön työhön, sillä hankeaika loppuu kesken juurruttamisen kannalta. Tilahankkeen on toteuduttava, jotta kaikki kehittämissuunnitelmat voidaan viedä käytäntöön. Toiminnan kannalta ehdottoman tärkeä psykologi puuttuu henkilökunnasta hankkeen päätyttyä.

Luotujen työmallien toteutuminen edellyttää, että sosiaalityö ja muut yhteistyökumppanit sitoutuvat niihin. Kirjaamiskäytännöt ovat olleet kehittämisen kohteena ja siinä on edistytty, mutta niiden kehittäminen tarpeiden mukaisiksi edellyttää toimivia atk-ohjelmistoja. Niiden osalta tehdään yhteistyötä Järvenpään kaupungin kanssa, jossa pilotoidaan Pro Consona-ohjelmiston kehittämistä.

Perhevalmennus

Perhevalmennusmallin kehittäminen oli hankkeen ensimmäisessä vaiheessa oma osaprojektinsa. Toisessa hankevaiheessa tavoitteeksi asetettiin toimintamallin juurruttaminen arkikäytännöksi koko kunnassa osaksi luotavaa perhekeskustoimintaa. Tätä varten ei enää ollut omaa projektiryhmää, vaan toimintamallin juurruttamista käytäntöihin on toteuttanut yhdessä moniammatillisen toteuttajajoukon kanssa terveydenhoitaja Krista Rastas. Hän on lisäksi toiminut Etelä-Tuusulan osaprojektissa projektiryhmän puheenjohtajana ja sittemmin alueen perhelinkin puheenjohtajana. Perhevalmennusohjelmasta ja sen kehittämisestä on tarkempi esittely raportin luvussa 4.

Moniammatillinen esimiesten yhteistyö

Hallinnolliset rajat ylittävää esimiesten verkostoyhteistyötä yritettiin kehittää syksystä 2007 Kellokosken perhekeskuksen toiminnan ympärille. Tavoitteena oli säännöllisesti kokoontuva lähiesimiesten ryhmä. Pidettiin yksi kokous, mutta seuraaviin kokouksiin ei enää motivoiduttu osallistumaan. Syksyllä 2008 käynnistettiin moniammatillinen johtamisen prosessi uudella tavalla. Lasten ja perheiden palveluissa työskenteleviä lähiesimiehiä ja keskijohtoa kutsuttiin Gustavelundiin seminaari-iltapäivien sarjaan. Samaan aikaan oli menossa työntekijätasolla verkostotyön toimintamallin kehittäminen perhelinkkimallin mukaan. Työntekijätason Perhelinkit tarvitsevat organisaation ja johtamisen tuen. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laatiminen ja toteutus myös korostaa moniammatillisen johtamisen tarvetta.

Esimiesseminaareja oli vetämässä ulkopuolisena kouluttajana KM Ulla Rasimus PRO koulutus ja konsultointi Oy:stä. Seminaareihin osallistui pienehkö joukko (enimmillään 15 osallistujaa) esimiehiä, mutta edustettuina oli kuitenkin monia toimiyksiköitä. Mukana oli sosiaalityön, lasten, nuorten ja perheiden erityispalvelujen ja varhaiskasvatuksen esimiehiä sekä koulujen rehtoreita. Keväällä 2009 viimeisessä seminaarissa päästiin keskusteluissa siihen, että sovittiin moniammatillisen esimiesryhmän käynnistämisestä Tuusulassa.

Koulutukset, seminaarit ja tapahtumat

Tuulaksen järjestämissä koulutuksissa on pyritty siihen, että koulutustilaisuudet samalla palvelevat moniammatillisen yhteistyön kehittämistä ja siksi ne on suunnattu eri alojen työntekijöille.

Hanke on järjestänyt koulutusta, seminaareja ja yleisötilaisuuksia seuraavilla teema-alueilla:

- *Moniammatillinen johtaminen*
  Lähiesimiehille ja keskijohdolle suunnattiin kolmen seminaari-iltapäivän sarja, kouluttajana KM Ulla Rasimus Prokoulutus Oy:stä
- *Lasten ja aikuisten väliset kiintymyssuhteet lasten ja perheiden kanssa tehtävässä työssä*
  Teemasta ovat pitäneet koulutuspäiviä kehittäjäpsykologi Marika Vilén ja psykologi Tarja Janhunen lasten ja perheiden kanssa työskenteleville kunnan ja seurakunnan työntekijöille. Perhetukikeskuksen työntekijöille on suunnattu laajempi koulutuskokonaisuus, johon sisältyy Theraplay-menetelmän opiskelu kouluttajana Eira Eklund Theraplay-yhdistyksestä.
- *Isäviikot*
  Isänpäiväviikolla on jo kolmena vuonna järjestetty Tuusulan Isäviikko yhteisvoimin Tuusulan seurakunnan, liikuntatoimen, kirjasto- ja kulttuuritoimen sekä Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen kanssa. Isäviikon tarkoituksena on ollut vahvistaa isäkulttuuri syntymistä, lisätä isyyden arvostusta kohti tasavertaista vanhemmuutta ja tarjota mukavaa yhteistä toiminta vanhemmille lapsineen. Viikot ovat sisältäneet erilaisia tapahtumia koko perheelle, erityisesti isille ja lapsille, kuten maksuton sisäänpääsyn museoihin ja uimahalliin, tutustumiskäyntejä paloasemilla ja isyysaiheisia näyttelyitä sekä yleisöluentoja.

Yksittäisiä koulutus- tai seminaaritilaisuuksia ovat olleet:

- Lapsen turvaistaminen –luento lapsiperheiden kanssa työskenteleville 11.3.2008, kouluttajana psykologi Sinikka Mäkinen
- Perhelinkkien kesäseminaari 9.6.2009, johon osallistuivat perhelinkkitoiminnassa mukana olevat kunnan ja seurakunnan työntekijät, päivän vetäjänä Ulla Rasimus PRO koulutus ja konsultointi Oy:stä.
- Psykologi Soili Poijulan kriisityön koulutus
- Tuulas-hankkeen päätösseminaari 13.10.2009

Hanke on ollut yhtenä järjestäjänä tai tukenut osallistumista ulkopuolisiin tilaisuuksiin kuten

- Parisuhdepäivät 2008 ja 2009
- Ihmeelliset Vuodet –menetelmäkoulutus
- Lastensuojelun dokumentaatiokoulutus 2008 (yhdessä muiden KUUMA-kuntien kanssa)
- Lastensuojelupäivät 2008
- Sijaishuollon päivät 2009
- ARVO-hankkeen koulutus- ja seminaaritilaisuudet:
  - Poikkihallinnollisten rakenteiden kehittäminen ja johtaminen
  - Moniammatillinen ja monisektoraalinen yhteistyö ja johtaminen
  - Johdatus moniammatilliseen kasvatuskumppanuuteen –luennot
  - Hyvät käytännöt moniammatilliseen kasvatuskumppanuuteen –työpajapäivä
  - Salassapitovelvollisuus moniammatillisessa lasta koskevassa yhteistyössä
  - Kehittämisryhmät ja teemaverstaat
  - Kunta- ja seutukohtaisten lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien toimeenpano –foorumit
- DDP-menetelmä

1.5 Tiedottaminen

Tiedottamiselle hankkeessa ei luotu erityistä tiedotussuunnitelmaa, mutta tiedottamista käsiteltiin hankkeen ohjausryhmässä. Koska hankkeessa on kyse kaikille Tuusulan lapsiperheille

suunnatuista palveluista, piti ohjausryhmä tiedottamista tärkeänä. Ohjausryhmässä esitettiin tiedotusvastaavien nimeämistä kaikille osaprojekteille, mutta halukkaita ei ryhmissä ollut, joten vastuu on viime kädessä ollut projektikoordinaattorilla. Projektityöntekijät ovat olleet aktiivisia tiedottajia.

Hanketta esiteltiin sosiaali- ja terveyslautakunnille keväällä 2008. Lasten ja perheiden parissa työskenteleville järjestettiin syksyllä 2008 tiedotus- ja koulutuspäivä, jossa kerrottiin hankkeen etenemisestä ja kehitteillä olevista toimintamalleista. Lukuisat hankkeen toimijat ovat esitelleet hankkeen toimintamalleja omissa työyksiköissään. Tuulaksen toiminta on ollut esillä erilaisissa yhteistyöseminaareissa mm. ARVO-hankkeessa.

Kunnan lapsiperheitä on käytännössä koskettanut hankkeen toiminnoista erityisesti perhevalmennus ja Kellokoskella perhekeskus IKIOMAn palvelut. Näistä on ollut paikallislehdistössä lukuisia lehtiartikkeleita. Perheille suunnatuista ryhmistä ja muusta toiminnasta on myös tiedotettu kunnan verkkosivuilla, joilla ne tosin ovat olleet melko pitkän ”polun” päässä. Nettisivuston kehittäminen on ollut tavoitteena hankkeessa, mutta valitettavasti siinä ei juurikaan edetty.

Hankkeen talousarviossa oli myös määräraha atk-ohjelmiston hankkimiseen, jonka avulla olisi voitu kuvata eri työyksiköiden työprosessit ja tuoda kuvaukset kunnan sisäiseen tietoverkkoon edistämään tiedonkulkua ja moniammatillista yhteistyötä. Toteuttamismahdollisuuksia selvitettiin useaan otteeseen. Toteutuksen todettiin vaativan henkilöstö- ja muita resursseja siinä määrin, ettei menetelmän käyttöönottoa nähty realistisena eikä ohjelmistoa hankittu.

1.6 Tuusulan perhekeskusmalli

Tuusulan kunnan lasten, nuorten ja perheiden palvelut rakentuvat kolmessa aluekeskuksessa tarjottaviin perus- ja erityispalveluihin. Hankkeessa luotiin toimintamalli, joka on eräänlainen visio Tuusulan perhekeskusverkostosta. Hankkeen päättyessä mallin rakenteista osa on toteutunut tai toteutumassa.

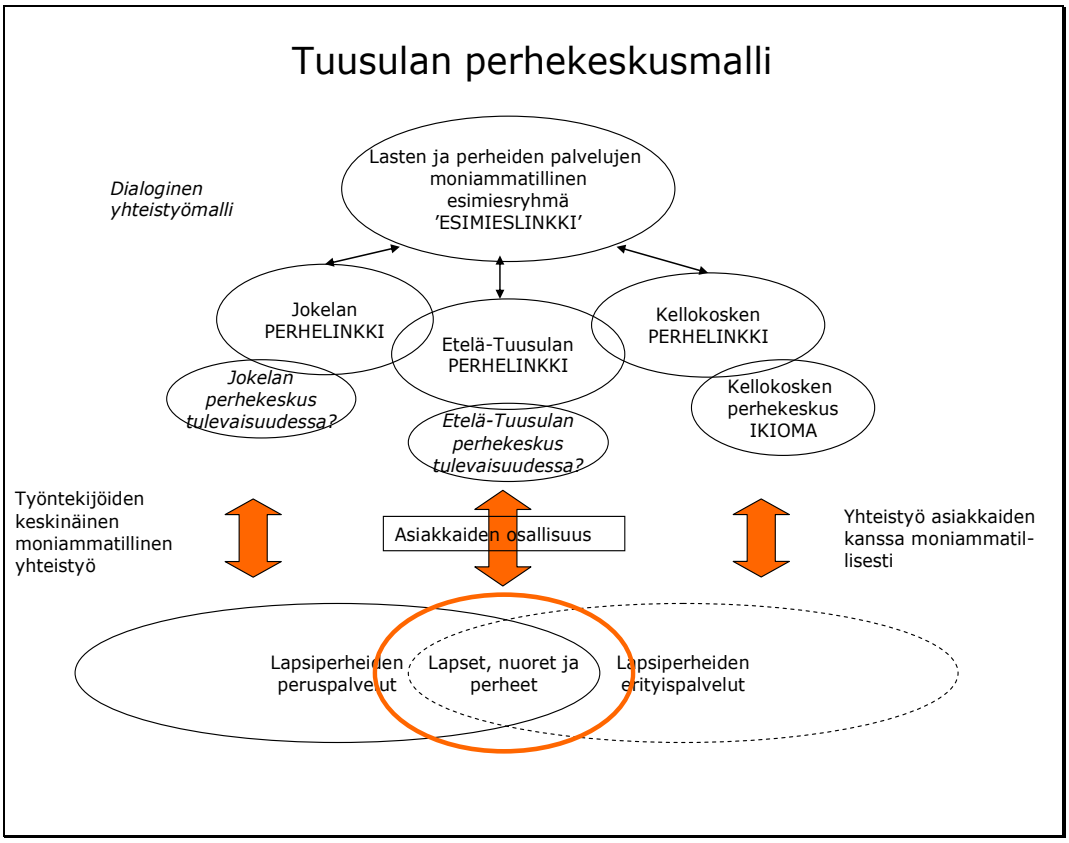

Kuvio 4. Perhekeskushankkeessa luotu toimintamalli

Perhekeskusmalli rakentuu kolmelle tasolle:

1. *Perhekeskusverkoston johtaminen koko kunnan tasolla*
   Ohjauksen ja johtamisen dialoginen yhteistyö eri lasten ja perheiden palveluita tuottavien toimialojen ja -yksiköiden kesken tapahtuu moniammatillisessa esimiesten yhteistyöryhmässä 'esimieslinkissä'. (ks. luku 3, s.)
2. *Alueelliset verkostot*
   Alueellinen moniammatillinen lapsiperheiden ja lapsiperhetyöntekijöiden keskinäinen yhteistyö tapahtuu perhelinkeissä (ks. luku 3, s.)
3. *Perhekeskukset fyysisinä toimintatiloina*
   Toimintamallin mukaan kaikissa aluekeskuksissa on tarkoitus olla fyysiset tilat perhekeskustoiminnalle, jossa kaiken ikäisten lasten perheillä on mahdollisuus tavata toisiaan ja osallistua kunnan, seurakunnan ja järjestöjen yhteistyössä järjestämään avoimeen ja kohdennettuun toimintaan. (ks. luku 2, s.)

Moniammatillinen toimintakulttuuri

Perhekeskustoimintaa kehittämällä on pyritty vaikuttamaan kunnan lasten ja perheiden palveluiden toimintakulttuuriin vahvistamalla dialogisuutta moniammatillisessa yhteistyössä. Dialogisuus tarkoittaa vuoropuhelua, moniäänisyyttä ja vastavuoroista vaikuttamista erilaisten osanottajien kesken. Dialogisessa vuorovaikutuksessa osapuolet kohtaavat tasavertaisesti; kaikki saavat puhua ja kaikki tulevat kuulluiksi. Dialogisuuden voi ymmärtää sekä ajattelutapana että toimintakäytäntönä. (Ylönen & Kulhoranta, 2009). Dialogisuutta voi myös kutsua yhdessä ajattelemisen taidoksi (Isaacs, 2001). Toimintakulttuurin muuttuminen on aikaa vievä prosessi, jossa Tuulas-hankkeen aikana (osin sen ansiosta, monien asioiden yhteisvaikutuksella) on päästy hyvään alkuun. Tavoitteena on ollut luoda moniammatilliselle asiakaslähtöiselle yhteistyölle rakenteita ja niitä on hankkeella onnistuttu kehittämään.

Esimieslinkki

Tuulaksessa moniammatillisten verkostojen kehittäminen lähti liikkeelle ruohonjuuritasolta, mutta työntekijätason yhteistyö edellyttää johtamisen tuen. Esimiestason yhteistyön tarve myös monelta muulta kannalta on tullut yhä tärkeämmäksi mm. uuden lastensuojelulain myötä, joka edellyttää kaikkia toimialoja koskevan lastensuojelusuunnitelman toteuttamista yhteistyössä. Moniammatillinen esimiesryhmä on käynnistymässä Tuusulassa ja sen yhtenä keskeisenä tehtävänä on lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman seuranta.

Perhelinkit

Kaikissa aluekeskuksissa Etelä-Tuusulassa, Kellokoskella ja Jokelassa käynnistyivät vuonna 2009 perhelinkit alueen lapsiperhetyön yhteisinä foorumeina. (Ks. luku 3)

Perhekeskus toimintatilana

Toistaiseksi ainoastaan Kellokoskella on ollut toimintatila, joka on avoin kaiken ikäisten lasten perheille kohtaamisen ja yhteistyön paikkana ja jossa voidaan toteuttaa myös perhelinkissä esiin tulevien tarpeiden pohjalta mm. vertaisryhmätoimintaa. Tuusulan kunnanvaltuusto teki 16.11. päätöksen, joka merkitsee IKIOMAn toiminnan siirtymistä kasvatus- ja sivistystoimen varhaiskasvatuspalveluiden lapsi- ja perhekerhotoiminnan ja mahdollisen muun avoimen toiminnan tilaksi, jossa työskentelee yksi kokoaikainen perhekeskusohjaaja. Valtuustokäsittelyssä talousarvion perusteluihin kirjattiin, että ennalta ehkäisevää toimintaa tulisi edelleen toteuttaa. Varhaiskasvatuspalvelut saavat joulukuussa 2009 uudet toimintatilat Etelä-Tuusulan Klaavonkallioon ja myöhemmin Jokelan Notkopuistoon. Tiloina näitä voitaisiin IKIOMAn tapaan käyttää kaikille perheille avoimina perhekeskuksina, mutta tässä vaiheessa toiminnalle ei ole resursseja eikä eri toimialojen ja toimintayksiköiden kesken ole moniammatillisen toiminnan edellyttämää yhteistyötä. Tämä tarkoittaa, että Tuusulan perhekeskustoiminta jää

ainakin tässä vaiheessa yhteistyöverkostoksi, jolta puuttuu perheille ja kaikille moniammatillisen verkoston toimijoille avoimet toimintatilat.

1.7 Hankkeen resurssit

Perhekeskushanke Tuulas käynnistyi 1.6.07 Kellokosken osaprojektin osalta ja 1.11.07 hankkeena kokonaisuudessaan (Tuulaksen ensimmäinen vaihe jatkui 31.10.2007 saakka). Hanke päättyi sosiaali- ja terveysministeriön PERHE-hankkeen rahoituksen osalta 31.10.2009, mutta jatkuu hankkeena Tuusulan kunnan omarahoitteisena vuoden 2009 loppuun saakka.

Hankkeen valtionavustukseen oikeuttava kustannusarvio oli 539 832 euroa, josta valtionavustuksen osuus oli 404 874 euroa. Valtionavustuksen päättymisen jälkeen kunnan sosiaali- ja varhaiskasvatuspalvelut maksavat hanketyöntekijöiden palkat ja perhekeskus IKIOMAn käyttökustannukset.

Hankkeelle palkatut työntekijät:

- projektikoordinaattori Iiris Heikkilä (11/07 – 12/09, työsuhde jatkui Tuulas I:stä 6/05 alkaen)
- projektityöntekijä, terveydenhoitaja Krista Rastas (puoliaikaisesti 11/07 – 12/09, työsuhde jatkui Tuulas I:stä 8/05 alkaen)
- perhekeskusohjaaja Riikka Vilja (8/07 – 12/09)
- perhekeskusohjaaja Jaana Tarula (8/08 – 12/09)
- kehittäjäpsykologi Marika Vilén (8/08 – 12/09)
- perhekeskuksen osa-aikainen kerho-ohjaaja Marja Suominen (8/07 – 10/07)
- perhekeskuksen osa-aikainen kerho-ohjaaja Jenni Kyötikki (11/07 – 5/08)

Osana omaa työtä tai oman työn ohessa hanketyöhön ovat mittavalla työpanoksella osallistuneet:

- projektiryhmien puheenjohtajat ja jäsenet (ks. liite 1)
- ohjausryhmän jäsenet
- IKIOMAn vertaisryhmien ja muiden toimintojen toteutukseen osallistuneet kunnan ja seurakunnan työntekijät sekä vapaaehtoistoimijat
- perhelinkkien kehittämiseen ja toteuttamiseen osallistuneet työntekijät sosiaali- ja terveystoimesta, sivistystoimesta, seurakunnasta ja kunnan konsernipalveluista (arkisto-, tietohallinta- ja lakimiespalvelut)
- yhteistyösopimukseen perustuen Sosiaalitaito Oy
- harjoittelujaksoja ja opinnäytetöitä hankkeessa tehneet opiskelijat Järvenpään Diakoniammattikorkeakoulusta

2 KELLOKOSKEN IKIOMA - PERHEKESKUS TOIMINTAPAIKKANA

Perhekeskusohjaajat Riikka Vilja ja Jaana Tarula

Kellokosken perhekeskus IKIOMA aloitti toimintansa elokuussa 2007 TUULAS -hankkeen osaprojektina. Perhekeskustoimintaa suunniteltiin vuodesta 2005 lähtien TUULAS -hankkeen moniammatillisessa projektiryhmässä yhteistyössä Mäntsälän kunnan kanssa. Projektiryhmä muodostui kuntien, seurakunnan ja järjestöjen työntekijöistä.

Projektiryhmän ajatuksena oli luoda Kellokoskelle koko perheen hyvinvointia edistävä paikka, jossa punaisena lankana tulisi olemaan vanhemmuuden tukeminen yhteistyöverkostoja hyödyntäen. Toiminta päätettiin suunnata aluksi alle kouluikäisten lasten perheille ja toiminnan laajentuessa tarjontaa suunniteltiin lisättävän siten, että perhekeskuksen kohderyhmä tulisi jatkossa olemaan kaikki 0 - 18 -vuotiaiden lasten perheet.

Perhekeskus IKIOMA on alusta saakka toiminut ennaltaehkäisevästi matalan kynnyksen periaatteella yhteistyössä eri tahojen ja toimijoiden kanssa. Vähitellen toimintaa on laajennettu "huolen valkoiselta vyöhykkeeltä" (pienen huolen perheet) harmaan eri sävyihin (suuremman huolen perheet).

Moniammatillinen projektiryhmä loi perhekeskustoiminnalle tavoitteet. Kukin tavoite on määritelty kolmella tasolla perheiden, työntekijöiden ja kunnan/palveluntuottajan näkökulmasta.

1. Vanhempien ja lasten vuorovaikutuksen kehittyminen
   - Vanhemmat saavat virikkeitä varhaiseen vuorovaikutukseen lastensa kanssa
   - Moniammatillinen työntekijäverkosto luo monipuolisia tilanteita perheen vuorovaikutuksen kehittymiselle ja on helposti saatavilla tueksi myös erityisongelmien selvittämiseen
   - Perhekeskustoiminnalla vahvistetaan perheiden omia voimavaroja ja ehkäistään näin ongelmien muodostumista perheessä

2. Ennakoiva tuki perheille ja varhainen puuttuminen pulmatilanteisiin
   - Perheet saavat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tarvitsemaansa tukea vanhemmuuteen ja arjessa selviytymiseen
   - Työntekijöillä on yhteistyössä toimien käytössään riittävät taidot havaita ongelmia ja uuttua niihin mahdollisimman varhain. Moniammatillinen yhteistyö kehittyy ja siihen luodaan uusia toimintakäytäntöjä
   - Perhekeskuksen avulla luodaan Tuusulaan ja Mäntsälään varhaisen puuttumisen toimintamallia ja kehitetään hyviä työkäytäntöjä

3. Tukea arjessa selviytymiselle sosiaalisten verkostojen ja yhteisöllisyyden avulla
   - Vanhemmat antavat toisilleen vertaistukea ja saavat tilaisuuden rakentaa sosiaalisia verkostoja. Lapsilla on seuraa toisistaan.
   - Työntekijät toimivat tilaisuuksien rakentajina perheiden keskinäiselle vuorovaikutukselle ja omatoimiselle yhteistoiminnalle sekä hyvän arjen mallintamiselle
   - Perhekeskuksella tuetaan perheiden juurtumista ja yhteisöllisyyden muodostumista vilkkaan muuttoliikkeen alueella

4. Tukea lasten kotihoidolle vaihtoehtona kunnalliselle päivähoidolle
   - Perhekeskus tarjoaa perheille sekä virikkeellistä vertaistukea että ammatillista tukea, joka voi auttaa lasten hoitamisessa kotona pidempään
   - Perhekeskuksessa on mahdollista tukea koko perheen vuorovaikutusta toisin kuin päivähoidossa, jossa lapsi on erillään muusta perheestä
   - Perhekeskuksen avulla kunnallisen päivähoidon tarve vähenee

5. Tietoa ja asiantuntijapalveluita helposti tarjolla
   - Perheiden on helppoa saada tietoa lapsiperheiden palveluista ja tavoittaa asiantuntijoita keskustelua ja tarpeen mukaisia tukipalveluita varten

- Työntekijät tuovat aktiivisesti tarjolle lapsiperheiden tarvitsemaa tietoa ja ovat vierellä kulkijoina perhekeskuksen arjessa. He ohjaavat perheitä edelleen tarvittavien palveluiden piiriin
- Perhekeskus ja sen yhteydessä toimiva lähikirjasto ovat avoin lapsiperhepalveluiden neuvontapiste, joka aktivoi ja auttaa tiedonhankinnassa sekä tarvittavien palveluiden saamisessa

2.1 Toiminnan aloittaminen ja työntekijäresurssit

Toiminnan alkaessa elokuussa 2007 IKIOMA:ssa aloitti hankerahoituksella palkattu kokopäiväinen perhekeskusohjaaja, jonka vastuulla oli toiminnan sisällön suunnittelu ja kehittäminen yhteistyössä projektiryhmän kanssa sekä toiminnan toteuttaminen, hankintojen tekeminen ja verkostoituminen. Perhekeskusohjaaja sai työparikseen osa-aikaisen kerho-ohjaajan, jonka työpanos jakautui perhekeskuksen (20 h perhekeskuksella) ja päiväkodin kesken.

Kävijöitä riitti runsaasti Perheklubissa ja Naperokerhossa heti ensimmäisestä päivästä lähtien. Perhekeskusta oli kovasti odotettu Kellokoskelle. Avoimelle toiminnalle ja perheiden tapaamispaikalle oli selvästi tarvetta pohjoisessa Tuusulassa.

Pian todettiin, että toiminnan sisällöllinen kehittäminen perhekeskusajattelun suuntaisesti ja uusien ideoiden toteuttaminen eivät päässeet etenkään ryhmien osalta käyntiin yhden kokoaikaisen työntekijän voimin. Perhekeskusohjaaja toivoi saavansa työparikseen kokoaikaisen perhekeskusohjaajan osa-aikaisen kerho-ohjaajan sijaan. Toinen perhekeskusohjaaja aloitti työnsä elokuussa 2008. Samaan aikaan aloitti työnsä kehittäjäpsykologi, jonka työpanos jakautui perhekeskus IKIOMA:n, Tuusulan perhetukikeskuksen sekä muun TUULAS-hankkeen kehittämistyön kesken.

IKIOMA:n ohjaajien lähiesimiehinä ovat toimineet aluksi elokuusta 2007 joulukuuhun 2008 Kellokosken päiväkodin johtaja, sitten TUULAS-hankkeen projektikoordinaattori tammikuusta 2009 alkaen.

Toiminnan perustana on suunnittelun alkuvaiheista lähtien ollut, että perhekeskuksen tärkeä voimavara on moniammatillisessa lasten, nuorten ja perheiden palveluiden työntekijöiden joukossa. Kunnan työntekijöiden lisäksi seurakunnan ja järjestöjen toimijat ovat olleet aktiivisesti mukana kehittämässä perhekeskustoimintaa.

Kokemus on osoittanut, että laadukkaan ja monipuolisen perhekeskustoiminnan toteuttamiseksi tarvitaan välttämättä kaksi täysipäiväistä perhekeskusohjaajaa, joilla molemmilla on opisto- tai ammattikorkeakoulutasoinen tutkinto sekä lisäksi riittävää kokemusta sekä päivähoidosta että lastensuojelusta ja perhetyöstä. Ohjaajat kohtaavat työssään monenikäisten lasten perheitä ja heidän moninaisia ongelmiaan ja perheiden tukemiseen tarvitaan monipuolista ja vankkaa ammattitaitoa.

Jatkossa toivottavaa on, että saataisiin myös perhekeskuspsykologin työpanos kaikille perhekeskuksille yhteiseksi resurssiksi. Tämä mahdollistaisi mm. työnohjauksellisen ja konsultoivan tuen ohjaajille sekä erilaisten, terapeuttisten ryhmien vetämisen (esim. terapeuttinen äitilapsiryhmä).

2.2 Toimitilat

IKIOMA:n perhekeskustoimintaa varten suunnitellut ja rakennetut toimitilat sijaitsevat uudistetussa ja laajennetussa Kellokosken sosiaali- ja terveysaseman talossa. Toiminnan alkaessa tiloihin hankittiin tarvittavat kalusteet, astiat, ATK-välineistö, videotykki, leikkivälineet, pelit, askartelumateriaalit jne.

"Toiminnalle järjestetty todella upeat tilat."

Perhekeskuksen keskeinen sijainti on alueen lapsiperheiden kannalta erittäin hyvä. Perheet voivat perhekeskuksessa käydessään asioida samalla myös kirjastossa, neuvolassa, lääkärillä, laboratoriossa, hammaslääkärillä tai sosiaalitoimistossa.

2.3 IKIOMA:n toiminta 2007-2009

Syksyllä 2007 IKIOMA:n toiminta käynnistyi pienimuotoisesti avoimella vanhemmille ja lapsille suunnatulla toiminnalla sekä naperokerholla. Keväällä 2008 aloitti toimintansa iltaryhmä "Yksinhuoltajien olohuone" yhteistyössä seurakunnan kanssa. Kevätkaudella 2008 käynnistettiin myös mummilatoimintaa yhdessä vapaaehtoisten toimijoiden kanssa. Vähitellen toimintaa laajennettiin ja erilaisia ryhmiä perustettiin alueen tarpeen mukaan. Vuonna 2009 IKIOMA:n tarjonta monipuolistui entisestään ja uusiin perustettaviin ryhmiin saatiin perhekeskusohjaajien työpareiksi vetäjiä eri sektoreilta.

IKIOMA:ssa tärkeänä ajatuksena on pidetty sitä, että toimintaa on pystytty muokkaamaan joustavasti alueen muuttuvien tarpeiden mukaan. Ohjelma on suunniteltu aina kaudeksi kerrallaan (syksy, kevät) yhteistyössä moniammatillisen projektiryhmän kanssa. Toimintojen tarvetta on arvioitu moniammatillisessa tammikuussa 2009 käynnistyneessä perhelinkissä. Kun on ilmennyt tarvetta uusille ryhmille, perhekeskusohjaaja on voinut ryhtyä työpariksi "lähettävän tahon " kanssa, joka voi olla kunnan toimiyksikkö, seurakunta tai järjestön vapaaehtoinen. Perhekeskus on tarjonnut ryhmien käyttöön tiloja mahdollisuuksien mukaan.

Myös tulevaisuudessa perhekeskuksen viikkorungon suunnitteluun olisi järkevää ottaa perhekeskustyöntekijöiden ja asiakkailta nousevien tarpeiden lisäksi mukaan moniammatillinen tiimi (Perhelinkki). Suunnitelman tekeminen kaudeksi (syksy/kevät) kerrallaan pitäisi huolen siitä, että toiminta pysyisi jatkossakin avoimena uusille työmuodoille ja ryhmätoiminnoille.

2.3.1 Ikioman viikkorunko

Kellokosken perhekeskus IKIOMAn syksy 2009. Kts. seuraava sivu.

Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai
NAPEROKERHO **klo 9.00-11.30** **VAUVALA** **Vauvaperheiden foorumi** **klo 13.00-15.30** **Keskisen Uudenmaan musiikkiopiston muskariryhmät** **klo 16.00-20.00**	**PERHERYHMÄ MAJAKKA** **yhteistyössä alueen perhetyöverkoston kanssa** **klo 9.00-13.00** **MASENTUNEIDEN NAISTEN RYHMÄ** **klo 17.30-19.30** **Mieli maasta Ry** 	**AVOIN PERHEKLUBI** **Lapsiperheiden tapaa-mispaikka** **klo 9.00-13.00** **Itsetuntoa tukeva KOULULAISTEN HARRASTERYHMÄ** **yhteistyössä Ruukin koulun kanssa** **klo 14.00-15.30** **TYTTÖJEN JATKO-RYHMÄ** **Yhteistyössä nuorisotoi-men kanssa** **16.30-18.00** **MLL:N ILTANALLENTUPA** **1 krt / kk** **klo 18.00-20.00**	**NAPEROKERHO** **klo 9.00-11.30** **PERHELINKKI** **klo 13.00-15.00** **1 krt/kk** **YKSINHUOLTAJIEN OLOHUONE** **1 krt /kk** **yhteistyössä srk:n kanssa** **klo 17-19** **Nuorisotoimen POIKARYHMÄ** **yläasteikäisille pojille** **klo16-18** **1krt/kk** **ODOTTAVIEN OLOHUONE** **vertaisryhmä** **raskaana oleville naisille** **klo 17.30-19.00** **1 krt / kk**	**MLL:N PERHEKAHVILA NALLENTUPA** **klo 9.30-12.00**

2.3.2 Toimintamallien kuvaus

AVOIN PERHEKLUBI
Perheklubi on matalan kynnyksen avoin kohtaamispaikka, kylän yhteinen "olohuone" lapsia kotona hoitaville vanhemmille ja heidän lapsilleen. Perheklubissa lasta/lapsia kotona hoitavilla vanhemmilla on ollut mahdollisuus tavata toisia samassa elämäntilanteissa olevia perheitä sekä saada voimavaroja kotiarkeen. Tarjolla on ollut ohjattua toimintaa, vierailijoita, alustuksia eri aiheista, vanhempien ja lasten vuorovaikutusta tukevaa yhteistä tekemistä, virikkeitä ja virkistystä arkipäivään. Perheklubi on saavuttanut suuren suosion lapsiperheiden tapaamispaikkana. Useimmat perheklubissa käyvät ovat kertomansa mukaan muuttaneet Kellokoskelle ja Mäntsälän puolella sijaitsevalle Hyökännummelle muualta (Helsingistä, Vantaalta, Espoosta tai Järvenpäästä) eivätkä ole tunteneet ennestään alueelta toisia samassa elämäntilanteessa olevia. Perhekeskus on mahdollistanut perheiden verkostoitumisen ja tutustumisen; monet ovat löytäneet perhekeskuksen kautta ystäviä itselleen ja leikkikavereita lapsilleen. Perheklubissa on jaettu matkan varrella yhdessä monenlaisia iloja ja suruja sekä koitettu löytää keinoja arjen pulmatilanteisiin, joita ovat voineet olla esim. äidin jaksamiseen, solmut parisuhteessa, lapsen kasvuun ja kehityksen liittyvät asiat. Perheklubin vetäjinä ovat toimineet perhekeskusohjaajat sekä silloin tällöin kutsutut vierailijat. Perheklubissa on ollut ajoittain hyvin paljon kävijöitä, jonka vuoksi toimintaa on ollut tarpeen eriyttää. Tarvetta on ollut myös pienryhmätoiminnalle, jonka vuoksi avointa perheklubitoimintaa on vähennetty ja tilalle perustettu erilaisia vanhemmuutta tukevia ryhmiä. *”Olemme muuttaneet muualta paikkakunnalle puolitoista vuotta sitten, täällä ei valmiiksi yhtään tuttua, nyt on monta!”* *”Avoin, lämmin ilmapiiri. Vapaata toimia oman aikataulun mukaisesti”* *”On ollut hyödyllistä kun on saanut vinkkejä myös teini-ikäisten lasten kasvatukseen liittyen”*

VAUVALA
Vauvala on vauvaperheiden oma iltapäivä, jota ovat vetäneet perhekeskusohjaajat maanantaisin. Vauvalassa kävijät ovat useimmiten olleet ensisynnyttäjiä, joista osa on käynyt neuvolan perhevalmennuksessa perhekeskuksella. Vauvojen vanhemmilla on ollut mahdollisuus tutustua muihin vauvaperheisiin sekä saada virikkeitä vuorovaikutukseen vauvan kanssa. Perhekeskusohjaajat ovat vetäneet jokaisella kerralla lyhyen tuokion (esim. vauvahierontaa, loruttelua, lauluja, vauvojen värikylpyä, sylittelyä) Vauvalassa keskustelujen teemat ovat liittyneet usein vauvaperheen elämänvaiheisiin (uni, ruokailu, vauvojen kehitttyminen, äidin jaksaminen jne.) Tarjolla on ollut ohjatun toiminnan lisäksi vapaamuotoista yhdessäoloa kahvikupposen kera. Vauvalassa on käynyt kullakin toimintakerralla käynyt keskimäärin 5 äitiä lapsineen ja vauvojen kasvaessa perheistä on useimmiten tullut avoimen perheklubin kävijöitä. *"Vauvala on ollut ihana "hengähdystauko" vauva-arjen keskellä."* *”Vauvalassa on paljon vertaistukea.”*

PERHERYHMÄ MAJAKKA
Perheryhmä MAJAKKA aloitti toimintansa IKIOMA:ssa tammikuussa 2009 yhteistyössä alueen lastensuojelun perhetyön kanssa. Ensimmäinen MAJAKKA suunnattiin uupuneille pienten lasten äideille. Uuden ryhmän alkamisesta informoitiin perhekeskuksen, sosiaalitoimiston sekä neuvolan ilmoitustaululla sekä kertomalla MAJAKASTA eri työntekijöille (sosiaali- ja perhetyöntekijät, depressiohoitajat, neuvoloiden terveydenhoitajat). Ryhmään valittiin 5 äitiä lapsineen (lapsia oli 10, lasten ikä vaihteli 1-5-vuoden välillä). Ryhmä oli suljettu ja luottamuksellinen. Vetäjinä toimivat perhekeskusohjaajat sekä lasten-

suojelun perhetyöntekijä. MAJAKKA toimi ennaltaehkäisevällä periaatteella: pääsyyn ei tarvittu päätöstä tai erillistä lähetettä. Riitti jos äiti tunsi olevansa uupunut ja tarvitsevansa tukea arjessa.
Ryhmässä oli aluksi lasten ja vanhempien yhteinen, toiminnallinen osuus, jonka jälkeen äidit saivat keskustella työntekijöiden kanssa eri teemoista ilman lapsia. Käsitellyissä teemoissa oli huomioitu ryhmäläisten esittämiä toiveita (mm. oma jaksaminen, uupumus, vuorovaikutus lasten kanssa, oma lapsuus, kasvatuskeinot, parisuhde jne.)
Kokemukset kevään MAJAKASTA olivat myönteisiä, jonka vuoksi ryhmää oli tarpeen jatkaa alkuperäisen 10 tapaamiskerran lisäksi vielä muutaman jatkotapaamisen verran.
Syksyllä 2009 aloitti uusi perheryhmä, tällä kertaa koko syyskauden mittaisena ja kokopäiväisenä (klo 9-13). Kokopäiväryhmässä mahdollistui aiempaa paremmin perheiden päivärytmin tukeminen. Ryhmässä ulkoiltiin, tehtiin yhdessä ruokaa ja keskusteltiin. Ryhmäläiset haastateltiin ennen ryhmän alkamista ja ryhmän aikana jokaisella ryhmäläisellä oli mahdollisuus henkilökohtaiseen keskusteluun.
Suljettu perheryhmätyyppinen toiminta puoltaa paikkaansa myös jatkossa: asioista on helpompi keskustella pienessä, tutussa foorumissa luottamuksellisessa ilmapiirissä. Jatkossa voisi miettiä perheryhmätoiminnan järjestämistä alueen tarpeen mukaan myös muille kohderyhmille kuin pienille lapsille ja äideille esim. teiniäideille, murrosikäisten lasten perheille, eroperheille tai uhmaikäisten lasten perheille.

"Tällaisella ryhmällä paljon annettavaa tilanteessa, jossa ongelmat eivät vielä solmuuntuneet pahasti."

"Hyvä ettei ole ollut kriteerejä, jotka täytettävä mukaan päästäkseen. Oma avuntarve riittävä syy."

"Kerrakin on päässyt juttelemaan pintaa syvemmältä "aroista" aiheista."

MUMMILA

Mummilatoiminta alkoi IKIOMA:ssa keväällä 2008. Perhekeskusohjaaja suunnitteli mummilaa yhdessä lapsiperhekoordinaattorin kanssa, joka vastaa vapaaehtoistyöstä Tuusulassa. Vapaaehtoisia mummoja ja vaareja rekrytoitiin mm. paikallislehtien ilmoituksilla ja ilmoitustauluilla. Lisäksi perhekeskusohjaaja kävi kertomassa mummilatoiminnasta Kellokosken eläkeläisille. Hakijat haastateltiin ennen toiminnan alkua.
Mummila on kokoontunut perheklubin yhteydessä kerran kuukaudessa tiistai-aamuisin klo 10-12. Mummilassa on tällä hetkellä 5 vapaaehtoista "mummia", jotka haluavat antaa aikaansa alueen lapsiperheille. Mummilan tarkoitus on eri sukupolvien välinen kohtaaminen, mukava yhdessäolo sekä yhteinen tekeminen. Monien lapsiperheiden isovanhemmat asuvat kaukana, joten lapset eivät välttämättä kovin usein näe heitä. Mummiloiden sisällöt suunnittelevat "mummit" yhteistuumin. Mummiloissa on mm. leivottu, oltu pulkkamäessä, askarreltu, tehty savitöitä ja laulettu. Toiminta on ollut suosittua.

"Olen vasta muuttanut Kellokoskelle, enkä tunne ikäisiäni ihmisiä / samassa elämäntilanteessa olevia. Perheeni ja appivanhempani asuvat useiden satojen kilometrien päässä, joten aikuista seuraa on tarjolla vähän."

KOULULAISTEN ITSETUNTOA TUKEVA HARRASTEKERHO 4-LUOKKALAISILLE

Perhekeskuksen ja Ruukin koulun yhteistyömahdollisuuksia pohdittiin pitkän aikaa ennen kuin ensimmäinen yhteistyömuoto, koululaisten ryhmä, perustettiin. Koululaisten ryhmä on toiminut perhekeskuksella tammikuusta 2009 lähtien 1 krt / vko. Vetäjinä ovat olleet perhekeskusohjaaja ja koulukuraattori. Kerholaisten valinnat ovat tehneet kouluterveydenhoitaja, opettaja ja koulukuraattori yhdessä. Kerhoon on osallistunut keväällä 2009 6 neljäsluokkalaista, joilla ei ennestään ole ollut harrastuksia ja joiden itseluottamusta on ollut tarpeen tukea. Syksyllä 2009 kerholaisia on ollut 5. Harrastekerhossa lapset ovat mm. leiponeet, teh-

neet savitöitä, pelanneet ja jutelleet yhdessä. Lisäksi kerholaisten kanssa on kokeiltu erilaisia alueen harrastusmahdollisuuksia. Kerhon tavoitteena on ollut tarjota toimintaa sellaisille lapsille, jotka eivät ohjaudu muuten välttämättä vapaa-ajalla toisten ikäistensä seuraan ja jotka tarvitsevat syytä tai toisesta johtuen sosiaalista rohkaisua.

TYTTÖJEN RYHMÄ 9-LUOKKALAISILLE

Tarve tyttöjen ryhmän perustamisesta tuli alueen erityisnuorisotyöntekijän kautta. Ryhmään valittiin 5 tyttöä, jotka olivat 16-vuotiaita.
Ohjaajina toimivat kevään 2009 ajan hieman vaihdellen nuorisotyöntekijä, erityisnuorisotyöntekijät sekä perhekeskusohjaaja. Tyttöjen toiveesta ryhmää jatketiin samalla kokoonpanolla syksyn 2009 ajan. Vetäjinä toimivat syyskauden osalta perhekeskusohjaaja sekä alueen erityisnuorisotyöntekijä.
Ryhmän tavoitteena oli tukea tyttöjen naiseksi kasvamista. Jokaisella ryhmäkerralla oli oma teemansa, joista esimerkkeinä voi mainita esim. päihteet, seksi, tulevaisuuden haaveet ja odotukset ja itsestä huolehtiminen. Tyttöjen kanssa tehtiin mm. aarrekarttaa, huolimittaria ja käsiteltiin seksuaalisuuden portaita. Lisäksi tutustuttiin Kelan ja työvoimatoimiston palveluihin, tehtiin pizzaa, käytiin elokuvissa ja retkellä. Syksyn aikana jokaisella kerralla valmistettiin ruokaa tai leivottiin tyttöjen toiveesta.
Tytöt sitoutuivat ryhmään melko hyvin ja osallistuivat kaikkeen toimintaan. Vastaavantyyppistä nuorten ryhmätoimintaa kannattaa järjestää ehdottomasti jatkossakin. Perhekeskus IKIOMA toimi paikkana ryhmälle erittäin hyvin. Myös yhteistyö nuorisotoimen välillä sujui luontevasti.

”Saa olla oma itsensä, saa tuoda mielipiteensä esiin sekä jutella kaikesta.”

”Todella kodikas sekä miellyttävä paikka!”

”Voisi olla enemmän kerhokertoja, koska kerhossa on ihanaa!”

POIKIEN RYHMÄ

Poikaryhmä aloitti IKIOMA:n tiloissa perhekeskuksen ja nuorisotoimen yhteistyönä syksyllä 2009. Ryhmä suunnattiin yläasteikäisille pojille, joilla oli syystä tai toisesta tarve osallistua pienryhmätoimintaan. Vetäjinä ovat olleet perhekeskusohjaaja sekä erityisnuorisotyöntekijä. Joillakin kerroilla mukaan on saatu myös Jokelan alueen erityisnuorisotyöntekijä. Poikaryhmä on ollut toiminnallinen ja sen sisällöt on suunniteltu osin yhdessä poikien kanssa. Mukana ryhmässä on ollut 4 poikaa.

YKSINHUOLTAJIEN OLOHUONE

Idea yksinhuoltajien olohuoneen käynnistämiseen moniammatillisena yhteistyönä tuli seurakunnalta. Yksinhuoltajien olohuone on ollut avoinna IKIOMA:ssa keväästä 2008 lähtien kerran kuussa torstaisin klo 17.00-19.00. Vetäjinä ovat toimineet perhekeskusohjaaja sekä diakoni/sosionomi. Ryhmä on ollut avoin ja luottamuksellinen. Lastenhoito on järjestetty ryhmän ajaksi vaihdellen joko perhekeskuksen tai seurakunnan toimesta. Tarjolla on ollut jokaisen kerran aluksi pientä iltapalaa, jonka jälkeen lapset ja vanhemmat ovat jakautuneet omiin tiloihinsa.
Yksinhuoltajien olohuoneessa on käynyt keskimäärin 3-5 yksinhuoltajaäitiä lapsineen. Ryhmä on osoittautunut tarpeelliseksi foorumiksi äideille, jotka ovat kokeneet eron ja haluavat jakaa kokemuksia vertaisryhmässä. Käsitellyt teemat ja aiheet ovat nousseet pitkälti ryhmäläisten tarpeista ja toiveista.

”Olen saanut uusista ystävistä vertaistukea ja saanut jakaa ilot/surut.”

ISÄILLAT
Perhekeskusideologian mukaisesti myös isien saaminen mukaan toimintaan on ollut tavoitteena alusta lähtien. IKIOMA:ssa isille on järjestetty omia tapaamisia elokuusta 2008 lähtien. Isäiltojen taustalla on ollut ajatus isien verkostoitumisesta keskenään sekä mahdollisuudesta tavata toisiaan yhdessä lastensa kanssa perhekeskuksen tiloissa. Toisaalta isien ja lasten yhteinen ilta on antanut äideille tilaisuuden omaan aikaan. Vetäjinä ovat olleet perhekeskusohjaajat. Iltojen sisältö on ollut vapaamuotoinen, isien ja lasten toiveista lähtevä. Isäilloissa on mm. grillattu makkaraa, paistettu lettuja, tehty pizzaa, leikitty ja pelattu porukalla Kävijöitä on ollut 0-4 isää lapsineen. Lasten ikähaitari on vaihdellut 0-5-vuoden välillä. Isäillat ovat kokoontuneet kerran kuussa torstaisin klo 18.00-19.30. Keväällä 2009 isäiltojen kävijämäärät vähenivät siinä määrin, että syksyn 2009 isäillat korvattiin isäviikon yhteisillä tapahtumilla. Työntekijät ovat pohtineet paljon sitä, tulisivatko isät ja lapset paremmin paikalle, jos tapaamisia järjestettäisiin useammin (esim. 1 krt / vko). Tällöin myös tutustuminen toisiin saattaisi lähteä paremmin käyntiin. Pohdinnan alla on ollut myös miespuolisen vetäjän saaminen isätoimintaan. *”Täällä saa poikien kanssa sotkea rauhassa eikä kukaan valita”*

NAPEROKERHO
Naperokerho on 3-5-vuotiaille kotihoidossa oleville lapsille suunnattu kerho, johon haetaan päivähoitohakemuksella. Kerho on maksullinen. Naperokerho on kokoontunut IKIOMA:ssa maanantaisin ja torstaisin klo 9.00-11.30 välisenä aikana. Naperokerhon tavoitteet on määritelty Tuusulan lastenkerhojen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Kerhossa leikitään, lauletaan, syödään eväitä ja opitaan uusia juttuja yhdessä. Kerholaisia on ollut 12 per vuosi. Kerhoa ovat vetäneet perhekeskusohjaajat. Mietinnän alla on ollut, voisiko kerhon vetäjäpari tulla jatkossa päivähoidon puolelta. "*Kerhokaverit ovat tosi tärkeitä ja kerhopäivät odotettuja. "* *”Hyvin paljon uusia ystäviä lapselle ja iloisia kokemuksia.”*

NEUVOLAN PERHEVALMENNUS
Neuvolan moniammatillisesti toimiva perhevalmennusmalli on kehitelty TUULAS-projektin aikana. Valmennus on tarkoitettu ensisynnyttäjäperheille ja malli on käytössä koko Tuusulassa. Kellokosken perhekeskus IKIOMA:ssa ovat kokoontuneet Kellokosken ja Jokelan alueen ryhmät. Perhekeskus on perhevalmennuksen ansiosta tullut paikkana perheille tutuksi jo raskauden aikana. Vauvan synnyttyä perhekeskusohjaajat ovat olleet mukana yhdellä valmennuskerralla kertomassa IKIOMA:n toiminnasta sekä ohjaamassa perheitä palvelun piiriin. (ks. myös luku 4)

ODOTTAVIEN OLOHUONE
Syksyllä 2009 aloitti toimintansa odottavien olohuone 1 krt / kk. Olohuone on ollut kohtaamispaikka alueen raskaana oleville naisille, jotka ovat halunneet verkostoitua ja vaihtaa ajatuksia raskauteen, synnytykseen ja äitiyteen liittyen. Odottavien olohuoneeseen ovat voineet tulla sekä ensisynnyttäjät että uudelleen synnyttäjät. Perhevalmennusten siirryttyä toistaiseksi Hyrylään, ei Kellokoskella ole mitään foorumia, joka palvelisi raskaana olevia. Odottavien olohuonetta on vetänyt perhekeskusohjaaja yhteistyössä neuvolan terveydenhoitajan kanssa.

MLL:N PERHEKAHVILA NALLENTUPA JA ILTANALLIS
MLL:n perhekahvila siirtyi perhekeskuksen tiloihin elokuussa 2007 samaan aikaan kun perhekeskus aloitti toimintansa. Perhekahvila oli toiminut Kellokoskella vaihtelevissa tiloissa ennen perhekeskukselle muuttoa jo 15 vuoden ajan vapaaehtoisvoimin. Perjantaiaamuisin avoinna olevassa perhekahvilassa lapsiperheillä on ollut mahdollisuus syödä aamupalaa, nauttia yhdessäolosta sekä kullekin kerralle järjestetystä tekemisestä / tuote-esittelystä. Kerran kuukaudessa, joka kuun ensimmäisenä keskiviikkona, perhekeskuksella on kokoontunut Iltanallis, jossa myös työssäkäyvät lapsiperheet ovat voineet tavata toisiaan. Tarjolla on ollut iltapalaa ja yhteistä puuhaa. Keskiviikko-iltaisin kerran kuussa on kokoontunut myös MLL:n muskari. *"Tänne on helppo tulla, saa tulla milloin haluaa."* *"Täällä saa vaihtaa mielipiteitä toisten aikuisten kanssa."* *"Täällä on kiva leikkiä kavereiden kanssa"*

PERHEKOULU HUISKIS
Perhekoulu Huiskis, ADHD-keskuksen perhekoulu POP:iin pohjautuva vanhempien ja lastenryhmä, kokoontui syksyllä 2008 kymmenen viikon ajan. Huiskis oli tarkoitettu ylivilkkaiden 3-6-vuotiaiden lasten perheille. Tavoitteena oli tukea vanhempia kasvattajina ja ennaltaehkäistä lasten käytöshäiriöitä. Ryhmää suunniteltiin ensin toteutettavaksi perhekeskuksella, mutta lopulta Huiskis päätettiin järjestää sijainniltaan keskeisemmällä paikalla Hyrylässä. Toinen perhekeskusohjaajista oli mukana yhtenä lastenryhmän vetäjistä sekä yhteyshenkilönä ilmoittautumisissa. Ryhmän perhekoulu POP-ohjaajakoulutuksen saanut vetäjätiimi oli moniammatillinen. Vetäjiä saatiin mm. seurakunnan, päivähoidon, perheneuvolan, neuvolaterveydenhoidon ja koulun puolelta. Jatkossa perhekoulu Huiskista voisi ajatella pidettäväksi vuorovuosina Pohjois- ja Etelä-Tuusulassa. Perhekeskus olisi jatkoa ajatellen terveysaseman kokoustiloja huomattavasti parempi ja kodinomaisempi vaihtoehto.

KIRJASTON SATUTUNNIT JA LASTENTEATTERIESITYKSET
Kirjaston sijainti perhekeskuksen välittömässä läheisyydessä on mahdollistanut tiiviin yhteistyön perhekeskuksen ja kirjaston välillä. Väliovi on ollut auki aina kun perhekeskuksella on ollut avointa toimintaa, joten asiakkaat ovat voineet asioida helposti molemmilla puolilla. Perhekeskuksella on pidetty toiminnan alusta saakka kerran kuukaudessa kirjaston satutunti, jolloin olohuone on ollut puoliksi kirjaston käytössä. Kirjasto on järjestänyt kaksi kertaa perhekeskuksen tiloissa lastenteatteriesityksen, jossa on ollut katsojina niin perhekeskuksen kävijöitä kuin päiväkotiryhmiä ja perhepäivähoitajia lapsineen. Myös kulttuuritoimi on järjestänyt IKIOMA:n tiloissa vauvateatteriesityksiä vauvoille perheineen sekä lasten elokuvanäytöksiä 3-6-vuotiaille lapsille päiväsaikaan. Yhteistyö kulttuuritoimen kanssa on sujunut hyvin.

PARISUHTEEN TUKEMINEN
Perhekeskuksen roolia parisuhdeasioissa on pohdittu hankkeen aikana useaan otteeseen. Pohdinnan alla on ollut mm. perhekeskuksen tilojen hyödyntäminen parisuhdekurssien järjestämiseen. Alkuvuonna 2009 päätettiin TUULAS-hankkeen koollekutsumana perustaa moniammatillinen työryhmä pohtimaan parisuhteen tukimuotoja Tuusulassa nyt ja tulevaisuudessa. Tapaamisessa nousi yhteinen huoli tukimuotojen puuttumisesta Tuusulassa miltei kokonaan. Parisuhdetyöryhmään ovat kuuluneet mm. projektikoordinaattori, neuvolaterveydenhoitaja, perhekeskusohjaajat, seurakunnan perhetyöntekijä ja pappi sekä lastenvalvoja, johtava psykologi ja lastenpsykiatri. Parisuhdetyöryhmä on kokoontunut keväällä 2009 kolme kertaa ja tapaamisia on jatkettu syksyllä. Suunnitelmissa on ollut järjestää Tuusulaan jossain myöhäisem-

mässä vaiheessa omat parisuhdepäivät. Työryhmä on pohtinut myös yhteistyömahdollisuuksia lähikuntien kanssa.

NUORISOTIIMI
Idea Tuusulan nuorisoasioiden yhteistyöpalaveriin nousi Jokelan Perhelinkissä keväällä 2009. Tuolloin päätettiin koota yhteen tiimi, jossa olisivat edustettuina tuusulalaisten nuorten kanssa työskentelevät kunnan ja seurakunnan työntekijät. Tiimi kokoontui toukokuussa 2009. Kokoontumisessa kartoitettiin nuorille suunnattuja ja suunniteltuja palveluja. Lopuksi jakaannuttiin Etelä- ja Pohjois-Tuusulan työntekijöiden omiin ryhmiin, joissa käytiin läpi uusia, aloittavia ja nykyisiä jo käynnissä olleita toimintamuotoja sekä pohdittiin tulevaa syksyä. Oli hyödyllistä saada kuulla, minkälaista tukea nuorille on mahdollista saada eri puolilla Tuusulaa ja kartoittaa, mitä tarvitaan lisää. Myös toisiin tutustuminen ja verkostoituminen tulee varmasti palvelemaan työntekijöitä jatkossa. Alueelliset tiimit kokoontuivat kevään jälkeen seuraavan kerran alkusyksystä 2009, jolloin yhteistyömuotoja pohdittiin uudestaan. Kellokosken ja Jokelan alueen tiimissä olivat mukana koulukuraattorit, erityisnuorisotyöntekijät, psykologi sekä perhekeskusohjaajat.

KESÄLEIKKIPUISTOTOIMINTA
Tuusulan kunnan varhaiskasvatuspalvelut on järjestänyt kesällä 2008 ja 2009 kuntalaisille maksutonta kesäleikkipuistoimintaa perhekeskuksella heinä-elokuussa. Perhekeskusohjaaja on koordinoinut toimintaa kesän 2008 ajan. Leikkipuistotoiminnan ajaksi on palkattu leikinohjaajakoulutuksen saaneita nuoria vetämään toimintaa ja ohjattuja tuokioita alueen lapsille. Myös pienten lasten vanhemmat ovat voineet olla toiminnassa mukana. Yli 4-vuotiaat lapset on voitu jättää ohjaajien hoitoon.

IKIOMAN ILTA-JA VIIKONLOPPUKÄYTTÄJÄT
Keskisen uudenmaan musiikkiopisto on varannut perhekeskuksen tilaa maanantai-iltaisin kaudella 2008-2009 muskaritoimintaan. Lion`s club Kellokosken ANNAT ovat järjestäneet IKIOMA:n asiakkaille hemmotteluiltoja sekä kahtena vuonna ikimuistoisen vappuriehan. ANNAT ovat järjestäneet perhekeskuksella myös tukioppilaille oman illan. Tilaa on ollut mahdollista vuokrata lapsiperheiden käyttöön iltaisin ja viikonloppuisin. Perhekeskuksella on järjestetty mm. lasten syntymäpäiviä sekä ristiäiset. Syksystä 2009 alkaen on perhekeskuksen tiloissa on kokoontunut "Mieli maasta RY:n" masentuneiden naisten vertaistukiryhmä.

2.4 IKIOMAn kävijämääriä 2007-2009

Perhekeskuksen aloittaessa syksyllä 2007 pääpaino oli avoimessa toiminnassa. Yhteistyöverkoston tiivistyessä ja perheiden erilaisten tarpeiden tullessa esiin entistä tarkemmin on käynnistetty useampia kohdennettuja vertaisryhmiä. Toiminnan painopisteen muutos on havaittavissa myös kävijämäärissä. Kokonaiskävijämäärä avoimessa toiminnassa pienenee kohdennetun vertaisryhmätoiminnan lisääntyessä. Avoimeen toimintaan osallistuu enemmän kävijöitä, mutta kohdennetussa toiminnassa tavoitetaan kävijäryhmiä, jotka saattavat pelkästään avoimessa toiminnassa jäädä kokonaan ulkopuolelle.

Projektiryhmän suunnitellessa perhekeskuksen toimintamuotoja tehtiin valinta, että nimenomaan kunnan palveluilla halutaan taata erilaisissa elämäntilanteissa elävien ja eri ikäisten lasten perheille mahdollisuus tulla mukaan perhekeskuksen toimintaan matalan kynnyksen periaatteella. Täysin avoimeen toimintaan osallistumiselle voi tulla esteeksi tilanteet, jolloin mieltä vaivaa uupumus tai masennus tai perhettä on kohdannut yllättävä kriisi. Juuri silloin

tuen tarve on kuitenkin suurin. Avointa toimintaa tarjoavat kunnan toiminnan lisäksi myös seurakunta ja järjestöt, mutta vain kunnan järjestämissä palveluissa on mahdollista rakentaa toimintaa yhtä laajan asiantuntijaverkon varaan kohtaamaan vaativiakin perhetilanteita. Näin resurssien käyttöä voidaan suunnata mahdollisimman hyvin perheiden tarpeita palvelemaan ja eri palveluntuottajien voimavarojen ja osaamisen mukaan.

VUOSI 2007 (Toiminta 1.9.-31.12.2007 välillä)

Avoin perheklubi	
Aikuisia	638
Lapsia	998
Toimintakertoja	30

Vauvala	
Aikuisia	91
Lapsia	134
Toimintakertoja	14

Naperokerho	
Lapsia	7
Toimintakertoja	31

MLL:n perhekahvilatoiminta	
Aikuisia	310
Lapsia	482
Toimintakertoja	20

VUOSI 2008

Avoin perheklubi	
Aikuisia	1282
Lapsia	2048
Toimintakertoja	81

Vauvala (35 toimintakertaa)	
Aikuisia	203
Lapsia	244
Toimintakertoja	35

Naperokerho	
Lapsia	12-14
Toimintakertoja	76
Yksinhuoltajien olohuone	
Aikuisia	40
+ lapsiparkissa hoidetut lapset	
Toimintakertoja 10	

MLL:n perhekahvilatoiminta	
Aikuisia	587
Lapsia	1064
Toimintakertoja	48

VUOSI 2009 (1.1.-31.10.2009)

Avoin perheklubi	
Aikuisia	600
Lapsia	831
Toimintakertoja	52

Vauvala	
Aikuisia	157
Lapsia	192
Toimintakertoja	27

Naperokerho	
Lapsia	12
Toimintakertoja yhteensä	58
Yksinhuoltajien olohuone	
Aikuisia	20
+ lapsiparkissa hoidetut lapset	
Toimintakertoja 9	

Majakka-ryhmä	
Aikuisia	10
Lapsia	18
Toimintakertoja	20

Koululaisten ryhmä	
Lapsia	3-5
Toimintakertoja	20

Nuorten tyttöjen ryhmä	
Nuoria	4-5
Toimintakertoja	17
Poikien ryhmä	
Poikia	4
Toimintakertoja	5

MLL:n perhekahvilatoiminta	
Aikuisia	441
Lapsia	738
Toimintakertoja	39

2.5 Asiakkaiden kokemuksia

Keväällä 2009 kerätyn asiakaspalautteen anti on ollut erittäin myönteistä. Kellokosken perhekeskus on lunastanut paikkansa ja toiminnan toivotaan jatkuvan. Perheet ovat kokeneet saaneensa erityisen paljon tukea esim. tunteiden käsittelyyn ja työstämiseen suhteessa lapseen, tukea omien voimavarojensa tunnistamiseen sekä vanhempana jaksamiseen. Lisäksi perhekeskus on mahdollistanut samassa elämäntilanteessa olevien perheiden tapaamisen ja ajatusten vaihtamisen vertaisseuran kanssa.

Perhekeskus IKIOMA:n asiakkaat ovat ottaneet paikan omakseen ja valtaosa on kokenut perhekeskuksen merkitykselliseksi oman jaksamisensa kannalta. Perheet ovat saaneet tukea niin työntekijöiltä, alustajilta kuin toinen toisiltaankin. Perhekeskus on ollut perheille paikka, johon on ollut helppo tulla iloineen ja suruineen; juuri sellaisena kuin on. Se on ollut paikka, jossa

on tutustunut muihin samassa elämäntilanteessa oleviin ja jossa on voinut hetken hengähtää. Alla keväällä 2009 annettua asiakaspalautetta:

"Ollut todella tarpeellista, että saanut ystäviä ja juttuseuraa ja jakaa arjen ongelmia muiden kanssa."

"Olen todella saanut apua ammatti-ihmisiltä ongelmatilanteissa."

"Henkisesti on auttanut jaksamaan."

"Vinkkejä esim. ruokaongelmiin ja uniongelmiin."

"Kyllä saanut apua ongelmatilanteissa ja oppinut käsittelemään enemmän ongelmatilanteita."

"Kotiäidillä tällaiset epäviralliset yhteydet, verkostot ja mahdollisuudet tärkeitä myös tulevaisuutta ajatellen -> mahdollisuus tutustua lasten ystävien perheisiin"

"Ammattihenkilökunnan kommentit tärkeitä kiperissä kasvatuskysymyksissä"

"Myös pelkkä mahdollisuus "purkaa sydäntä" vaikeissa tilanteissa parantaa jaksamista (äidin)

"Avoimessa perhekerhossa saanut tukea psykologin, perheneuvonnan luennoista."

"Erityislapseni kehitykseen ja hänen ongelmiinsa olen saanut paljon tukea ym."

"Erittäin mukava ja osaava henkilökunta."

"Kerho on ollut henkireikä, varsinkin kun muuttanut muualta, eikä ollut ystäviä lähellä"

"Itse ja lapset saaneet hyviä ystäviä."

"Vertaistukea muilta vanhemmilta ja lapset saavat kavereita ja virikkeitä."

"Hyviä luennoitsijoita, joilta saanut apua ongelmatilanteissa, joihin muuten ehkä olisi tullut haettua apua".

"Kellokoski on sen verran laaja alue, että on ollut kiva, että samassa elämäntilanteessa oleville on kokoontumispaikka."

"Erittäin tärkeää kotona hoidettaville lapsille. Pelkät puistot ei riitä."

"Vauvalassa on paljon vertaistukea, sillä ryhmässä ollut paljon aivan samanikäisiä vauvoja."

"Äidit tarvitsevat tällaista arjen keskellä!"

"Kotihoidossa olevan lapsen vahva ja tärkeä kontakti maailmaan!"

2.6 Perhekeskustoiminnan tulevaisuuden visioita

Toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa on koko Kellokosken perhekeskuksen vaiheiden ajan kulkenut mukana ajatus siitä, että IKIOMA olisi esikuvana Tuusulaan mahdollisesti tulevaisuudessa avattaville alueellisille perhekeskuksille Hyrylään ja Jokelaan. IKIOMA:sta on tahdottu luoda mahdollisimman monipuolinen, sisällöltään erilaisia perheitä palveleva, joustava ja moniammatillisesti toimiva malli, jonka siirtäminen muiden alueiden käyttöön on mah-

dollista toteuttaa. Seuraavassa on IKIOMASta saatujen kokemusten perusteella luotu visio, miten esimerkiksi perhekeskustoiminta voitaisiin tulevaisuudessa toteuttaa.

Jokaisessa alueellisessa perhekeskuksessa olisi kaksi kokopäiväisesti palkattua perhekeskusohjaajaa, joilla on soveltuva opistotasoinen tai AMK-tutkinto. Perhekeskusohjaajien lisäksi kaikkien kolmen alueellisen perhekeskuksen työtiimiin kuuluisi yhteinen perhekeskuspsykologi, jonka työpanosta hyödynnettäisiin mm. erilaisissa terapeuttisissa ryhmissä, yksilökeskusteluissa sekä työnohjauksellisissa konsultaatioissa. Perhekeskusten lähiesimiehenä voisi toimia perhekeskusvastaava. Päätökset perhekeskusten kausittain laadittavista toiminnan sisällöistä sekä uusista alkavista ryhmistä ja vetäjäpareista tehtäisiin moniammatillisessa perhelinkissä alueen tarpeita kuunnellen. Suunnitelmat vahvistettaisiin vielä esimieslinkissä.

Alueellisilla perhekeskusohjaajilla voisi olla mahdollisuus liikkua tarvittaessa oman koulutuksensa ja osaamisensa mukaan eri perhekeskusten välillä esimerkiksi työparina alueen toimijoille pitämässä ryhmiä toisen perhekeskuksen asiakkaille. Työnohjaukset sekä kuukausittaiset palaverit voisivat olla yhteisiä kaikkien perhekeskusten työntekijöille.

Vision mukaan Tuusulan alueelliset perhekeskukset voivat olla keskenään hyvinkin erilaiset, alueesta ja alueen tarpeista riippuen, kuitenkin siten, että jokaisessa perhekeskuksessa toimintaa voitaisiin muunnella joustavasti vastaamaan niin pienen kuin suuremmankin huolen tarpeisiin. Toiminnan punaisena lankana olisi kaikissa perhekeskuksissa vanhemmuuden sekä vanhempien ja lasten välisen vuorovaikutuksen tukeminen.

3 PERHELINKIT TUUSULAN PERHEKESKUSVERKOSTON TOIMINTAMALLIKSI

Projektikoordinaattori Iiris Heikkilä

3.1 Projektiryhmistä perhelinkeiksi

Hankkeen tavoitteena oli luoda perhekeskusverkostolle malli ja käytäntöjä. Verkostotyölle etsittiin erilaisia toimintamalleja. Jokelan osaprojekti nimettiin nimenomaan verkostotyömenetelmien pilotiksi, mutta selkeää etukäteissuunnitelmaa toiminnan toteutukselle ja rahoitukselle ei ollut.

Jokelan alueella on vanhastaan vahvat perinteet yhteisöllisyydessä ja yhteistoimintamuodoissa. Jokelan projektiryhmässä näkyi toisaalta kaikkein selvimmin yhteistoimintaverkostojen haavoittuvuus. Projektiryhmään oli kutsuttu jo Tuulaksen ensimmäisessä vaiheessa alueen keskeiset lapsiperhetyön toimijat, joista iso osa työskentelee samassa talossa sosiaali- ja terveysasemalla. Työntekijät alueella vaihtuivat kaiken aikaa, samoin projektiryhmän kokoonpano. Projektiryhmän kokous aloitettiin aina esittelykierroksella, sillä aina mukana oli joku joka ei vielä tuntenut muita. Erityisen selvästi Jokelassa näkyi, kuinka tärkeää olisi löytää verkostotyölle sellaiset rakenteet, että työntekijöiden vaihtumisesta huolimatta verkosto pysyy yllä. Jokaiselle uudelle työntekijälle pitäisi aina olla paikka valmiina verkostossa ilman että sitä ensi töikseen pitää alkaa etsiä tai rakentaa yhteyksiä.

Jokelan projektiryhmässä kartoitettiin jo Tuulas I:n aikana, millaisia yhteyksiä ja kuinka paljon työntekijöiden välillä on ja niiden pohjalta piirrettiin verkostokarttoja. Ryhmään kutsuttiin naapurikunnasta Nurmijärveltä verkostokoordinaattori Olli Laiho esittelemään Varpu-mallia. Työntekijöitä kannustettiin järjestämään verkostokokouksia, joihin oli lupa kutsua Nurmijärveltä tai Järvenpäästä koulutetut verkostokonsultit kokouksia vetämään yhteisen sopimuksen perusteella. Keskustelua käytiin myös tuusulalaisten mahdollisuudesta osallistua Huoli puheeksi -koulutuksiin naapurikunnissa, jos koulutuksissa on tilaa. Tuusulassa ei ollut mahdollisuutta järjestää itse koulutuksia tukemaan varhaisen puuttumisen työmallia.

Tuusulaan sopiva verkostotyömalli puuttui siis edelleen. Verkostotyömuoto alkoi hahmottua konkreettiseksi vasta, kun hankkeessa aloitti kesällä 2008 kehittäjäpsykologi Marika Vilén, joka Vantaalla oli ollut luomassa paikallista verkostotyömuotoa Perhelinkkiä. Alettiin "markkinoida" projektiryhmissä perhelinkkiä työmalliksi, josta voitaisiin kehittää paikallisiin oloihin sopiva verkostotyömuoto. Perhelinkki on kuukausittain kokoontuva lasten ja perheiden kanssa työskentelevien yhteistyökokous, johon myös perheet itse ovat tervetulleita käsittelemään omia asioitaan yhdessä työntekijöiden kanssa.

Kellokoskella toimi projektiryhmä, jonka työ oli keskittynyt lähinnä perhekeskus IKIOMAn toiminnan suunnitteluun ja seurantaan. Syksyllä 2008 ryhmässä alettiin pohtia perhelinkin toimintatapaa ja soveltumista Kellokosken olosuhteisiin. Hahmoteltiin, keitä perhelinkkiin kuuluisi vakiojäseninä. Perhelinkin toiminta edellyttää monista käytännön asioista sopimista. Vähiten tärkeää ei ole löytää kokoukselle kaikille perhelinkkiin osallistuville sopiva säännönmukainen ajankohta kerran kuukaudessa. Sitoutuminen säännölliseen osallistumiseen on välttämätöntä, jotta perhelinkin tarkoitus voisi toteutua. Toimijaverkoston tehtävänä oli siis järjestää omat työkokouksensa ja asiakasaikansa sen mukaan, että perhelinkille yhdessä sovittu aika olisi aina kaikilla kalentereissa. Perhelinkin ensimmäinen kokoontuminen oli 26.1.2008, jolloin ”asiakkaana” perhelinkissä oli puolikuvitteellinen case-perhe.

Syyskauden vieneen valmistelun jälkeen Jokelan perhelinkki käynnistyi helmikuussa 2009. Myös Etelä-Tuusulassa päätös perhelinkin kokeilemisesta saatiin aikaan alkuvuodesta 2009 ja ensimmäinen kokous pidettiin maaliskuussa 2009. Sen jälkeen perhelinkit ovat kokoontuneet kaikissa aluekeskuksissa noin kerran kuukaudessa kesälomataukoa lukuun ottamatta.

3.2 Lähtökohta, toiminta-ajatus ja tavoitteet

Tuusulassa perhelinkkitoiminnan lähtökohtana oli siis tarve löytää toimivat rakenteet verkostoyhteistyölle tilanteessa, jossa eri toimiyksiköiden ja työntekijöiden kesken kyllä oli monenlaista hyvää yhteistyötä, mutta myös katvealueita jäi yhteistoimintaverkoston ulottumattomiin, yhteistyö ei ollut riittävän tiivistä, kaikki tärkeät osapuolet eivät olleet mukana tai pelisäännöt kaikille yhteiset.

Perhelinkkiyhteistyön lähestymiskulma on joko työntekijälle syntynyt huoli lapsesta, nuoresta tai perheestä tai sitten lapsen, nuoren tai vanhemman huoli jostakin itseä tai koko perhettä koskevasta tilanteesta tai olosuhteista. Huoli vaatii kohtaamista, jakamista ja ymmärtämistä. Joskus huoli hälvenee pelkästään julki puhumisen kautta, mutta hyvin usein tarvitaan myös konkreettisia toimenpiteitä. Huolen subjektiivisuuden takia on tärkeää, että sen voi jakaa ja samalla tarkistaa, onko kyse vain subjektiivisesti koetusta vai myös muista näkökulmista tarkastellen reagointia vaativasta tilanteesta.

Huoli pitää tulla kuulluksi ja kuulemiseen tarvitaan kuuntelemisen taito. Jokainen ammattilainen tarkastelee asioita oman työalansa näkökulmasta, johon hänellä on koulutus ja soveltuvat arviointi- ja työvälineet. Perheellä voi olla hyvin monenlaista huolta, kun lapsia voi olla hyvin eri-ikäisiä, kuten varsinkin nykyään niin tavallisissa uusperheissä on yleistä. Perhe voi käyttää hyvin monia palveluja ja tukitahoja saattaa olla jo monta ennestään. Yksi ammattiauttaja osaa auttaa yhdestä näkökulmasta tai yhtä perheenjäsentä, toinen toista. Miten auttaa perhettä kokonaisuutena tai niin, että tuki kaikkien kannalta on riittävää ja tarkoituksenmukaista ja ottaa huomioon perheen vuorovaikutussuhteet ja perheenjäsenet todella kokevat saaneensa tukea?

Perhelinkin perusajatus on kohdata perheiden ja työntekijöiden huolet yhdessä mahdollisimman monesta näkökulmista ja vasta sitten alkaa miettiä ratkaisuja pulmiin. Niin lapsille, nuorille kuin vanhemmillekin on tärkeää saada peilata omia pulmiaan ja suhteuttaa niitä toisten käsityksiin voidakseen arvioida, mitkä ovat omat voimavarat pulmista selviytymiseen ja millaista ulkopuolista tukea mahdollisesti tarvitsee ja voi saada.

Työntekijöille on yhtä lailla tärkeää arvioida, onko huoli kasvanut kenties jostain omaa persoonaa koskettavasta asiasta vai onko todellakin kyseessä huoli, joka monen muunkin mielestä tarvitsee asioihin tarttumista. Kun havaitaan perusteltu tarve ryhtyä tukitoimiin, perhelinkissä asiakas saa samalla kertaa yhteyden moniin asiantuntijoihin ja voidaan sopia jatkotoimenpiteistä tarvittaessa useammankin auttajatahon kanssa.

3.3 Perhelinkkien kokoonpano

Tuusulassa perhelinkeissä käsitellään kaiken ikäisten lasten perheiden asioita. Vaihtoehtona olisi ollut, että alle kouluikäisten ja kouluikäisten lasten perheiden asiat käsiteltäisiin omissa ryhmissään. Perheissä on kuitenkin usein monen ikäisiä lapsia ja perheen elämäntilanne tulee kokonaisuutena esille, kun paikalla ovat kaiken ikäisten lasten kanssa työskentelevät. Asiaa mietittiin siltäkin kannalta, olisivatko ryhmät mahdollisesti liian suuria perhelinkkiin osallistuvan asiakkaan kannalta. Päätettiin kuitenkin kokeilla tällä mallilla ja hioa tulevaisuudessa ryhmien kokoonpanoa tarpeen mukaan.

Vakiojäsenistö voi koostua seuraavista toimijoista: perusterveydenhuollon psykologi, lastensuojelun sosiaalityöntekijä, aikuissosiaalityöntekijä, lapsiperheiden kotipalvelun työntekijä, neuvolan perhetyöntekijä, terveydenhoitaja, konsultoiva lastentarhanopettaja, perhekeskusohjaaja, nuorisotyöntekijä, perhetyön diakoni, kuraattori, kasvatus- ja perheneuvolan työntekijä ja depressiohoitaja. Kaikki alueen perheiden kanssa työskentelevät voivat tulla mukaan Perhelinkin kokouksiin esittämään kehittämisideoitaan tai asiakastapauksia, mutta vain vakiojäsenillä on lupa olla aina paikalla. Perhelinkki valitsee itselleen puheenjohtajan ja sihteerin.

Perhelinkissä voi olla myös vakiovierailijoita esim. lapsi- ja perheasiain koordinaattori. Vakiovieraat ovat työntekijöitä, jotka vierailevat säännöllisesti kokouksissa yhdessä sovittuina aikoina. Vierailijan rooli voi liittyä sekä suoranaisesti asiakasasiaan tai laajempaan perhelinkin lapsiperhepalvelujen seuranta- tai kehittämistehtävään.

3.4 Perhelinkki alueellisena verkostotyömuotona

Perhelinkki kokoontuu toiminta-alueellaan säännöllisiin yhteisiin kokouksiin kerran kuussa noin kaksi tuntia kerrallaan. Kokoukset ovat luonteeltaan keskustelevia, dialogisia, eivät hallinnollisia. Vakiojäsenet ovat aina paikalla. He edustavat aina omaa työyksikköään kaikissa Perhelinkkiin liittyvissä asioissa. Perhelinkillä on neljä keskeistä toimintamuotoa:

- Asiakasvastaanotto
- Yhteistyökonsultaatio
- Nimetön konsultaatio
- Tiedottaminen ja kehittäminen

Asiakas voi halutessaan osallistua perhelinkin kokoukseen ja saada tietoa peruspalveluista, ryhmistä ja muista tukipalveluista. Perhelinkki tarjoaa mahdollisuuden tavata samalla kertaa useita työntekijöitä ja saada näin kokonaisvaltaista ja joustavaa palvelua. Perhelinkissä on tavoitteena perehtyä asiakkaan tilanteeseen siinä määrin, että saadaan käsitys ketkä työntekijät voivat jatkossa työskennellä tiiviimmin asiakkaan kanssa ja sopia tarkoituksenmukaisesta työnjaosta. Seuraavassa kokouksessa aina tarkistetaan, onko asiakkaan kanssa edetty sovitulla tavalla ja oliko työnjako onnistunutta. Asiakkaalta pyydetään aina kirjallinen suostumus asioiden käsittelyyn perhelinkissä.

Työntekijälle perhelinkki tarjoaa mahdollisuuden konsultoida paikalla olevia muita työntekijöitä itselle uudessa tai vaikeassa tilanteessa. Tapaamisissa voi saada apua tutkimus-, hoito-, palvelu-, tai jatkosuunnitelman laatimiseen tai löytää itselleen työparin esimerkiksi kotikäynnille. Perhelinkissä välitetään tietoa toinen toisilleen perus- ja erityispalveluista. Kokouksessa voi saada asiakasperheestä tietoa, joka ei tule esiin oman työn kautta, mutta joka auttaisi työntekijää hänen tukiessaan perhettä tai sen jäsentä. Perhelinkissä on mahdollista käydä keskustelua yhteistyömuodoista ja alueen palvelujen kehittämisestä.

Perhelinkki -toimintamallissa on kiinnitetty erityistä huomioita yli hallintorajojen toimivan yhteistyön sääntöihin ja asiakkaan tietosuojaan. Lakimiesten, tietoturvavastaavien ja tietosuojavaltuutetun ohjeiden avulla on kehitelty Perhelinkin lomakkeet:

- suostumuslomake
- asiakastietolomake ja -rekisteri
- tietosuojaseloste
- arkistonmuodostussuunnitelma

Perhelinkkien toimintamalli on kuvattu tarkemmin **Käsikirjassa**. Käsikirja kertoo toimintaperiaatteet ja miten kokouksiin valmistaudutaan ja osallistutaan vakiojäsenenä, puheenjohtajana, sihteerinä tai vierailijana. Käsikirjasta löytyvät ohjeet asiakastietojen käsittelyyn ja arkistointiin sekä siihen tarvittavat lomakkeet. Perhelinkkimalli on myös esitelty Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Hyvät käytännöt –sivustolla osoitteessa **www.hyvakaytanto.fi** (hakusana 'Perhelinkki').

4 PERHEVALMENNUS OSANA PERHEKESKUSTOIMINTAA

Projektityöntekijä, terveydenhoitaja Krista Rastas

Perhekeskustoiminnan kehittämistyön keskiössä on ollut koko perheen hyvinvoinnin edistäminen muun muassa luomalla tilaa äitiydelle, isyydelle ja vanhemmuuden taitojen vahvistamiselle. Taustalla on ajatus, että tukemalla vanhemmuutta voidaan turvata hyvää lapsuutta. Perhekeskustoiminta on tarkoitettu kaikille lapsiperheille alkaen ensimmäisen lapsen odotusajasta jatkuen lapsen kasvaessa muissa peruspalveluissa.

Perhekeskuksen toimintamalli perustuu kumppanuuteen, jossa perhekeskuksen palveluihin kuuluvat äitiys- ja lastenneuvola, varhaiskasvatus, koulu, nuorisopalvelut sekä varhaisen tuen ja perhetyön paikalliset palvelut sekä järjestöjen ja seurakuntien perhepalvelut. Perhekeskustoiminnan kehittämisen pyrkimyksenä on ollut luoda yhteistyölle toimivat käytännöt ja rakenteet. Työ on ennalta ehkäisevää, varhaista tukea tarjoavaa ja perhelähtöistä. Monipuolisen palveluverkoston ansiosta perhekeskuksessa voidaan myös havaita lasten ja perheiden ongelmia mahdollisimman varhain ja antaa niissä tarvittavaa apua. (Viitala, Kekkonen & Paavola 2008).

Perhekeskuksen tärkeä toimintaperiaate on vertaistoiminnan ja yhteisöllisyyden edistäminen. Vanhempainryhmä- ja vertaistoiminta auttavat kasvamaan vanhemmuudessa ja mahdollistavat yhteisöllisyyden kehittymistä. Vertaistuesta on kotimaisten ja ulkomaisten tutkimusten mukaan kiistatonta hyötyä monille perheille. Erityisesti kriittisinä siirtymäkausina, kuten ennen ja jälkeen lapsen syntymän, ryhmämenetelmät voivat olla yksilömenetelmiä tuloksellisempia.

Asiantuntijoilta saadun tiedon lisäksi vanhemmat voivat ryhmissä saada toisiltaan tietoa, joka avaa uusia näkökulmia, auttaa jäsentämään omaa elämäntilanneettaan ja helpottaa käytännön pulmien ratkaisemista. Laajennetussa, lapsen syntymä jälkeen jatkuvassa perhevalmennuksessa vanhemmat saavat tietoa ja tukea lasten kasvatukseen, vanhemmuuteen ja parisuhteeseen liittyvissä asioissa. Perhevalmennusryhmissä vanhemmat tutustuvat toisiin samassa elämäntilanteessa oleviin ja näin syntyy vertaistoimintaa, ystävyyttä ja arjen yhteisöllisyyttä. Ryhmissä syntyneet uudet ihmissuhteet lujittavat perheiden sosiaalista verkostoa korvaten samalla myös mahdollisesti puutteellista läheistukiverkostoa. Lasten kasvaessa vanhempien tuttavuuksista on hyötyä myös päiväkodeissa ja kouluissa, kun tehdään yhteistyötä kotien kanssa.

4.1 Perhevalmennusmallin kehittäminen

4.1.1 4T-projekti

Tuulas-hankkeen ensimmäisessä osassa vuosina 2005-2007 (Lastensuojelun kehittämishanke) yhtenä neljästä osaprojektista toimi Hyrylän osaprojekti, 4T-projekti. Projektin visiona oli Tietoa, Taitoa, Tahtoa ja Tunnetta vanhemmuuteen. Projektissa tähdättiin ehkäisevän työn toimintamallin kehittämiseen, joista tärkeimpänä oli perhevalmennuksen laajentaminen kokonaisvaltaiseksi, moniammatillisesti toteutettavaksi ja kaikille esikoista odottaville perheille tarjottavaksi vanhempainvalmennukseksi. Projektin toiminnan yhtenä erityisenä painopisteenä oli vahvistaa miesten identiteettiä ja asemaa isänä. Projektissa kehitettiin ja toteutettiin hankkeen tavoitteisiin pyrkivää myös muuta vertaisryhmätoimintaa, kuten isä-lapsiryhmiä ja monikkoperheryhmiä sekä järjestettiin muita perheille suunnattuja tapahtumia ja tilaisuuksia, kuten perhekerhovierailuja eri teemoin, Isä-viikot Tuusulassa isänpäiväviikolla ja puuhapäivä perheille opinnäyteyhteistyönä Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijoiden kanssa. (Rastas 2008).

4T–projektissa keskeistä oli myös yhteistyön ja ammattitaidon lisääminen ja uusien työmenetelmien kehittäminen käytännön työhön. Projektin aikana käynnistyi tähän tähtääviä työryh-

miä, kuten vauvaperhetyöryhmä, jonka jatkoksi käynnistyi oma hanke masentuneiden äitien tunnistamiseksi ja hoitoketjun luomiseksi sekä nepparityöryhmä, neuvolan ja varhaiskasvatuspalveluiden yhteistyöryhmä, jossa monin eri tavoin on tiivistetty neuvolan ja päivähoidon yhteistyötä. (Rastas 2008).

Työntekijöiden ammattitaidon lisäämisen suuntana oli työntekijöiden kyky toimia paremmin projektin tavoitteiden suuntaisesti. Ammattitaidon lisäämisen tavoitteena on perheiden tarvitseman tuen tarpeen varhainen tunnistaminen, vanhemmuudessa, parisuhteessa ja vuorovaikutuksen tukemisessa kehittyminen, ryhmänohjaustaitojen lisääntyminen sekä eri tukimuotojen tunteminen palveluverkostossa. Näihin tavoitteisiin pyrittiin moniammatillisen koulutuksen, Vavu-työtavan (varhaisen vuorovaikutuksen havainnointi perustason työssä) käytön laajentamisen ja palvelujen kartoittamisen sekä työn verkostoitumisen avulla. (Rastas 2008).

4T-projektiryhmään kuului terveydenhoitaja/projektityöntekijä Krista Rastas, neuvolapsykologi Outi Salo, konsultoiva erityislastentarhaopettaja Eija Laine, diakoni Anu-Leena Lamppu Tuusulan seurakunnasta, perhetyöntekijä Ulla Räsänen ja sosiaalityöntekijä Leena Selin-Kantola.

4.1.2 Perhevalmennuksen kehittämistyöryhmä

4T–projektiryhmäläisten lisäksi perhevalmennuksen kehittämistyöryhmään haluttiin mukaan mahdollisimman monipuolinen osanotto niistä toimijoista, joiden palveluita lapsiperheet käyttävät. Ensisynnyttäjien perhevalmennusta ei enää nähdä vain neuvolan työnä, vaan kehittämistyöryhmässä koettiin heti alusta saakka perhevalmennuksen olevan hyvä mahdollisuus tehdä nimenomaan ennakoivaa työtä yhdessä. Taustalla oli ajatus, että kaikki ensisynnyttäjäperheet voivat tässä elämän muutosvaiheessa olla niin sanottuja mahdollisia riskiperheitä, jolloin lähes kaikilla perheillä monipuolisen tiedon, mutta myös tuen tarve on yleensä suuri. Pyrkimyksenä oli saada mahdollisimman laaja näkökulma siihen, millaista vanhemmuutta vahvistavaa ja yhtälailla ennaltaehkäisevää toimintaa voitaisiin esikoisperheiden hyväksi järjestää. Monitoimijaisen toteutuksen tarkoituksena oli myös valmennuksessa kautta tehdä lapsiperhepalveluita tutuiksi ja madaltaa avun hakemisen kynnystä. (Rastas 2008).

Vuosina 2005–2009 perhevalmennuksen kehittämiseen ovat projektiryhmäläisten lisäksi osallistuneet neuvolapsykologi Anna-Mari Laitinen, varhaiskasvatusohjaajat Jari Wäre ja Vesa Joronen, päiväkodin johtaja Päivi Hirvinen, perheasiainkoordinaattori Tuula Hallia, perheneuvolan psykologi Johanna Blåfield, neuvolan depressiohoitaja Asta Luumi, neuvolaterveydenhoitajat, neuvolan perhetyöntekijä Sari Marjakaarto, perhekeskusohjaajat Riikka Vilja ja Siru Tarula, fysioterapian osastonhoitaja Anna-Maija Palo ja fysioterapeutit Sirkku Roisko, Evamaria Eerikäinen ja Kaisa Koskelainen, puheterapeutit Reeta Uronen, Johanna Nyberg ja Minna Toivanen, suuhygienistit Leena Waltari, Arja Jaskari, Jaana Saarela ja Alli Haverinen, lastenneuvolalääkäri Leena Kilpeläinen, äitiysneuvolalääkäri Raija Ansinn, isätyöntekijät Timo Tikka, Ilmo Saneri ja Petre Pomell Miessakit ry:stä.

Mukana olleilla kehittämistyöryhmän jäsenillä löytyi oman työnsä kautta hyviä näkemyksiä niihin asioihin, joita ennakoivasti on hyödyllistä käsitellä ja tarjota jo tässä vaiheessa evästyksenä vanhemmuuteen, vauvan hoitoon tai parisuhdeasioihin. Suurin osa kehittämistyöhön osallistuneista ovat olleet mukana käytännön toteutuksessa.

4.1.3 Perhevalmennuksen kehittämisen lähtökohtia

Tuulas-hankkeen kantavina ajatuksina olivat perhelähtöisyys, vastuullinen vanhemmuus, moniammatillisuus ja verkostotyö, varhainen puuttuminen, vertaistuki ja yhteisöllisyys sekä tieto ja taito. Hankkeen, niin vuosina 2005–2007 Lastensuojelun kehittämishankkeessa kuin 2007–2009 Perhekeskushankkeessa tavoitteena on ollut lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen ja vanhemmuuden vahvistaminen tukemalla lapsi- ja perhekeskeiseen arjen rakentamisessa ja

tarjoamalla ennakoivaa tukea ja varhaista puuttumista perheiden pulmatilanteisiin sekä tarjoamalla vertaistukea ja yhteisöllisyyttä.

Näiden hanketavoitteiden kera projektiryhmässä tutustuttiin muualla toteutettuihin perhevalmennusmalleihin, kuten Ruotsin Leksandin malliin. Leksandin mallissa erityistä on laadukkaasti toteutettu perhevalmennus ja sen jälkeinen pienryhmätoiminta sekä systemaattinen, kattava ja yhteisöllinen toteutustapa. Suomessa tämän tyyppistä perhevalmennusta on lähdetty toteuttamaan 2000-luvulla, josta esimerkkinä on muun muassa Espoon Perhekeskus kumppanina 2003-2005 -hankkeessa kehitetty laajennettu perhevalmennus. (Paavola 2004, Espoon Perhekeskus kumppanina –hanke 2006-2007).

Lähtökohtia kehittämiselle saatiin tavoitteiden ja muualta saatujen mallien lisäksi valtakunnallisista ohjeista ja suosituksista. Vanhempien vertaisryhmätoiminta on suotavaa järjestää laajapohjaisena verkostotyönä. Tällöin voidaan hyödyntää kaikki asiantuntemus kunnassa. Yhteistyö vähentää turhia päällekkäisyyksiä ja avaa mahdollisuuden monipuoliseen toimintaan. Suosituksia moniammatillisesti toteutettavan perhevalmennuksen järjestämiseksi ensisynnyttäjäperheille löytyy muun muassa valtakunnallisista neuvolatyön suosituksista ja nyttemmin 1.7.2009 voimaan tulleesta asetuksesta neuvolatoiminnasta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004 & 2008).

Suunnittelutyön taustalla olivat myös kokemukset Tuusulassa siihen saakka toimineesta perhevalmennuksesta, jossa puutteena olivat muun muassa huonosti syntyvä vertaistuki, kapea toteutustapa ja asiakkaiden vaihteleva osallistumismahdollisuus. Aiemmin perhevalmennus keskittyi vain odotusaikaan ja toteutuksessa mukana oli vain muutamia asiantuntijoita neuvolan lisäksi. Aiheissa keskityttiin vain vanhemmaksi kasvuun, raskauden ajan liikuntaan ja vauvan hoitoon. Tärkeät teemat kuten parisuhde, tasavertainen vanhemmuus, perheen arki, vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutus eivät juuri tulleet esille. Lisäksi pulmana aikaisemmin oli ollut myös alueelliset erot perhevalmennuksen toteutuksessa eri alueiden välillä. Toivetta perhevalmennuksen järjestämiseksi oli tullut myös suoraan neuvola-asiakkaiden suunnalta.

4.1.4 Perhevalmennuksen tavoitteet

Tuusulan perhevalmennusmallin läpiluotaaviksi toimintaperiaatteeksi ja ydinajatuksiksi muodostuivat:

- perhelähtöisyys ja tasavertainen vanhemmuus
- voimavaralähtöisyys - tiedon ja taidon herättely sekä osaamisen vahvistaminen asiakkaiden tarpeista käsin
- vertaistuen korostaminen - vertaistuen mahdollistava ajatusten ja kokemusten vaihto
- verkostoituminen perheiden kesken ja toimijoiden kesken
- osallisuus ja kumppanuus - kunnioittava ja arvostava kohtaaminen sekä toimiva vuorovaikutus
- puheeksi ottaminen vaikeistakin asioista

Perhevalmennuksen tarkoituksena on tukea vanhempia hoito- ja kasvatustehtävässä sekä edistää perheen kiinteytymistä ja vuorovaikutusta. Valmennuksella tavoitteena on vahvistaa vanhempien tietoja ja taitoja, jotta arki vauvan kanssa sujuisi hyvin. Perhevalmennus on ryhmämuotoista toimintaa, jossa tapaamisia on sekä ennen että jälkeen lapsen syntymän. Valmennussisällöt on pyritty jäsentämään odotusajan ja lapsen kehitysvaiheiden sekä ennakoitavissa olevien arjen asioiden mukaan. Tällöin vanhemmat saavat ennakoivan tiedon sekä ryhmästä muodostuvan vertaistuen kautta vahvistusta vanhemmuuden tehtäviin. Tapaamiskerroilla vanhemmat saavat tietoa ja voivat keskustella muun muassa sikiövauvasta, raskaudenaikaisista muutoksista, imetyksestä, vauvan hoidosta, synnytyksestä ja lapsivuodeajasta. Perhevalmennuksessa korostetaan lapsen ja vanhempien välistä varhaista kiintymyssuhdetta ja tuetaan sen rakentumista. Tärkeitä aiheita ovat myös parisuhde, vanhemmuus, vauvaperheen arki sekä tuki- ja palveluverkosto. Perhe tutustuu synnytykseen sairaalakäynnillä ennen

vauvan syntymää. Valmennus on vuorovaikutuksellista ja voimavaralähtöistä. Tavoitteena on, että perheet löytävät toisistaan vertaistukea ja rakentavat alueellista lapsiperheiden yhteisyyttä.

4.1.4 Pilottiperhevalmennus

Toukokuussa 2006 käynnistettiin laajennetun perhevalmennuksen kokeiluryhmä ensisynnyttäjäperheille. Pilottiperhevalmennuksen tarkoituksena oli edelleen kehittää perhevalmennuksen sisältöä, kerätä kokemuksia ja palautetta Tuusulan perhevalmennusmallia varten. Perhevalmennus alkoi lapsen odotusajasta jatkuen lapsen syntymän jälkeen. Erityisesti pyrittiin edistämään isien osallisuutta, isyyden vahvistumista ja jaettua vanhemmuutta.

Tapaamisia pilottimallissa oli yhteensä 19, joista kaksi suunnattu ainoastaan isille ja yksi äideille. Yksi osa kokonaisuutta oli Hyvinkään sairaalan tarjoamaa synnytysvalmennusta. Pilottiperhevalmennus toteutettiin yhteistyössä kunnan ja seurakunnan eri työntekijöiden sekä Miessakit ry:n isätyöntekijän kanssa.

Kuvio 5. Perhevalmennuksen pilottimalli

Pilottiryhmä kokoontui tuusulalaisessa Mikkolan päiväkodissa ja tapaamiset olivat aina iltaisin, isien osallistumisen parantamiseksi. Pilottiperhevalmennuksessa hankittiin ja kokeiltiin erilaisia menetelmiä, välineitä ja materiaaleja, kuten pienryhmätehtäviä, harjoituksia, powerPoint-esityksiä, videoita, roolikarttoja, kortteja ja esitteitä. Tärkeänä oli jaetun tiedon lisäksi luoda tilaisuuksia vanhempien keskinäiselle keskustelulle, erityisesti perhevalmennuksen edetessä.

Perhevalmennuksen kehittämisessä erityisen tärkeää oli kokeiluryhmään osallistuneiden antama palaute, jota kerättiin jokaisesta tapaamisesta sekä vielä pilottivalmennuksen lopussa. Palautetta saatiin määrällisesti paljon. Palautetta kerättiin myös ryhmästä poisjääneiltä van-

hemmilta kirjeitse ja puhelinhaastatteluin. Lisäksi perhevalmennuksen toteutukseen osallistuneiden työntekijöiden omia kokemuksia kartoitettiin suullisesti.
Yleisesti käytetyt menetelmät oli koettu hyvinä ja tapaamisten aiheet tuntuneet tärkeiltä ja hyödyllisiltä. Eniten positiivista palautetta saatiin keskusteluista ja ajatusten vaihdosta sekä tilaisuuden ilmapiiristä. Kritiikkiä pilottiryhmä esitti kovista penkeistä, aikataulujen pettämisestä, tapaamisen alkamisaika toivottiin myöhäisemmäksi sekä toivottiin vielä enemmän yhteistä keskustelua.

Pilottivalmennuksen viimeisellä kerralla perheitä pyydettiin nimeämään koko kokonaisuudesta heidän mielestään kahdeksan tärkeintä ja antoisinta tapaamiskertaa. Näitä olivat muun muassa vauvan hoitoon ja lapsen kanssa toimimiseen, synnytykseen, synnytyskokemukseen ja lapsen uneen liittyvät kerrat, sekä äitien oma tapaaminen.

Pilottiperhevalmennuksen viimeisellä kerralla kerättiin vielä palautetta koko perhevalmennuskokonaisuudesta. Kokonaisuutta pyydettiin tarkastelemaan kolmessa osassa; lapsen odotusaika, lapsen syntymän aika ja perhevalmennuksen loppu.

Pilottiperhevalmennuksen palautteessa odotusaikana tärkeintä oli tiedonsaanti. Myös toisiin tutustuminen, kokemusten jakaminen, vertaistuki ryhmäläisiltä sekä ohjaajien tarjoama tuki oli merkityksellistä.

”Esikoulutus vanhemmuuteen ja isyyteen”

”kuuli muiden mietteitä itseä askarruttavista asioista”

”arvokasta apua ja tukea ammattilaisilta ja ryhmältä”

”tärkeä ryhmä uudella paikkakunnalla”

Lapsen syntymän aikoihin keskeistä pilottiryhmään osallistuneiden vanhempien mielestä oli ollut kokemusten jakaminen ja tiedonsaanti. Ryhmään kuuluminen oli tuntunut tärkeältä ja valmennuksesta oli saatu tukea arjen sujumiseen sekä käytännön vinkkejä.

”kokemusten ja tuntemusten jaon paikka”

”puuttuvan tiedon lähde”

"miten arjesta selvitään”

”En ollut yksin väsynyt!”

”tieto, että tavataan uudestaan”

Perhevalmennuksen lopussa perheet kokivat saaneensa paljon tietoa, tukea, ohjausta ja vanhemmuudentaitoja. Valmennus oli tuonut uusia tuttavuuksia ja tarjonnut vertaistukea sekä mahdollisuuden vaihtaa kokemuksia.

”hyvän perustiedon lapsen syntymään ja hoitoon”

”taitoja elämään perheen kesken”

”uusia ystäviä ja tuttuja kasvoja kadulla”

”vertaisryhmän tukea”

”paljon uusia kokemuksia”

”kokemusten jakamista”

(Rastas 2009)

4.2 Tuusulan perhevalmennusmalli

Toukokuussa 2007 perhevalmennuksen kehittämistyöryhmä ja neuvolan terveydenhoitajat kokoontuivat pohtimaan pilottimallin pohjalta ensimmäisiä suunnitelmia käyttöönotettavaa mallia ajatellen sekä kartoittamaan, ketkä ja miten toimijat pystyvät jatkossa perhevalmennuksen toteutukseen sitoutumaan. Syyskuussa 2007, kun pilottiperhevalmennus oli saatettu suunnitelmien mukaisesti loppuun, kehittämistyöryhmä yhdessä neuvolaterveydenhoitajien kanssa päättivät Tuusulassa käyttöönotettavasta, kaikille ensisynnyttäjäperheille suunnatun perhevalmennusmallinkokonaisuuden rakenteesta ja sovittiin käytännön toteutuksen periaatteista.

Pilotista saatuja palautteita ja kokemuksia niin sisällön, toteutuksen ja käytettävien menetelmien osalta pyrittiin mahdollisimman pitkälle huomioimaan. Käyttöönotetussa mallissa on joitakin pilottimallissa olleita aiheita jätetty pois ja joitakin yhdistetty keskenään. Työ sisältöjen kehittämiseksi on jatkunut vuosina 2007-2009 sitä mukaan kun tapaamisia ja kokemuksia on kertynyt.

Ryhmän matka - Perhevalmennuksen kulku

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11.

1. Eväitä odotukseen h 11-23
- Keitä me olemme?
- odotusajan kulku
- liikkumisesta hyvinvointia koko perheelle

Terveydenhoitaja, vierailijana fysioterapeutti

2. Löytöretki läheisyyteen h 14-26
- parisuhde - perheen voimavara

Terveydenhoitaja, vierailijana seurakunnan edustaja

3. Vauvan maailma h 22-34
- Millainen vastasyntynyt?
- vauvan hoitaminen ja ruokinta

Terveydenhoitajat

4. Vauva, vuorovaikutus ja vanhemmuus
- vauva tarvitsee vuorovaikutusta
- kokemus minästä rakentuu vuorovaikutuksessa
- riittävän hyvä vanhemmuus

Perhevalmennustilaisuus x3/vuosi
Neuvolapsykologit

5. Synnytysvalmennus
- *Hyvinkään sairaala:* virtuaalivalmennus internetissä (www.hus.fi) sekä mahdollisuus tutustumiskäyntiin synnytysosaston tiloissa maanantai ja torstai iltaisin klo 18.00. Kiertokävelyn kesto n. ½ tuntia, ei ennakkoilmoittautumista, kokoontuminen 2. kerroksen hissiaulaan.
- *Naistenklinikka, Kätilöopiston sairaala ja Jorvin sairaala*: "Vauvan syntymä tutuksi" -käynti raskausvkolla 36. Edellyttää ilmoittautumista, lisätietoja neuvolaterveydenhoitajalta.

6. Synnytykseen liittyvät tunteet h 32-40
- kokemus vierailusta synnytyssairaalassa
- läpi elämän kestävät ihmissuhteet ja tunteet
- pelot, synnytyksen jälkeinen herkkyys, masennus
- rentoutusharjoitus

Depressiohoitaja/th, neuvolapsykologi

7. Tervetuloa vauva! 2vko-3,5kk
- synnytys- ja vauvakokemusten jakaminen
- vauvahieronta

Terveydenhoitaja

8. Vauva kehittyy... 1,5kk-4,5kk
- vauvan liikunnallisen ja kielellisen kehityksen tukeminen

Fysioterapeutti, puheterapeutti

9. Ilta äitiydelle 2-5kk
Äitien oma tapaaminen
neuvolan perhetyöntekijä

10. Kun vanhempainrahakausi päättyy.... 3,5kk-6,5kk
- perheen ja työn yhteensovittaminen
- lapsen päivähoitovaihtoehtojen pohdinta
- päivähoito esittäytyy

Konsultoiva erityislastentarhaopettaja, päivähoidon ohjaaja

11. Höyhensaarille 5kk-8kk
- pienten lasten uni
- palveluiden ja vertaisryhmätoiminnan esittelyä
- palaute perhevalmennuksesta
- perhevalmennuksen päättäminen

Terveydenhoitaja

Kuvio 6. Tuusulan perhevalmennuskokonaisuus

Pilottiperhevalmennuksen pohjalta luotua perhevalmennusta on tarjottu kaikille ensisynnyttäjä perheille marraskuusta 2007 lähtien. Syksyllä 2009 ohjelmaan kuuluu yhteensä 12 ryhmätapaamista, joista kuusi ennen lapsen syntymää ja kuusi syntymän jälkeen. Toimintaperiaatteet sekä varsinaiset tavoitteet ovat samat kuin pilottiperhevalmennuksessa. Synnytysvalmennus tapahtuu perheen synnytyspaikasta riippuen Hyvinkään sairaalassa, Kätilöopiston sairaalassa, Naistenklinikalla tai Jorvin sairaalassa.

Vuosina 2007–2009 perhevalmennuskokonaisuudesta yksi tapaaminen oli suunnattuna erikseen isille, mutta osallistuminen tähän kertaan jäi isien osalta vähäiseksi ja haasteeksi nousi löytää tapaamiseen sopiva ohjaaja hankkeen jälkeen. Hankkeen aikana isien tapaamisen ohjaamisesta vastasi Miessakit ry:stä isätyöntekijät Timo Tikka ja Petre Pomell. Äideille suunnattu oma tapaaminen on jatkossakin mukana kokonaisuudessa, muutoin tapaamiset on suunnattu vanhemmille yhdessä. Lisäksi keväällä 2009 päädyttiin perheiden palautteiden perusteella jättämään kokonaisuudesta pois suuhygienistin osuus, jossa käsiteltiin perheen suun terveyteen liittyviä asioita. Palautteissa aihe koettiin odotusaikana liian kaukaiseksi, mutta koska aihe on tärkeä, suunnitelmissa on ollut järjestää aiheeseen liittyviä tilaisuuksia kaikille vauvaperheille, esimerkiksi muutamia kertoja vuodessa. Myös muuta sisällöllistä kehittämistyötä on matkan varrella tehty.

Perhevalmennuksen toteutuksessa mukana ovat nykyisellään neuvolaterveydenhoitajat (15), fysioterapeutit (3), neuvolapsykologit (2), seurakunnan edustajat (2), depressiohoitaja (1), puheterapeutit (2), neuvolan perhetyöntekijä (1), konsultoivat erityislastentarhaopettajat (4) ja varhaiskasvatusohjaaja (1). Jokaisesta mallin mukaisesta tapaamisesta on koottu ohjeistus mallikansioon, lisäksi neuvolan terveydenhoitajille on koottu omat perhevalmennuskäsikirjat.

Perhevalmennusta lähdettiin tarjoamaan samansisältöisenä kahdessa paikassa, Kellokosken perhekeskus Ikiomassa kellokoskelaisille ja jokelalaisille perheille sekä Hyrylässä terveysaseman tiloissa etelä-tuusulalaisille perheille. Välineet, materiaalit, yms. toteutuksessa tarvittavat tarvikkeet, joita hankkeen aikana hankittiin, löytyvät molemmista paikoista samanlaisina. Kevättalvella 2008 todettiin Kellokosken ryhmien olevan osallistujamääriltään liian pieniä ja päädyttiin ainakin toistaiseksi keskittämään tapaamiset Hyrylään, mutta valmius ryhmän aloitukseen tai erillisen johonkin perhevalmennuksen aiheeseen liittyvän tilaisuuden järjestämiseen on jatkuvasti olemassa. Keväällä 2010 on suunniteltu siirtyä Hyrylän ryhmien osalta terveysaseman kokoustilasta marraskuussa 2009 valmistuneisiin Klaavonkallion perhekeskuksen tiloihin.

Perheet kootaan ryhmiin lapsen odotetun syntymäajankohdan mukaan ja aloittavia ryhmiä on 5-8 vuodessa. Tapaamiset ovat iltaisin, noin kerran kuukaudessa ja kuhunkin tapaamiseen on varattu 1,5-2 tuntia. Vastuu perhevalmennusryhmien kokoamisesta on neuvolalla. Kutsun perhevalmennukseen vanhemmat saavat neuvolasta odotusajan alkupuolella, omalta terveydenhoitajalta. Jokaisella ryhmällä on oma nimetty perhevalmennusterveydenhoitaja, joka on mukana viidessä tapaamisessa. Saman terveydenhoitajan mukanaolon on havaittu lisäävän ryhmäytymisen mahdollisuuksia ja myös terveydenhoitajan kannalta ryhmänohjaus on ollut mielekkäämpää tutuksi tulevan ryhmän kautta.

4.3 Perhevalmennusmallin käytäntöön juurruttaminen

Tuulas–hankkeen jatkuessa Tuusulan perhekeskushankkeena vuoden 2009 loppuun asti tarjoutui erinomainen tilaisuus juurruttaa malli käytäntöön sekä edelleen kehittää sitä. Projektityöntekijä koordinoi ja toteutti tätä työtä vuosina 2007–2009. Hankkeen aikana projektityöntekijä on hankkinut ja tuottanut perhevalmennukseen liittyvää materiaalia sekä tarvikkeita sekä laatinut käytänteet perhevalmennusohjelman toteuttamiseen.

Hankkeen aikana on järjestetty erilaista sisällöllistä ja menetelmällistä koulutusta. Koulutuksiin kutsuttiin terveydenhoitajien lisäksi kaikki perhevalmennuksen toteutukseen osallistuvat toimijat kuten neuvolapsykologit, kasvatus- ja perheneuvolan työntekijät, sosiaalityöntekijät, perhetyöntekijät sekä päivähoidon- ja seurakunnan työntekijät.

Eniten tarvetta oli ryhmänohjaukseen liittyvään koulutukseen, sillä osalla perhevalmennuksen toteutukseen osallistuvilla ei ollut ryhmänohjauskokemusta eikä myöskään -koulutusta. Ryhmänohjaajakoulutusta järjestettiin hankkeen aikana kaksi kertaa samansisältöisenä ja koulutuksen toteutti kouluttaja Ryhmätyö ry:stä.

Varsinaista menetelmäkoulutusta olivat vauvahierontakoulutus ja roolikarttakoulutukset. Vauvahierontaohjausta annetaan perhevalmennuksessa muun muassa vuorovaikutuksen ja

motorisen kehityksen tukemiseksi. Myös vauvahierontakoulutusta tarjottiin kahtena eri kertana ja se suunnattiin terveydenhoitajille ja fysioterapeutille. Vanhemmuuden- ja parisuhteen roolikartat ovat keskinäisen keskustelun pohjana olevia menetelmiä perhevalmennuksessa. Niiden käyttöön liittyvää koulutusta on järjestetty kahtena samansisältöisenä koulutuskokonaisuutena.

Miessakit ry ovat olleet mukana isille suunnattujen tapaamisten suunnittelussa ja toteutuksessa. Miessakeista isätyöntekijät Timo Tikka ja Ilmo Saneri ovat hankkeen aikana tarjonneet perehdytystä isyyden tukemiseen perhevalmennuksessa ja syksyllä 2009 järjestettiin neuvolan terveydenhoitajille koulutusta isyyden tukemiseen neuvolassa.

Perhevalmennuksessa on tarkoitus tukea lapsen ja vanhempien välistä varhaista kiintymyssuhdetta ja sen rakentumista. Hankkeen kautta turvattiin Tuusulassa aiemmin laajasti käytössä olleen Vavu-koulutuksen (varhaisen vuorovaikutuksen havainnointi perustason työssä) jatkuminen myös jatkossa kouluttamalla omasta kunnasta omat kouluttajat kouluttajakoulutuksessa. Vavu-koulutetuille järjestettiin vuorovaikutusaiheeseen liittyvä täydennyskoulutuspäivä, kouluttajana psykologi Saara Salo. Lisäksi hankkeen osalta on oltu mukana tukemassa tai järjestetty koulutusta eri aiheisiin liittyen, kuten äidin masennus ja sen tunnistaminen, lapsen kuolema sekä vilkkaille lapsille ja heidän vanhempiensa tukemiseen tähtäävä perhekoulu–koulutus.

Hankkeen aikana projektityöntekijän tärkeä rooli on ollut toimia valmennuksen toteutukseen osallistuneille tutorina niin sisällön kuin käytännön asioiden, kuten laitteiden käytön osalta. Lisäksi tiiviin yhteistyön ylläpito muihin neuvolan ulkopuolisiin kumppaneihin on ollut olennaista. Hankkeen aikana on tarpeen mukaan järjestetty uusille ryhmänohjaajille ja ryhmän aloittaville terveydenhoitajille henkilökohtaista opastusta ja ohjausta sekä tutustumismahdollisuuksia osallistumalla muun muassa projektityöntekijän tai muiden aikaisemmin mukana olleiden ohjaamiin ryhmiin.

Tammikuussa 2008 ja toisen kerran maaliskuussa 2008 järjestettiin terveydenhoitajille perehdytyspäivä, jossa läpikäyntiin koko perhevalmennuskokonaisuus, erityisesti terveydenhoitajien osuudet ja jokaiselle jaettiin oma perhevalmennuskäsikirja. Terveydenhoitajien käsikirjojen lisäksi kaikki tapaamiset on koottu perhevalmennuskansioon. Kansiossa jokaisesta tapaamisesta on määritelty tapaamisen tavoitteet, aikataulu, sisältö, toteutustapa, toteuttajat, käytössä olevat välineet ja jaettavat materiaalit. Joitakin valmennusosioita voi käyttää myös hyvin yksittäisinä tilaisuuksina muissa vanhempaintilaisuuksissa ja näin on myös tehtykin, muun muassa parisuhteeseen liittyvän ja lapsen unta käsittelevän kertojen osalta. Perhevalmennuskansion ja käsikirjojen päivitys on kuulunut projektityöntekijän tehtäviin.

Tärkeä osa juurruttamistyötä on ollut jatkuva seuranta, kuten perheiden osallistuminen eri perhevalmennustilaisuuksiin, arviointi (palautteet, kokemukset) ja uusien toteuttamistapojen pohtiminen ja edelleen perhevalmennuksen kehittäminen.

4.4 Perhevalmennukseen osallistuneet 2008–2009

Tuusulassa on synnyttäjiä vuosittain ollut 2000–luvulla reilu 400. Heistä ensisynnyttäjiä on ollut näistä 130–160 eli 32–40 % synnyttäneistä kutsutaan mukaan perhevalmennukseen. Näistä ensisynnyttäjäperheistä aikavälillä marraskuu 2007 – lokakuu 2009 reilu 75 prosenttia on käynyt ainakin osassa perhevalmennuskokonaisuuden tapaamisissa, hieman alle puolet lähes kaikissa. Tilastoinneissa on huomioitu isien ja äitien osallistuminen, lasten osallistumisia ei ole laskettu, mutta lapsi on lähes aina muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta osallistunut syntymän jälkeisiin tilaisuuksiin vanhempien seurassa. Isien osallistuminen perhevalmennukseen on ollut kohtalaisen hyvää, osallistuneista isiä on ollut 35-40 prosenttia.

1.1.2008 – 31.12. 2008	Hyrylä	Kellokoski	yhteensä
osallistuneita	682	144	**826**
tilaisuuksia	36	18	**54**
keskiarvo / tilaisuus	18.9	8	**15.3**

1.1.2009 – 30.9.2009	Hyrylä	Kellokoski	yhteensä
osallistuneita	592	84	**676**
tilaisuuksia	40	15	**55**
keskiarvo / tilaisuus	14.8	5.6	**12.3**

Taulukko 1. Perhevalmennukseen osallistuneet

Huhtikuusta 2009 lähtien ei ole Kellokosken perhekeskus Ikiomassa toistaiseksi käynnistetty uusia ryhmiä pieneksi kutistuneiden ryhmien vuoksi, mutta sen sijaan perheet ovat kutsuttu Hyrylän perhevalmennusryhmiin. Jatkuva valmius perhevalmennuksen käynnistämiseksi Kellokoskella on kuitenkin olemassa.

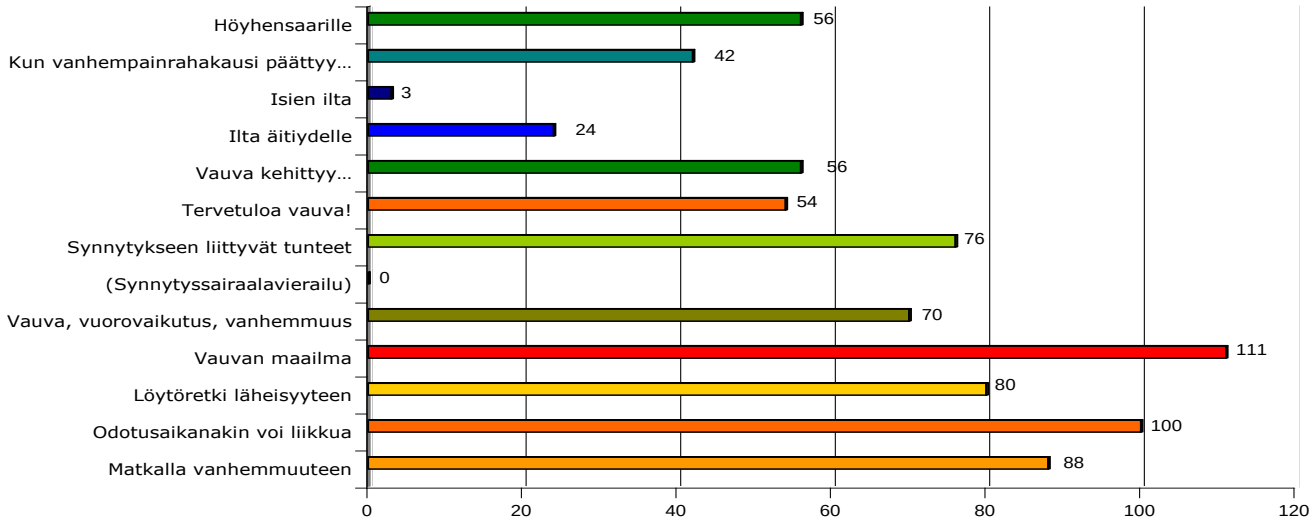

Kuvio 7. Osallistujat / tapaaminen
(jo päättyneet ryhmät, synnytyssairaalavierailu ei tässä mukana)

Perhevalmennuksen edetessä, erityisesti lapsen syntymän jälkeen tapaamisiin osallistujamäärät ovat jonkin verran laskeneet, mutta kuitenkin syksyyn 2009 mennessä päättyneissä ryhmissä on osallistuneita ollut kohtalaisesti myös valmennuksen lopussa. Isille suunnatuissa illoissa osallistuminen on ollut valitettavan vähäistä.

4.5 Palaute perhevalmennukseen osallistuneilta

4.5.1 Palautekyselyt perhevalmennuskokonaisuuden lopussa

Palautetta on kerätty jokaisen valmennuskokonaisuuden viimeisellä tapaamisella palautelomakkeella (liite 3). Palautetta on kertynyt vuosien 2007–2009 aikana runsaasti. Palautelomakkeessa perheitä pyydetään arvioimaan nimeämällä, mitkä tapaamiskerrat he ovat kokeneet hyödyllisinä ja mitkä vähemmän kiinnostavina. Arvosana-asteikolla 1–5 perheet arvioivat, millaiseksi he ovat kokeneet ilmapiirin perhevalmennustilaisuuksissa sekä onko valmennuskokonaisuudesta ollut hyötyä. Lisäksi perheet ovat palautteen kautta voineet vapaasti ilmaista, mikä perhevalmennuksessa on ollut hyvää tai onnistunut, kuten myös mitä perhevalmennuksessa olisi kehitettävä tai mitä puutteita siinä on. Tätä palautelomaketta tullaan käyttämään myös jatkossa.

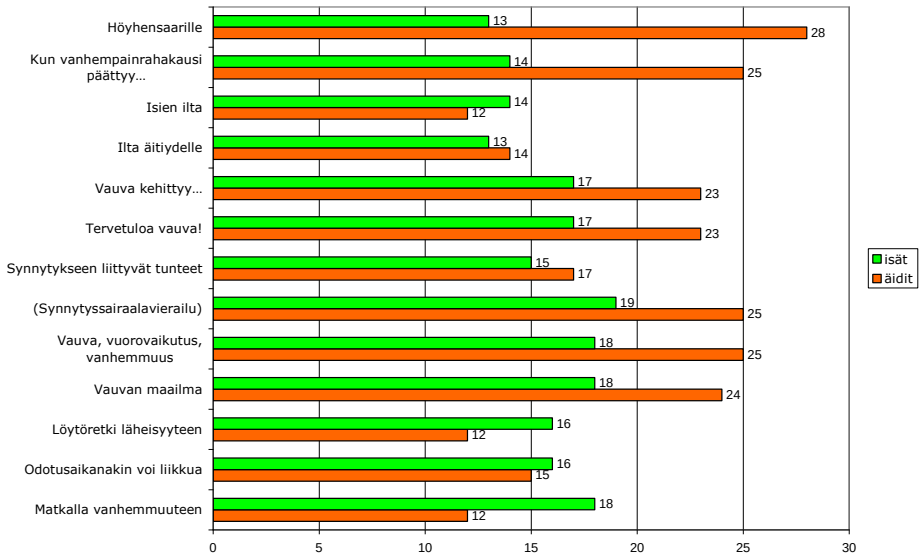

Kuvio 7. Tarpeelliseksi koetut tapaamiset

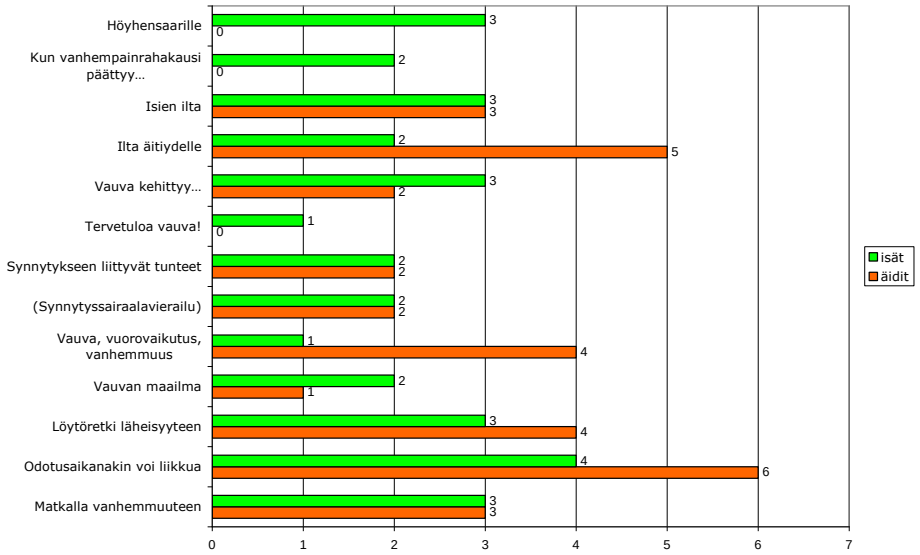

Kuvio 8. Vähemmän kiinnostavat / tarpeettomina koetut tapaamiset

Äidit ilmoittivat palautteessa useimmat tapaamiskerrat tarpeellisiksi, sen sijaan isät nimesivät äitejä enemmän myös vähemmän kiinnostavampia tai tarpeettomiksi koettuja tapaamisia, vaikka näitä on palautteessa yleensä nimetty vähän, vain yksittäisiä kertoja. Tarpeellisiksi koettujen tapaamisten osalta isät eivät merkittävästi nimenneet suuria eroja eri tapaamiskertojen välillä, äidit sen sijaan olivat kokeneet erityisesti vauvan hoitamista, lapsen kehitystä ja unta sekä päivähoitoasioita käsittelevät kerrat ja synnytyssairaalavierailun merkittävinä. Parisuhdeasioita, odotusajan kulkua ja vanhemmaksi kasvua sekä raskausajan liikuntaa käsittelevät kerrat ovat olleet useamman isän kuin äidin ilmoittamana tarpeellisia.

Perhevalmennusten ilmapiiri on yleisesti koettu hyvänä. Arvoasteikolla (1=huono, 2=välttävä, 3=tyydyttävä, 4=hyvä, 5=erinomainen) ilmapiirin keskiarvoksi on palautteissa tullut 4,3. Samoin perheet arvioivat perhevalmennuskokonaisuuden hyödyllisyyttä, josta arvosanojen keskiarvoksi on tullut 4,2.

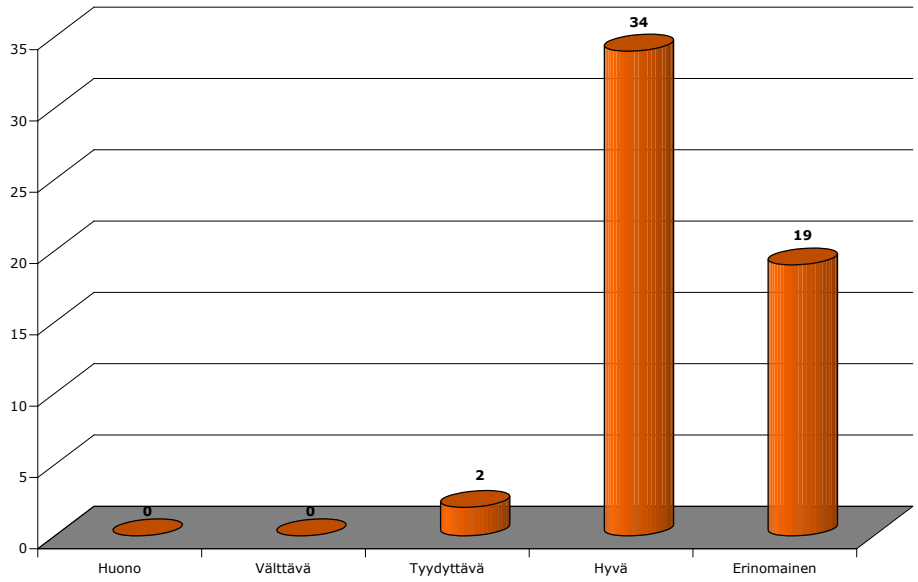

Kuvio 9. Perhevalmennustapaamisten ilmapiiri

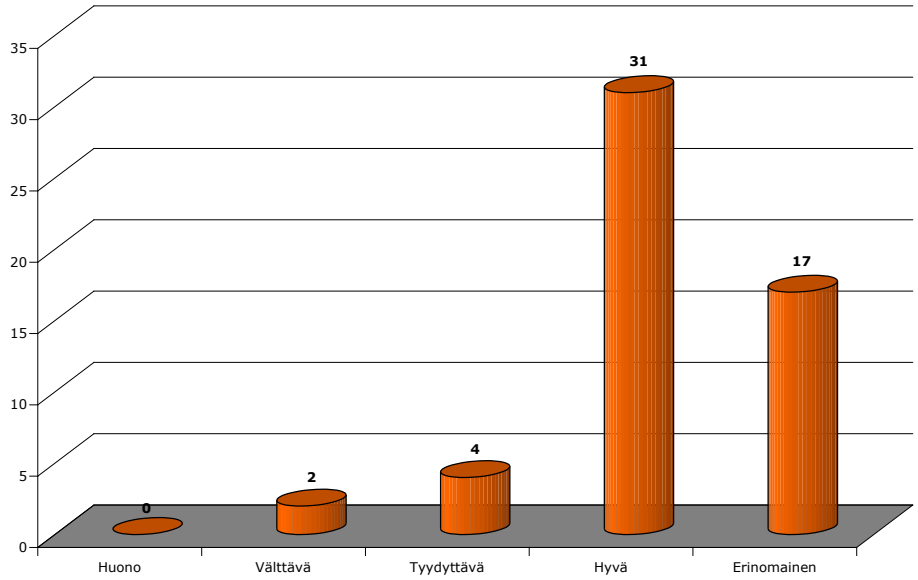

Kuvio 9. Perhevalmennuskokonaisuuden hyödyllisyys

Palautteissa hyvää ja kiitosta on tullut seuraavista asioista:

- keskustelu, kokemusten vaihto, toisiin tutustuminen
- tiedonsaanti, asiantuntijavierailut
- monipuolinen ja tarpeellinen sisältö
- jatkuminen vauvan syntymän jälkeen
- isien huomiointi
- käytännön harjoittelu
- jaetut materiaalit
- toteutus; paikka, aika, ohjaajien osaaminen
- tärkeä tukimuoto, tärkeä myös jatkossa

Kehitettävää ja puutteita:

- toteutustavat; osassa toivottiin enemmän keskustelua, osassa enemmän faktatietoa
- isien aktivointi isien omaan tapaamiseen
- yksinodottavien huomiointi
- aiheiden ajankohtaisuus, kiinnostavuus
- ryhmäkoko
- ajankohta, aikataulut
- ehdotuksia lisäaiheiksi (mm. kelan tuet, kiinteiden ruokien aloitus, kestovaippainfoa)
- vanhempivierailu ryhmässä
- vuosittaiset tapaamiset jatkossa ja siihen ikäkauteen liittyvien asioiden käsittely

4.5.2 Palautekysely kevät 2009

Toukokuussa 2009 toteutettiin osana Tuulaksen arviointia palautekysely kaikille vuosina 2005–2009 perhevalmennuskokonaisuuden läpikäynneille perheille. Palautekyselyt (liite 4) postitettiin palautuskuorineen koteihin ja vastauksia palautui yhteensä 35. Kyselyssä vastaajilla oli mahdollisuus antaa palautetta perhevalmennuksen lisäksi muista Tuusulan perheille suunnatuista palveluista.

Kyselyssä perheet arvioivat, mitä osallistuminen toimintaan on heille merkinnyt ja sekä antoivat palautetta kokemuksistaan. Kyselyssä saatu palaute oli monipuolista, hieman edellä esitettyä jatkuvaa palautetta kriittisempää, mutta esille nousevat asiat olivat samantyyppisiä. Oheisessa taulukossa on esitetty, kuinka monta prosenttia vastaajista koki saaneensa perhevalmennuksesta kyseisiin asioihin tukea erityisen paljon, paljon, vähän, ei mitään tukea.

	erittäin paljon	**paljon**	**vähän**	**ei mitään**
1. Mahdollisuus vaihtaa kokemuksia vanhempien kesken	28,6	40	20	8,6
2. Samassa elämäntilanteessa olevat uudet tuttavuudet	29	23	23	26
3. Tietoa lapsen kehityksestä ja kasvatuksesta	26	46	23	6
4. Lapselleni kaveriseuraa ja kokemuksia ryhmätilanteista	14	20	23	37
5. Vinkkejä yhdessä tekemiseen lapsen kanssa	3	26	37	26
6. Tunteiden työstäminen ja tuki tunteiden käsittelyyn	3	26	54	9
7. Tuki omien voimavarojen tunnistamiseen ja luottamuksen lisääntyminen itseen vanhempana	11	37	37	9
8. Tuki vanhempana jaksamiseen	11	40	34	9
9. Tuki vinkkejä oman terveyden edistämiseen	6	20	57	14
10. Tuki / vinkkejä parisuhteeseen	9	37	40	11
11. Tuki erilaisissa pulmatilanteissa	3	34	40	17
12. Tietoa perheille suunnatuista palveluista	11	43	34	9
13. Tuki valintojen tekemiseen perheen jatkoa ajatellen	3	40	43	11

Taulukko 2. Palautekysely (%)

Kyselyssä esille nousseita asioita:

- Ystävyyssuhteita on syntynyt, osalle ei tähän tarvetta
- Vertaistuen merkitys
- Tietoa ja vinkkejä eri aiheista oli saatu, mutta niitä kaivattiin myös lisää
- Osa toivoi enemmän keskustelua, osalle riittäisi pelkkä faktatieto
- Depressiohoitajan vierailu antoisa ja hyvä
- Valmennus voi olla ainoa paikka pohtia joitakin vanhemmuuteen liittyviä asioita, kokemus ettei neuvolassa ole aikaa kaikkeen siihen, mitä valmennuksessa käsiteltiin
- Antanut varmuutta toimia lapsen kanssa
- Avunhakemisen kynnys madaltunut
- Isien jo mukanaolo koettiin tukevan parisuhdetta
- Lapsen uneen ja päivähoitoon liittyvät kerrat oli koettu hyvinä
- Neuvolan tuki

4.6 Toimijoiden näkökulmia

Mukana olleita toimijoiden kesken on vaihdettu kokemuksia ja käyty yhteisiä pohdintoja sekä keskusteluja erilaisissa tilaisuuksissa. Perhevalmennuksen kehittämistyön edetessä voidaan yleisesti todeta, että kiinnostus ja motivaatio perhevalmennusta kohtaan kasvoivat työntekijöiden keskuudessa, niin neuvolassa kuin muissakin toimijoissa.

Ohessa koontia eri toimijoiden näkemyksistä syksyllä 2009 perhevalmennuskehittämistyön annista:

- Koetaan tärkeäksi ja hyväksi muodoksi tukea vanhempia sekä edistää perheen hyvinvointia
- On löydetty yhteistä näkemystä perheiden tukemiseen, kaikkien toimijoiden mukanaoloa arvostetaan
- Selkeä ennaltaehkäisevä työote, mutta mukana on myös varhaista puuttumista
- Tarjoutunut hyvä väylä tiedottaa palveluista ja tukimuodoista – avun hakemisen kynnyksen madaltunut
- Yhdessä suunnittelu ja perehdyttäminen ovat olleet välttämättömiä, ilman hanketta ei olisi tähän päästy
- Sitouduttu hyvin yhteiseen työmuotoon, vaikka päävastuu on neuvolalla
- Tavoitteeksi noussut, ettei toimijoiden mukanaolo ole kiinni henkilöstä, vaan kuuluu osaksi työtehtävää (jatkuvuus)
- Täydentää neuvolakokonaisuutta, kaikkeen ei mahdollisuutta yksilö- tai perhekohtaisessa työskentelyssä
- Tuloksia näkynyt käytännössä, muun muassa isien aktiivisuus lisääntynyt, päivähoidon aloitukseen liittyvissä asioissa vanhemmat tietoisempia, tärkeitä tuttavuussuhteita perheille syntynyt
- Ryhmäohjaus voi olla haastavaa, hieman stressaavaakin
- Toivotaan, että kiristyvät resurssit riittävät jatkossakin
- Perhevalmennus soveltuu oivallisesti sisällöltään ja toteutustavaltaan osaksi perhekeskuksen toimintamallia (”silta” perhekeskukseen)

4.7 Pohdintaa ja haasteet jatkotyölle

Perhevalmennuksen kehittäminen ja käytäntöön juurruttaminen olivat osa Tuulas-hankkeen toimintaa. Tämä saavutettiin hyvin ja hankkeen lopussa tarjotaan kaikille tuusulalaisille ensisynnyttäjäperheille moniammatillisesti toteutettua perhevalmennusta. Perhevalmennuksiin osallistuneiden perheiden antaman palautteen perusteella perhevalmennuksessa on pystytty tarjoamaan niitä asioita, joita tavoitteiksi oli asetettu, mutta myös parannettavaa ja edelleen kehittämiskohteita on matkan varrella löytynyt. Perheet ovat kokeneet saaneensa valmennuksissa monipuolista ja hyödyllistä tietoa, vertaistukea ja uusia tuttavia. Kehittämisehdotuksia tuli enimmäkseen käytännön toteutukseen. Myös työntekijöiden näkökulmasta perhevalmennus on koettu hyvänä ja tarpeellisena työmuotona.

Jatkoa ajatellen on esille noussut haasteita. Keskeinen kysymys on, tavoittaako perhevalmennus ne perheet, jotka siitä eniten hyötyisivät. Usein törmätään siihen, että peruspalveluja käyttävät aktiivisemmin ne perheet, joilla asiat ovat hyvin. Tärkeää olisi, että perhevalmennus tavoittaisi myös ne perheet, joissa on hyvinvointia ja mahdollisesti tulevaa vanhemmuuttakin kuormittavia tekijöitä, kuten mielenterveysongelmia tai muita sairauksia, yksinhuoltajuus, työttömyyttä, oman lapsuusajan ongelmia, päihteiden käyttöä tai vähävaraisuutta. Tämä vaatii perhevalmennukselta, erityisesti ryhmänohjaajilta paljon, jotta näillekin perheille tulisi perhevalmennuksessa syyllisyyden tai erilaisuuden sijaan voimaatumisen tunnetta.

Pohdittavana on ollut myös, kuinka hyvin perhevalmennuksessa voidaan vastata erilaisten asiakasryhmien tarpeisiin. Erilaiset asiakkaat on enemmän sääntö kuin poikkeus. Perhevalmennuksen linjauksissa ja ajatusmalleissa on jouduttu kuitenkin tekemään joitakin valintoja, jotka voivat poiketa joidenkin asiakkaiden osalta heidän elämästään tai näkemyksistään. Tällaisista perheistä esimerkkeinä ovat niin sanotut sateenkaariperheet ja yksin odottavat äidit. Perhevalmennuksen kehittämisryhmissä on käyty paljon keskustelua, kuinka huomioidaan nämä perheet, vaikka lähtökohtana toiminnassa ovat niin sanotut tavalliset perheet. Voi olla, että nämä perheet jäävät herkästi toiminnan ulkopuolelle.

Maahanmuuttajaperheille nimenomaan ryhmissä syntyvistä sosiaalisista verkostoista voisi olla paljon hyötyä. Vieraskielisten perheiden tai perheenjäsenten ja ohjaajien välisen yhteisen kommunikointikielen puuttuminen vaikuttaa varmasti osallistumishalukkuuteen. Syntyperältään muualta tullut vanhempi jättää herkästi osallistumatta valmennukseen, ja sen myötä myös toinen vanhempikin jää pois. Asiakkailla voi olla muita rajoitteita, kuten kuulo-, tai näkövamma tai liikuntarajoitteita, mitä ei kaikessa voi, esimerkiksi käytetyissä menetelmissä ottaa huomioon ja se haastaa ryhmänohjaajan ja myös muun ryhmän.
On varmaa, että ajan myötä ryhmissä on ja on ollutkin mukana perheitä, joissa on poikkeava raskaus tai synnytys, lapsella vakava sairaus tai vamma. Nämä perheet tarvitsevat paljon tukea, mitä myös ryhmä voi parhaimmillaan tarjota. Se, syntyykö ryhmistä sillä tavoin hyväksyviä, turvallisia ja vanhemmuudessa vahvistavia, joihin myös erilaiset perheet voivat tulla mukaan, on jatkuva haaste perhevalmennuksessa ja vaatii toimijoilta paljon.

Hankkeen ajan isäryhmien ohjaamiseen osallistuvat Miessakkien isätyöntekijä. Isien oman tapaamisen osalta kävijämäärät jäivät pieniksi, vaikka muun muassa tiedottamisen avulla tähän pyrittiin vaikuttamaan. Kysymykseksi jäi, kuinka perhevalmennuksen pelkästään isille suunnatut tapaamiset saataisiin jatkossa toimimaan ja ketkä niitä ohjaavat mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla.

Hankkeen aikana saatiin hetkellisesti havaita, että niin neuvolan terveydenhoitajien kuin myös muiden toteutukseen osallistuvien omalla asenteella perhevalmennusta kohtaan on merkittävästi vaikutusta perhevalmennuksen toteutukseen. Kielteinen tai välinpitämätön asenne vaikuttaa herkästi perheen osallistumisvalintaan. Haasteena on siis myös tulevaisuudessa saada kaikki terveydenhoitajat ja muut toimijat näkemään perhevalmennuksen oman työn osana sekä ja innostaa tiedottamaan aktiivisesti siitä perheille. Myös työntekijöiden sitoutuminen toteutukseen jatkossakin voidaan liittää tähän. Lisäksi perhevalmennukseen liittyvässä tiedottamisessa tulisi hyödyntää www-sivuja nykyistä enemmän.

Tuulas-hankkeessa löytyi hyvät edellytykset perhevalmennuksen kehittämiseen. Hankkeessa oli paljon mukana myönteistä asennoitumista, yhteistä orientaatiota ja selkeä näkemys tavoitteista. Nämä veivät hanketta ja myös perhevalmennuksen kehittämistyötä hyvin eteenpäin. Hyvien edellytysten keskeltä haluttiin nostaa esille myös erilaisia haasteita niin perhevalmennuksen, muiden toimintojen ja kehittämistyön kannalta. Ilman hanketta ei laajennettua perhevalmennusta olisi voinut tähän pisteeseen saada niin suunnittelun, hankintojen, kuin lopullisen mallin käyttöönoton osalta.

Perhekeskus on Tuusulassa ajattelu- ja toimintamalli, jonka avulla lapsiperhepalvelut verkostoidaan asiakaslähtöisesti ja moniasiantuntijuuteen pohjautuvaksi. Perhevalmennus soveltuu oivallisesti sisällöltään ja toteutustavaltaan osaksi Tuusulan perhekeskusmallia. Useimmat perhekeskushankkeen tavoitteet, kuten yhteistyön tiivistäminen, perheiden verkostoituminen ja yhteisten toimintatapojen kehittäminen ovat yhtenäiset perhevalmennuksen tavoitteiden kanssa. Ensisynnyttäjäperheiden perhevalmennus toimii luontaisena tapana perheille tulla mukaan perhekeskustoimintaan, tutustua muihin alueen perheisiin, saada tietoa järjestettä-

västä muusta toiminnasta ja tutustua palveluiden tarjoajiin. Perhevalmennus toimii ikään kuin siltana perhekeskukseen.

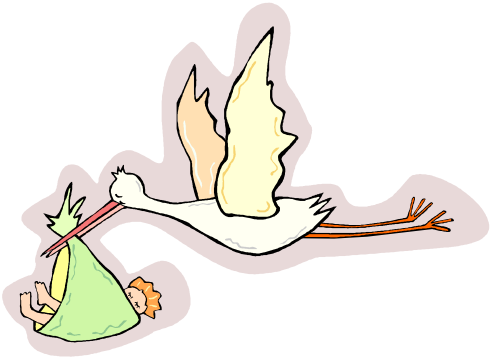

5 PERHETUKIKESKUS – LASTENSUOJELUPERHEIDEN TUKEMINEN MONIAMMATILLISESTI

5.1. Lastenkoti muutoksessa - perhetukikeskuksen kehittämisprojektin merkityksiä etsimässä

Perhetukikeskuksen johtaja Saila Tuokko

Tarkastelen ammattikorkeakoulu Laureassa tekemässäni opinnäytetyössä Tuusulan perhetukikeskuksen kehittämisprojektia seuraamalla prosessin kulkua. Tutkimus on prosessin tapaustutkimus, jossa on toiminta- ja arviointitutkimuksen elementtejä. Tutkimuksessa arvioin mitä kehittämisprojekti merkitsi siihen osallistuville työntekijöille ja koko perhetukikeskuksen yhteisölle ja miten taitekohdat ilmenivät, mitä toimintatapoja käytettiin ja miten ne näkyivät perhetukikeskuksen arjessa.

Tuusulan Perhetukikeskus on Tuusulan kunnan ylläpitämä lastensuojelun sijaishuollonyksikkö, jossa oli kehittämisprojektin aikana kaksi kuusipaikkaista osastoa 0-18 vuotiaille lapsille; Koivukujan vastaanotto- ja arviointiyksikkö ja pitkäaikaista lastenkotihoitoa tarjoava Kotorannan lastenkoti. Opinnäytetyön aineistona on STM:n rahoittaman perhekeskushankeen Tuulas I vuosina 2005 – 2007 aikana kootut kirjalliset dokumentit ja kokouspöytäkirjat. Jatkohankkeen Tuulas II:n vuosien 2008 -2009 ajalta kirjallisten dokumenttien lisäksi aineistoon kuuluu kahden työryhmän ryhmähaastattelu ja arjen havainnointia. Lisäaineistona käytän kuvausta perhetukikeskuksen kehittämisvaiheiden ja henkilökunnan aikajanoja, jotka havainnollistavat kehittämisprojektin pituutta ja henkilökunnassa tapahtuneita muutoksia.

Opinnäytetyön viitekehyksenä on kuvaus lastensuojelun lähikehityksessä tapahtuneista muutoksista ja mitä haasteita lastensuojelu asettaa sijaishuollon työlle. Haasteisiin vastataan nykypäivänä määräaikaisilla projekteilla ja kehittämishankkeilla, jotka perustuvat ekspansiiviseen oppimiseen ja yhteiskehittelyyn. Opinnäytetyön tuloksissa kuvaan mistä kehittämisprojekti lähti liikkeelle ja mitä siitä seurasi.

Ensimmäinen kehittämisprojektin Tuulas I loppuarvioinnin yhteenvedosta siirryn Tuulas II jatkohankkeeseen. Kehittämisprojektien tuloksena perhetukikeskukseen päädyttiin luomaan kehittäjäpsykologin johdolla neljä eri käsikirjaa työprosesseista ja käynnistettiin perhetukikeskuksen peruskorjaus- ja laajennushanke sekä uudistilojen rakentaminen samaan pihapiiriin Tuusulajärven rannalle. Kehittämistyön jatkuvuuden tueksi perustettiin perhetukiyksikön sisäinen kehittämistyöryhmä.

Kehittämisprojektin tulosten perusteella henkilökunta koki että työ - ja toimintatavat ovat perhetukikeskuksessa muuttuneet. Tuulas I:ssä tehtiin pohjatyö valmistautuessa uuteen, johon kuului työyhteisön sisäinen organisaatiouudistus. Tuulas II:n aikana kehittämistyölle luotiin toiminnallinen konteksti uudistamalla perhetukiyksikön rakenteet. Työntekijät kokivat, että ensimmäisen kehittämishankkeen kaoottisuus vaihtui työstä ja sen sisällöstä puhumiseen. Kehittämisprojektissa osa työntekijöistä oli innolla mukana ja jotkut työntekijät jopa vastustivat. Kehittämishankkeen alussa projektin tavoitteet olivat liian laajat ja kaukana lastenkodin arjesta. Työntekijöiden vaihtuminen oli pahempi tekijä kuin kiire. Kehittäjäpsykologi ja käsikirjatyöryhmät koettiin tärkeänä työn sisällöllisenä kehittäjänä. Kehittämisprojektin koulutuksiin, kehittämispäiviin ja rahalliseen panostukseen oltiin yleensä tyytyväisiä. Yhteinen kehittäminen muun sosiaalityön kanssa koettiin vaikeaksi ja nähtiin että toimintajärjestelmissä olevat ongelmat heijastuvat molempiin järjestelmiin. Vaikeuksista huolimatta henkilökunta koki että yksintyöskentelyn mallista siirryttiin tiimityöskentelyn polulle – kuka tekee, mitä tekee ja missä vaiheessa.

5.2 Käsikirjatyöskentely työmenetelmänä ja työprosessien kuvaajana

Kehittäjäpsykologi Marika Vilén ja projektikoordinaattori Iiris Heikkilä

Tuulas-hankkeen perhekeskusprojektin tavoitteena on ollut kehittää uusia työprosesseja ohjaavia toimintamalleja ja luoda niille selkeät kuvaukset (käsikirjat). Tavoitteena oli, että niiden avulla perhetukikeskuksen työntekijöille kehitetään yhteiset, mahdollisimman sujuvat ja työn tavoitteita tehokkaasti palvelevat toimintatavat. Samalla ajatuksena on ollut, että työtä tehdään läpinäkyväksi niin asiakkaille kuin yhteistyökumppaneillekin. Olennaista on ollut kehittää yhteistyötä sekä yksikön sisällä että yhteistyökumppaneiden kanssa.

Toimintamalleja kehitettiin jo Tuulaksen ensimmäisessä vaiheessa työryhmässä, jossa oli mukana silloisen lastenkodin esimiehet, ohjaajia ja erityistyöntekijä sekä edustajia sosiaali- ja perhetyöstä. Ensimmäisessä vaiheessa luotiin vastaanotto- ja arviointitoiminnan prosessikaavio ja joitakin kuvauksia työprosesseille. Kattava, jäsentynyt ja riittävän yksityiskohtainen kuvaus jäi vielä puuttumaan. Oleellista oli kuitenkin se, että vastaanotto- ja arviointiyksikön ja lastenkodin yksikkö eriytettiin toisistaan. Hankkeen toisessa vaiheessa olikin mahdollista edetä systemaattisemmin ottamalla käyttöön käsikirjatyömenetelmä työprosessien kehittämiseen ja kuvaamiseen.

Hedelmällisessä käsikirjatyöskentelyssä vallitsee työryhmässä mahdollisimman avoin, tasavertainen ja kaikkien osallistujien ammattitaitoa kunnioittava keskusteluilmapiiri. Tällainen dialogisuuden henki on tarpeen, jotta työprosessit voidaan luoda kaikkea tarjolla olevaa osaamista hyödyntäen ja tarkoituksenmukaisiksi sekä asiakkaiden että työntekijöiden kannalta. Oleellista dialogisessa kehittämisessä on, että jokainen taho uskaltaa ilmaista omat näkemyksensä, jolloin keskustelussa on mahdollista päästä myös niihin tekijöihin, jotka kuohuvat pinnan alla ja estävät yhteistyötä tai lisäävät väärinkäsitysten mahdollisuutta. Kun käsikirjat ja toimintamallin kuvaukset työstetään dialogisesta, muodostuu niistä samalla yhteisesti laadittu sopimus siitä, millä tavoin työ kyseisessä työyksikössä ajatellaan tehtäväksi. Dialogisesti yhdessä laadittu sopimus edesauttaa yhteisiin toimintamalleihin sitoutumista.

Tuusulan perhetukikeskuksella käsikirjatyöskentely tapahtui moniammatilisissa työryhmissä. Kun tavoitteena oli luoda työmallit, jotka perustuvat useiden toimijoiden moniammatilliseen yhteistyöhön, koottiin työryhmiin osallistujat perhetukikeskuksesta ja keskeisimmistä yhteistyötahoista. Lisäksi mukaan kutsuttiin edustajia toisista vastaavista laitoksista (Sipilän varakoti, SOS-lapsikylä, Täyskäännös, Kuuselan perhekuntoutus). Tuusulan perhetukikeskuksen käsikirjatyöryhmissä dialogisuutta jouduttiin monin kohdin myös opettelemaan ja siinä myös edistyttiin ja onnistuttiin. Työryhmäläiset uskalsivat tuoda keskusteltuun hyvinkin erilaisia näkökulmia. Ulkopuoliset tahot toivat keskusteluun mukaan omat kokemuksensa vastaavasta työstä ja työhön liittyvistä haasteista. Ulkopuolisten läsnäolo työryhmissä ”tuuletti” dialogia, avarsi näkökulmia ja toi erilaisia vaihtoehtoja kehittämisratkaisuihin. Ryhmässä jaettiin kokemuksia siitä, miten muissa paikoissa tai kunnissa toimitaan. Myös perhetukikeskuksen muiden työntekijöiden, lasten ja vanhempien toiveita käsiteltiin käsikirjatyöryhmän palavereissa. Eri yhteistyötahot jakoivat omia lomakkeitaan ja tietoa omista toimintamalleistaan, joita hyödynnettiin käsikirjojen ja niihin liittyvien materiaalien kehittämisessä. Yhteistyötahot ilmaisivat saaneensa työhönsä uusia kehittämisideoita, -ratkaisuja ja toimintamalleja sekä ammatillista peilauspintaa yhteistyön ansioista. Näin ollen dialogi hyödytti kaikkia osapuolia.

Runsaan vuoden työn tuloksena saatiin luotua hyvinkin yksityiskohtaisia ja monipuolisia käsikirjoja ja työmalleihin liittyviä lomakkeita ja ohjeistuksia, vaikka kaikkia käsikirjoja ei ehdittykään työstää niin pitkälle kuin syksyllä 2009 aluksi ajateltiin. Käsikirjat kaiken kaikkiaan onkin tarkoitettu työvälineiksi, jotka elävät ja muuttuvat työn kehittyessä. Käsikirjat kaipaavat siis päivittämistä aina kun toimintamallit tai käytännöt muuttuvat yhdessä ja dialogisesti sovitulla tavalla.

Perhetukikeskuksen kehittämispäivillä 2.9.2008 päätettiin, että perhetukikeskukselle luodaan 4 erilaista käsikirjaa.

Käsikirjat ovat:

1. Lapsen tilanteen ja hyvinvoinnin (kehityksen) arviointi
2. Lapsen (hoito ja) kuntoutus
3. Perheen arviointi- ja kuntoutus (alustava suunnitelma)
4. Vanhemmuuden arviointi ja tukeminen

Käsikirja 1: Lapsen tilanteen ja hyvinvoinnin (kehityksen) arviointi

Käsikirjatyöryhmässä 1 kartoitettiin aluksi arviointityön haasteita, myös uudistetun lastensuojelulain valossa. Käytännössä työntekijät työskentelevät aina jonkinlaisten kriisien keskellä, mikä tarkoittaa, että työtilanteet ja asiakkaat vaihtuvat joskus hyvinkin nopeasti. Kaikilla työntekijöillä oli hieman eri näkemyksiä siitä, mihin asioihin kiireessä tulisi keskittyä. Vanhempien huomioiminen arviointiprosessissa nousi yhdeksi kehittämishaasteeksi. Haasteena oli myös yhteistyö lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa. Ohjaajilta odotettiin entistä enemmän arviointityön ja kirjauskäytäntöjen kehittämistä, mutta samalla oli selvää, että kriisitilanteissa elävien lasten arjesta huolehtiminen 24 tuntia vuorokaudessa on jo oma haasteensa.

Kehittämistyössä lähdettiinkin siitä, että erityistyöntekijöiden rooli arviointityössä tulisi olla merkittävää ja myös ohjaajien työroolia helpottavaa. Vierailukäynnit vastaavanlaista toimintaa toteuttaviin yksiköihin auttoivat myös hahmottamaan, miten eri tavalla työtä voi jakaa. Kehittämisessä oli tärkeää, että yhdessä sovitut toimintatavat selkiyttäisivät kunkin työtä arjessa. Samalla pidettiin tärkeänä, että työ on läpinäkyvää ja työntekijät pystyvät perustelemaan asiakkaille ja yhteistyökumppaneille, miksi he toimivat tietyllä tavalla eri tilanteissa.

Käsikirjatyöryhmän keskustelukulttuuri kehittyi työryhmän edetessä. Haasteista puhuttiin avoimesti ja erilaisia näkemyksiä esitettiin rohkeasti. Työryhmän vetäjänä haastavinta oli ajanpuute. Käsiteltäviä asioita riitti jokaiseen palaveriin liikaakin. Tämä siksi, että käsikirjaa oli työstettävä hankeaikataulun puitteissa. Vähitellen eri työtehtävät ja työnkuvat alkoivatkin selkiytyä käsikirjaksi. Käsikirjassa toistuu jonkin verran samoja asioita. Tämä siksi, että työntekijät voivat lukea osioita erillisinä toisistaan ja kerrata kiireenkin keskellä pikaisesti ohjeita.

Kehittämisasioita käsiteltiin myös vastaanotto- ja arviointiyksikön omissa kokouksissa. Ohjaajat pystyivät varsin jouhevasti ottamaan uusia toimintamalleja ja lomakkeita käyttöönsä arjen työssä. He myös antoivat rakentavaa palautetta niiden jatkokehittämistä varten. Aluksi vastaanotto- ja arviointiyksikön työssä oli mukana vain yksi erityistyöntekijä, sosiaalityöntekijä. Psykiatrisen sairaanhoitajan aloitettua työnsä oli mahdollista jakaa enemmän työtä käsikirjan ohjeistuksen edellyttämällä tavalla. Perhetukikeskukselta puuttuu edelleen vakituinen psykologi, mihin oli jo alustavasti varattu oma osuus budjetissa, mutta Tuusulan kunnan säästötoimien takia peruttiin. Käsikirja on kuitenkin kirjoitettu niin, että siinä on huomioita psykologin työpanos. Psykologin työtehtäviä ei ole mahdollista toteuttaa vielä Tuusulan perhetukikeskuksella.

Käsikirja 2: Lapsen (hoito ja) kuntoutus

Käsikirjatyöryhmä 2 perustettiin miettimään Tuusulan perhetukikeskuksen kuntoutusprosesseja lapsen sijoitusjaksojen aikana. Työryhmä perehtyi aluksi siihen, miten kuntoutusmalleja toteutettiin silloisella hetkellä ja miten muut tahot toteuttavat kuntoutusta niin kunnan sisällä kuin muissa vastaavissa yksiköissä. Vähitellen muodostui neljä erilaista kuntoutusprosessia, joista kuitenkin lopulliseen käsikirjaan hyväksyttiin kolme. Työryhmässä haasteena olikin erilaisten kuntoutusprosessien työstäminen samaan aikaan. Haasteena oli myös dialogisen kulttuurin saaminen isoon ryhmään, jossa työntekijöiden oli vaikea löytää yhteisiä kehittämisaikoja. Ryhmässä käytiin kuitenkin alusta lähtien avointa keskustelua siitä, millainen kuntoutustyö on lapsen edun mukaista ja mitä Tuusulan perhetukikeskuksella on mahdollista toteuttaa. Tärkeää oli, että näkemyserot ammatillisuudesta saatiin mukaan erilaisten kuntoutusprosessien tarkasteluun. Ammatillisuus on erilaista eri työtehtävissä ja jokainen työntekijä asettaa myös itse rajojaan. Ulkopuolisten tahojen osallistuminen ja ryhmän moniammatillisuus toi erilaisia näkökulmia keskusteluun.

Kehittämisasioita käsiteltiin myös vastaanotto- ja arviointiyksikön sekä Kotorannan lastenkodin omissa kokouksissa. Ohjaajat pystyivät varsin jouhevasti ottamaan uusia toimintamalleja ja lomakkeita käyttöönsä arjen työssä. He myös antoivat rakentavaa palautetta niiden jatkokehittämistä varten. Erityistyöntekijät pohtivat myös keskenään kehittämishaasteita ja toivat niitä käsikirjatyöryhmään. Käsikirja on kirjoitettu niin, että siinä on huomioita psykologin työpanos. Psykologin työtehtäviä ei ole mahdollista toteuttaa vielä Tuusulan perhetukikeskuksella, koska vakituista psykologia ei ole.

Käsikirja 2 selkiytyi ja kehittyi vähitellen. Käsiteltäviä asioita oli jokaisessa palaverissa paljon. On paljon asioita, joita olisi voitu käsitellä työryhmässä enemmän ja syvemmin. Esimerkiksi yhteistyömallien kehittäminen myös kunnan muiden kuntoutustahojen kanssa jäi varsin kesken, vaikka tämä oli työryhmän selkeä tavoite. Käsikirjatyöryhmässä 2 päästiin kuitenkin tässäkin asiassa hyvään alkuun. Viimeisessä työryhmäpalaverissa voitiin todeta yhteisesti, että työryhmä oli saanut paljon aikaiseksi varsin lyhyessä ajassa. Käsikirjassa on kolme selkeästi erilaista kuntoutusprosessia, joista jokaisessa on erilaisia toimintamalleja ja erilaista ammatillisuutta sekä siihen liittyviä haasteita.

Käsikirja 3: Perheen arviointi- ja kuntoutus

Käsikirja 3 on vasta alustava suunnitelma perheen arviointi- ja kuntoutusprosessille. Perheyksikkö perustetaan perhetukikeskukseen, kun uudet tilat sitä varten valmistuvat (vuonna 2011). Tuusulan perhetukikeskuksen projektiryhmässä on päätetty, että projektiryhmä jatkaa Tuulas-hankkeen päätyttyä toimintaansa seuranta- ja yhteistyöryhmänä ja koordinoi jatkossa perheyksikön käsikirjan etenemistä.

Käsikirjatyöryhmät 3-4 työskentelivät aluksi yhdessä. Työryhmät perehtyivät arviointi- ja kuntoutusmalleihin erilaisissa lastensuojelun perhekuntoutusyksiköissä. Ryhmässä pohdittiin, mitä perhearviointi tarkoittaa ja millaisia perheitä on mahdollista auttaa lyhyellä tai pidempikestoisella perhekuntoutuksella. Lastensuojelun asiakkaana pitkään olleet perheet tarvitsevat muutokseen aikaa. Samalla pohdittiin, mitä tarkoittaa vanhemmuuden arvioiminen ja tukeminen.

Perheyksikön toimintaa suunnittelevassa työryhmässä päätettiin tehdä kolme erilaista prosessipolkumallia. Näitä malleja esiteltiin Tuusulan lastensuojelun työryhmässä, Tuulas-hankkeen ohjausryhmässä ja perhetukikeskuksen projektiryhmässä. Työryhmissä pohdittiin tuusulalaisten lapsiperheiden tarpeita ja erityisesti lastensuojelun asiakkuudessa olevien perheiden hoito- ja kuntoutuspolkuja. Tuli esille, että Tuusulassa on tarvetta arviointi- että kuntoutusyksikölle, jossa olisi mahdollista tukea esimerkiksi:

- perheitä, joissa vanhemmat haluavat tiivistä tukea vanhemmuuteen ja arjessa selviytymiseen
- perheitä, joille lastensuojelun perhetyön työ ei ole ollut riittävää tai
- perheitä, jotka eivät ole hyötyneet/eivät hyötyisi avohuollon tukitoimena toteuttavasta kuntoutuksesta, jossa lapsi on sijoitettu yksin Tuusulan perhetukikeskukselle
- perheitä, joiden osalta harkitaan lapsen huostaanottoa
- perheitä, joiden kohdalla halutaan arvioida ja tukea mahdollisuutta jälleenyhdistämiseen silloin kun lapsi on otettu huostaan, mutta vanhempien tilanne on selkeästi muuttunut

Kaikki edellä mainitut työryhmät olivat sitä mieltä, että perheyksikön asiakasprosessia kuvaavaksi poluksi tulisi valita polku, jonka kesto on puolisen vuotta. Valittua perheyksikön asiakasprosessin polkua (ks. polku 3) alettiin kirjoittaa suunnitelmaksi, alustavaksi käsikirjaksi. Tämä käsikirja on siis suunnitelmallinen luonnos. Käsikirjaa 3 ei ole kirjoitettu auki selkeäksi kokonaisuudeksi, vaan siihen on nostettu luettelomaisesti esille asioita, joita käsikirjatyöryhmässä on ehditty käsitellä ja joihin käsikirjan jatkokehittämisvaiheissa voi palata.

Käsikirja 4: Vanhemmuuden arviointi ja tukeminen

Vanhemmuuden arviointi ja tukeminen on iso ja haastava aihe. Hankeaikataulu ja muut yllättävät tekijät vaikuttivat siihen, että käsikirjaa 4 ei ehditty työstää niin paljon kuin aluksi oli tavoitteena. Tuusulan perhetukikeskuksen työntekijät jatkavat käsikirjojen työstämistä omassa jatkokehittämisryhmässä.

Käsikirjatyöryhmät 3-4 työskentelivät aluksi yhdessä. Työryhmät perehtyivät arviointi- ja kuntoutusmalleihin erilaisissa lastensuojelun perhekuntoutusyksiköissä. Ryhmässä pohdittiin, mitä perhearviointi tarkoittaa ja millaisia perheitä on mahdollista auttaa lyhyellä tai pidempikestoisella perhekuntoutuksella. Lastensuojelun asiakkaana pitkään olleet perheet tarvitsevat muutokseen aikaa. Samalla pohdittiin, mitä tarkoittaa vanhemmuuden arvioiminen ja tukeminen. Vanhemmuuden arviointia ja tukemista kehittävä työryhmä kokoontui itsenäisesti vain kaksi kertaa. Käsikirjan 4 asioita käsiteltiin kuitenkin myös käsikirjatyöryhmissä 1 ja 2 sekä erilaisissa koulutuksissa ja perhetukikeskuksen sisäisissä palavereissa. Perusajatukseksi muodostui, että vanhemmuuden arvioinnista ja tukemisesta vastaavat ensisijaisesti perhetukikeskuksen erityistyöntekijät.

Käsikirjat löytyvät osoitteesta www.tuusula.fi (Tuulas, perhetukikeskuksen käsikirjat)

5.3 Voimauttava valokuva työyhteisön kehittämisen välineenä Kotorannan lastenkodissa: Arkivoiman naiset

Vastaava ohjaaja Sari Hapola

Tuusulan perhetukikeskus

Perhetukikeskus on Tuusulan kunnan ylläpitämä lastensuojelulaitos, joka toimi vuoteen 2007 saakka nimellä Tuusulan lastenkoti. Lastenkoti on perustettu v. 1965 Tuusulan kirkonkylään, kauniille paikalle Tuusulanjärven rannalle, jolloin toimita aloitettiin Kotorannassa ja v. 1984 otettiin käyttöön Koivukuja. Molemmat talot ovat vanhoja puurakenteisia kunnan omistamia kiinteistöjä, joissa on aikaisemmin toiminut kulkutautisairaala, kunnalliskoti, eläinlääkärin vastaanotto ja koulutoimisto. (Rosenberg, Selin, 1995).

Lastenkodin toiminta on ollut hyvin monimuotoista ja eri aikoina hyvin eritavalla painottuvaa sijaishuoltoa. Molemmilla osastoilla on ollut pitkäaikaissijoitettuja lapsia samaan aikaan avohuollon tukitoimena sijoitettujen kriisi-, intervalli- ja päivähoitoa tarvitsevien lasten ja perheiden kanssa. Lastenkoti on ajoittain vastannut myös ensi- ja turvakotitarpeen ja kehitysvammaisten tilapäishoidon sekä valvottujen tapaamisten toteuttamisesta kunnassa.

Vuonna 2007 lastenkodin nimi muutettiin Tuusulan perhetukikeskukseksi ja kahden yksikön toiminta eriytettiin. Koivukujan vastaanotto- ja arviointiyksikkö toimii päivystys- ja vastaanottoyksikkönä kiireellisissä lastensuojelutapauksissa sekä kartoittaa ja arvioi lapsen ja perheen lastensuojelutuen tarpeen. Arviointijakso kestää keskimäärin 3-4 kk, jonka jälkeen lapsi kotiutuu ja tarvittaessa perhettä tuetaan tarpeellisin avohuollon tukitoimin tai lapsen sijoitus jatkuu toisessa yksikössä. Kotorannan lastenkoti tarjoaa pitkäaikaista korjaavaa ja kuntouttavaa lastensuojelun sijaishuoltoa, jonka tavoitteena on lapsen kotiutuminen tai itsenäistyminen omaan elämään täysi-ikäiseksi tultuaan.

Perhetukikeskuksessa työskentelee molemmissa yksiköissä seitsemän työntekijää sekä johtaja, erityistyöntekijä, sosiaalityöntekijä ja laitosapulainen. Ruokahuollon työntekijä toimii perhetukikeskuksen kokkina ja suunnitelmissa on saada myös kokin toimi perhetukikeskuksen alaisuuten, jolloin monet käytännön asiat helpottuisivat. Lisäksi perhetukikeskuksessa aloittaa oma puolipäiväinen psykologi 1.1.2010.

Perhetukikeskus on saamassa vuoteen 2011 mennessä uudet toimintatilat. Koivukujan vastaanotto- ja arviointiyksikkö saa kokonaan uudet tilat ja Kotorannan lastenkodin vanha osa korjataan ja laajennetaan ajanmukaiseksi. Koivukujan yhteyteen perhetukikeskus saa myös uuden valmistuskeittiön, joka mahdollistaa edelleen toiminnan joustavuuden ja kodinomaisuuden. Kotorannan tilojen yhteyteen tulee nuorille tarkoitettu kahden huoneen soluasunto, jossa voi lastenkodin yhteydessä harjoitella itsenäistä asumista. Nykyinen Koivukujan rakennus jää hallintorakennukseksi, johon tulee johtajan, erityistyöntekijän, sosiaalityöntekijän ja psykologin työhuoneet sekä tapaamis-, havainnointi- ja kokoustilat. Lisäksi rakennukseen valmistuu erillinen perhekuntoutusasunto, jossa toiminta on tarkoitus aloittaa v. 2011 tilojen valmistuttua ja kahden perhetyöntekijän aloittaessa.(Tuusulan perhetukikeskuksen hankesuunnitelma, 2008)

Voimauttava valokuva

Voimauttava valokuva -menetelmän on kehitellyt valokuvaaja, sosionomi Miina Savolainen, jonka vuosikymmenen jatkuneen valokuvaprojektin tuotoksena on julkaistu lastenkodissa kasvaneiden tyttöjen kasvutarinaan pohjautuva kirja ”Maailman ihanin tyttö” (Savolainen,2006). Savolainen kouluttaa TaiKissa mm. sosiaalialan työntekijöitä menetelmän osaajiksi.

Voimauttava valokuva –menetelmän tarkoituksena on valokuvien avulla lähteä liikkeelle työntekijän kohtaamisesta, palautteen saamisesta ja antamisesta, toista ihmistä kuuntelevan vuorovaikutuksen oppimisesta ja hyvän näkemisestä jokaisessa työtoverissa. Työntekijän näkyväksi tekemisellä tuetaan työssä jaksamista ja osaamisen lisäämistä. Tietyt työt ovat jakautuneen työyhteisössä ajan mittaan kuin itsestään tietyille työntekijöille; joku hoitaa kodinhoidolliset työt, joku hoitaa näppärästi vanhempien kanssa yhteydet, joku on halukas toimimaan aina omahoitajana vauvoille, joku haluaa toimia mieluummin nuorten kanssa jne. Tämä voi olla merkki jokaisen vahvuuksien hyödyntämisestä, mutta samalla on syytä kysyä mahdollistaako työyhteisö myös työntekijän taitojen monipuolisen hyödyntämisen.

Voimauttava valokuva -menetelmää käytetään työyhteisössä apuna perehdytyksessä, ilmapiirikysymyksissä, työn reflektoinnissa, muutosprosessien tukena, kriisitilanteiden käsittelyssä, yksilöiden voimautumisessa, työssä jaksamisessa sekä työn ja perhe-elämän yhteensovittamisessa.

” Valokuvassa asuu viisaus ja voima. Sitä hiljaa katsoen löydän sen syvyyden, jota olen aina etsinyt.”
(Hanna Lind, valokuvaaja, 2008)

Kehittämisprojektin taustaa

Lastenkodin kehittäminen aloitettiin ensin työyhteisön omana projektina vuonna 2001, jolloin mietittiin toiminnan eriyttämistä vastaamaan lastensuojelun sen hetkisiin tarpeisiin. Vuonna 2004 mukaan kehittämistyöhön kutsuttiin lastensuojelun sosiaalityö, perhetyö sekä kasvatus- ja perheneuvola.

Vuonna 2005 Tuusulassa aloitettiin laajamittainen Etelä-Suomen lääninhallituksen ja Tuusulan kunnan rahoittama lastensuojelun kehittämisprojekti, Tuulas –projekti, jonka yhtenä osaprojektina oli lastenkodin kehittäminen. Samaan aikaan aloitettiin Järvenpään Diakin lastenkodille suunnittelema koulutus, jonka sisältö painottui henkilöstön osaamisen vahvistamiseen, muutoksen tuomien haasteiden ennakoimiseen, yhteistyön parantamiseen sosiaalityön ja perhetyön kanssa ja tavoitteena oli ”lastensuojelun saumaton kaari” Tuusulassa.

Tuulas-projektin ensimmäinen osa päättyi v.2007 ja jatkorahoituksen myötä projektia voitiin jatkaa vuoteen 2009 saakka. Tuulas 1 –projektin aikana suunniteltiin lastenkodin osastojen toiminnan eriyttäminen ja järjestettiin menetelmäkoulutusta henkilökunnalle. Tuulas 2 –projektin aikana perhetukikeskuksessa luodaan toiminnan tueksi käsikirjat, luodaan toimenkuvat ja tehtäväjaot sekä vahvistetaan moniammatillista osaamista. Perhetukikeskuksessa Tuulas –projektin kautta tapahtuva kehittäminen on painottunut vastaanotto- ja arviointityön kehittämiseen, lastenkodin työn kehittämistä projektin kautta on tukenut yhteiset menetelmä-, yhteistyö- ja dokumentointikoulutukset sekä käsikirjatyöskentely. Lastenkodin toimin-

nan kehittämissä painotetaan rakenteiden, toimenkuvien ja perustehtävän selkiyttämisen ohella kiintymyssuhteeseen ja korjaaviin kokemuksiin liittyviä asioita.

Useita vuosia kestäneen kehittämistyön aikana henkilökunnan voimavarojen tarkastelu nousi useassa tilanteessa esiin. Kotorannan lastenkodissa työntekijöiden työssäoloajat hoito- ja ohjaustyössä vaihtelevat tällä hetkellä 12- 40 vuotta. Viiden vuoden kuluttua seitsemästä työntekijästä kolme on jäämässä eläkkeelle. Pitkä työura ja lähestyvä eläkeikä asettavat työyhteisölle ainutlaatuisia haasteita; toisaalta innostuksen ja motivaation ylläpitäminen ja toisaalta kaiken sen kokemuksen ja hiljaisen tiedon hyödyntäminen ja siirtäminen tulevaan.

Tuusulan kunnan henkilöstöstrategian mukaan palvelujen kehittämisessä ja toiminnanuudistamisessa tulee henkilöstön kokea asemansa turvatuksi, työyhteisössä tulee edistää työhyvinvointia ja rakentavaa työilmapiiriä sekä huolehtia osaamisen ja ammattitaidonkehittämisestä. (Tuusulan kunnan henkilöstöstrategia, 2008)

Puolet lastenkodin työntekijöistä on jäämässä eläkkeelle viiden vuoden sisällä. Tässä vaiheessa on erityisen tärkeää saada käyttöön pitkä ja monipuolinen kokemus lastenkotityöstä ja toiminnan muutosten keskellä ylläpitää työntekijöiden motivaatio työhön ja uuden oppimiseen luottavassa, arvostavassa ja rakentavassa ilmapiirissä. Koulutuksiin ja kehittämisryhmiin osallistumisten ohella työryhmällä on mahdollisuus tutkia ja kehittää omaa itseään ja osaamistaan hyvin henkilökohtaisella tasolla.

Monta vuotta kestänyt kehittämistyö perhetukikeskuksessa alkoi uuvuttaa työntekijöitä ja hyvien asioiden ja ideoiden siirtäminen arjen toimintaan on ollut hidasta. Henkilökunnan keskuudessa kuului myös huolestuneita kysymyksiä muutoksen tarpeellisuudesta ja ulkoa tulevat vaatimukset aiheuttivat epävarmuutta omasta osaamisesta ja osaamisen riittävyydestä.

V. 2007 tehdyn osastojen toiminnan eriyttämisen yhteydessä tehtiin henkilöstösiirtoja, joiden valmisteluun ei käytetty riittävästi aikaa. Siirrot olivat perusteltuja, erilaista osaamista painottavia, mutta niiden hoitaminen oli työntekijän näkökulmasta tahditonta ja aiheutti arvostuksen puutteen tunteen työntekijöissä.

Kehittämisprojektin tavoite

”Eivät he kaipaa itsensä korottamista
kehumista he vierastavat
Mutta heidän ponnistelunsa
inhimillisen elämän puolesta
ansaitsee tulla huomatuksi siten
että asetumme heidän aloittamansa työn tueksi.”
(Anja Porio, Arkivoiman naiset kirjasta Matkaan naiset)

Projektin tavoitteena on työntekijöiden vahvuuksien löytäminen ja esille tuominen, jaksamisen ja oman itsensä hoitamisen ja kehittämisen tukeminen sekä työmotivaation ylläpitäminen muutoksen keskellä. Valokuvan avulla työntekijä tutustuu itseensä ja omiin vahvuuksiinsa yhdessä työryhmän kanssa, ottaa vastaan ja antaa myönteistä ja rakentavaa palautetta, opettelee kuuntelevaa vuorovaikutusta ja hyvän näkemistä jokaisessa työtoverissa. Projektissa keskitytään jokaisen työntekijän näkyväksi tekemiseen, työtovereiden hyväksynnän, arvostuksen ja kiinnostuksen välittämiseen sekä itsensä arvostamiseen osana työyhteisöä. Lastenkodin henkilökunta on tehnyt pitkään hoitotyötä, asiakkaiden hoidon ja ohjauksen tarve muuttuu koko ajan vaativammaksi ja yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten aiheuttamat vaatimukset lisäävät työntekijöiden osaamispaineita, jolloin henkilökunnan jaksamisesta on ensiarvoisen tärkeää huolehtia.

Työryhmässä oli paljon osaamista ja kokemusta lastensuojelusta. Sitoutumisesta työhön kertoo ”vapaaehtoinen” jälkihuoltotyö ja pitkät työurat samassa laitoksessa. Haasteena onkin saada tämä hiljainen tieto ja monipuolinen ja kokonaisvaltainen työ näkyväksi. Työryhmän sisällä tiedostetaan työntekijöiden osaaminen, mutta tarvitaan vahvuutta ja varmuutta puhua oman työn sisällöistä ulospäin asiakkaille ja yhteistyötahoille.

Kotorannan lastenkodin henkilökunnan valokuva –projektissa keskityttiin työntekijän voimautumiseen ja työssä jaksamiseen. Omien vahvuuksien ja luovuuden esille tuominen työyhteisössä hukkuu monesti arjen rutiinien ja totuttujen toimintatapojen alle. Kuinka paljon osaamista jää käyttämättä? Kehityskeskusteluissa työntekijän kuuleminen ja ennen kaikkea kannustaminen uusiin haasteisiin voisi motivoida puuduttaviin rutiineihin tyytyvää työntekijää.

Palautteen antaminen ja saaminen ovat keskeisiä taitoja ihmissuhdetyössä. Kiitoksen ja myönteisen palautteen kannustavaa voimaa ei voine kiistää ja rakentavan palautteen saaminen kehitettävissä asioissa tuottaa parhaita tuloksia.

Kotorannan lastenkodin valokuvaprojekti lähtee työntekijöiden voimautumisesta. Pitkästä yhteisestä työhistoriasta huolimatta tai juuri sen takia uppoudumme omaan tapaamme tehdä työtä, jokainen työryhmässä tietää toisen vahvuudet ja heikkoudet ja vuorovaikutus saattaa jäädä vähäiseksi, koska oletamme tuntevamme toisemme ajatuksetkin.

Kehittämisprojektin toteutus

Projektiryhmä ja ohjausryhmä

Projektiryhmään kuuluivat kaikki Kotorannan lastenkodin työntekijät: hoitaja Tuovi Rumbin, hoitaja Aira Hytö, hoitaja Irma Rahunen, ohjaaja Seija Louhelainen, ohjaaja Kirsti Virtanen, ohjaaja Tuua Juutilainen (16.3.2009 alkaen) ja projektin vetäjä, Kotorannan vastaava ohjaaja Sari Hapola. Ryhmä oli yhdessä sopinut, että 16.3.2009 aloittanut ohjaaja Tuua Juutilainen tuli projektiryhmään mukaan, koska tarkoituksena on syksyllä 2009 jatkaa projektia keskittymällä syvemmin ryhmänä toimimiseen ja voimautumiseen. Ohjausryhmään kuuluivat perhetukikeskuksen johtaja Saila Tuokko, vastaanotto- ja arviointiosaston vastaava ohjaaja Katja Keitaanniemi, perhetukikeskuksen sosiaalityöntekijä Maarit Muhli ja Tiina Lammi. Sosionomi AMK Tiina Lammi toimi projektissa valokuvaajana ja asiantuntijana. Tiina on opiskellut Taideteollisessa korkeakoulussa voimauttavaa valokuvausta Miina Savolaisen ohjauksessa, joten hänen saamaansa tietoa ja ohjausta hyödynnettiin projektin toteutuksessa.

Ohjausryhmä ei kokoontunut yhdessä kertaakaan. Projektiryhmä kävi useimman kerran projektin toteuttamisesta keskustelua Tiinan kanssa ja lähinnä ajankäyttöön liittyvää keskustelua Sailan kanssa. Katja on ollut projektin johtamiseen liittyvissä asioissa tukena ja kannustajana.

Projektin vaiheet

Projekti toteutettiin sekä yksilötyöskentelynä että ryhmätyöskentelynä. Yksilötyöskentelyssä jokainen työntekijä syventyi valokuvien avulla omaan alkuperäänsä, kävi läpi omaa historiaansa ja pohti omia vahvuuksiaan ja kehittämisalueitaan ihmisenä ja työntekijänä. Työntekijän tehtävänä oli pohtia taustansa vaikutusta omaan arvomaailmaansa ja ammatinvalintaansa. Sovittiin, että jokainen kirjoittaa ylös valokuvien kautta heränneitä itselle tärkeitä asioita ja oivalluksia. Tätä vaihetta ei yhteisesti koottu, mutta tarkoituksena on käyttää mallia uudelleen arvokeskustelun virittäjänä.

Valokuvaaminen toteutettiin työntekijän ja valokuvaajan kahdenkeskeisenä työskentelynä. Työntekijä valmistautui kuvaukseen miettimällä mieluista kuvauspaikkaa, vaatetusta, tunnelman elementtejä ja mahdollisuuksien mukaan vuodenaikaa, joiden avulla halusi valokuvan kautta välittää ”oman voimanlähteensä”.

Kaikki työryhmän työntekijät kokivat luonnon ja kauniit maisemat henkisenä voimanlähteenään ja halusivat tulla kuvatuksi Tuusulanjärven maisemissa. Toisaalta paikan valintaa rajoitti käytettävän ajan rajallisuus, joka esti toteuttamasta kuvauksia lapissa, omassa mökkirannassa, meren saaristossa tai Välimerellä. Suurin osa kuvista otettiin talvella, jolloin kuvaaja oli parhaiten käytettävissämme ja projektin aikataulusta johtuen.

Valokuvaamiseen käytettiin aikaa n. kaksi tuntia työntekijää kohden ja jokaisesta otettiin keskimäärin 200 kuvaa, jotka jokainen sai itselleen cd:lle poltettuina. Omista valokuvista jokainen valitsi kuusi valokuvaa, jotka tilattiin paperikuvina kansiota varten. Työryhmän jäsenet keräsivät itselleen tärkeitä runoja ja aforismeja, josta kootaan yhdessä kuvien kanssa kansio. Kansioon kirjataan myös kuvaukseen liittyviä kokemuksia ja tunnelmia, valokuvista näkyviä vahvuuksia ja yhteisen tekemisen kokemuksia. Kansion tarkoituksena on tehdä jokainen työntekijän yksilönä näkyväksi ja työryhmän tärkeäksi jäseneksi.

Tiina työsti valokuvista power point –esityksen, johon liitettiin voimauttava lause jokaiselle työntekijälle ja taustamusiikiksi valittiin ote Jean Sibeliuksen 5. sinfoniasta. Voimauttavat lauseet on lainattu ja mukailtu Satu Pusan kirjasta Sanat joita etsit, runosta Kiitos ystäväni:

Aira: ”Äänestäsi kuuluu vahva elämän rytmi”
Kirsti: ”Kannustuksesi ohjaa oikeaan suuntaan”
Irma: ”Viisautesi sisältää paljon arjen käytännöllisyyttä”
Seija: ”Sanasi sisältävät rehellisen totuuden”
Tuovi: ”Olet aidosti mukana tässä hetkessä”
Sari: ”Myönteisyytesi kehystää kaikkea mitä teet”
Tuua: ”Katseessasi näkyy aina valo varjonkin takaa”

Resurssien käyttö

Valokuvaamiseen käytettiin suunnitelman mukaisesti aikaa noin kaksi tuntia työntekijää kohti ja kuvaukset toteutettiin keskiviikkoisin lastenkodin palaveripäivien yhteydessä, jolloin ei sijaisia tarvinnut palkata hoitotyöhön. Kuvauksien lisäksi kuvien käsittelyyn kului aikaa 17½ tuntia. Koko projektin kulut olivat yhteensä 611,81 euroa, jotka anottiin Tuulas-projektin kautta. Raportti ja valokuvakansio liitetään Tuulas-projektin perhetukikeskuksen kehittämiseen liittyvään osaprojektiin.

Projektin toteutumisen ja vaikuttavuuden arviointia

Vaikka Voimauttava valokuva –projekti ei toteutunutkaan suunnitellussa aikataulussa eikä riittävälle ja työtä hyödyttävälle keskustelulle ollut mahdollisuutta on lastenkodin työntekijöidenarjessa tapahtuva yhteinen voimautuminen ja omasta ammattitaidosta tietoiseksi tuleminen rohkaissut työntekijöitä uskomaan omaan tekemiseen. Myös työn näkyväksi tekeminen on tuonut työntekijöiden mielestä lisää arvostusta työhön sekä esimiehiltä että yhteistyötahoilta.

Projektin alussa tehtyä omaa kirjoitelmaa on tarkoitus hyödyntää tulevassa kehittämistyössä katsomalla miltä tutkimusmatka omaan itseen on vaikuttanut ja mitä ammatillisia löytöjä työntekijät ovat tehneet. Myös arvokeskustelun virittäminen voidaan toteuttaa pohtimalla lapsuudenvalokuvien kautta heränneiden mielikuvien vaikutusta jokaisen oman arvomaailman syntyyn.

Voimauttavan valokuvan avulla työntekijällä on ollut mahdollisuus nähdä itsessään uusia piirteitä ihmisenä ja työntekijänä ja ennen kaikkea mahdollisuus kuulla miten muut näkevät toisen vahvuudet.

Kuvaukseen suhtautuminen oli jokaisella työntekijällä erilaista omista aikaisemmista kokemuksista johtuen. Tuovi, joka itse valokuvaa paljon, innosti omalta osaltaan toisia rohkeasti asettumaan kuvattavaksi ja nautti kuvattavana olemisesta. Aira suhtautui aluksi varauksellisesti kuvattavaksi ryhtymiseen, mutta antautui lopulta ja piti kokemusta hienona. Irma oli tavoilleen uskollisena heti mukana tekemättä asiasta suurta numeroa. Kirsti osallistui kuvaustilanteiden toteuttamiseen harkitsevasti ja nautti yhteydestä luontoon. Seijalle luonnossa liikkuminen ja luontevissa tilanteissa kuvatuksi tuleminen oli ominaisinta. Tuua tuli työryhmäämme kesken projektin, mutta lähti positiivisella mielellä, pienellä varoitusajalla kuvattavaksi tietämättä tarkkaan missä oli mukana. Itse olin aluksi liian ”poseeraava”, mutta rentouduin mitä enemmän kuvia otettiin.

Projektin aikana kävi ilmi, ettei itsestäänselvyyksiä ole olemassakaan. Pitkänkin tuntemisen ja yhteisen työhistorian jälkeen on ollut mahdollista löytää työtovereista uusia piirteitä ja huomata toisten silmin itsessäkin tiedostamattomia ominaisuuksia.

Palautteen antaminen valokuvan kautta kohdistui henkilöön itseensä ja siksi sen vastaanottaminen tuntui vaikealta. Hoitotyötä tekevillä on taipumus kääntää huomio pois itsestä vaatimattomuuteen verhoutuen ja aluksi oli vaikeaa antaa omat valokuvat toisten tarkasteltavaksi. Samasta kuvasta saattoivat työtoverit nähdä ”säteilevät silmät” ja henkilö itse ”silmäpussit”. Tuntui hämmentävältä kääntää oma näkemys itsestä niihin myönteisiin ominaisuuksiin, kun on tottunut aina ensimmäisenä näkemään omasta valokuvasta ”epäsuosiolliset kuvakulmat”. Oli mahtavaa huomata kuinka arvostavassa ja luottamuksellisessa ilmapiirissä työskentely vapautui ja vähitellen vapautti jokaisen kertomaan myös itsestään myönteisiä ominaisuuksia. Tosin suomalaiseen tapaan maltillisesti.

Kunkin työntekijän vahvuuksien pohjalta kehitetään osaamista ja uusien menetelmien käyttöönottoa, ryhmän tuella tehdään jokaisen työtä näkyväksi ja tuetaan omaa ja toisen jaksamista. Tarkoituksena on myös hyödyntää saatuja kokemuksia työn kehittämisen ja koulutuksen suunnittelussa. Projektin myötä on herännyt myös ajatuksia monenlaisista mahdollisuuksista käyttää valokuvia tai muita kuvia arjen työssä.

Perhetukikeskuksessa on alkamassa tilojen laajennus ja saneeraus. Tuovi on ollut lastenkodissa töissä vuodesta 1969 alkaen lähes yhtäjaksoisesti. Tuovi on tällä hetkellä omahoitajana tytölle, joka on innostunut valokuvauksesta ja suunnitelmana on aloittaa heidän yhteisenä projektina Tuovin työn ja vanhojen rakennusten valokuvaaminen.

Jossain vaiheessa kuvataan lastenkodin työtehtäviä opiskelijoiden ja uusien työntekijöiden perehdytystä varten. Prosessikuvaukset voidaan myös havainnollistaa valokuvien avulla sekä työntekijöille, yhteistyökumppaneille että ennen kaikkea asiakkaille. Valokuvaa voi käyttää myös työn sisältöjen ja menetelmien tutkimiseen ja kehittämiseen. Työryhmässä käydään tulevaisuudessa myös ryhmäkehityskeskustelu, jossa mietitään työtehtävien ja –menetelmien uudistamista sekä vastuiden uudelleen jakamista.

”Että ette unohtaisi
että teissä on paljon voimaa
juuri omassa arjessanne te olette
vaikuttajia
tärkeitä ihmisiä
monesti ihailtavia siinä
mistä kaikesta selviydytte
että ette unohtaisi
- sitä rukoilen

että ette alistuisi
vaan pitäisitte kiinni siitä
mikä on teille tärkeää ja arvokasta
silloinkin kun se ei miellytä kaikkia
eivätkä kaikki teitä ymmärrä
että ette alistuisi
- sitä rukoilen

että ette kivettyisi
vaan ruokkisitte itsessänne kaikkea sitä
mikä pitää teidät
avoimena ja herkkänä
kauneuden, hiljaisuuden ja surun koske-tukselle

että ette kivettyisi
- sitä rukoilen

että ette halveksisi
vaan kunnioittaisitte
itsessänne asuvaa naisten vuosisataista pääomaa
joka tarjoutuu käyttöönne
pikaisissa keskusteluissa pyykkituvassa
naistenhuoneessa tai kassajonossa
joka lähestyy teitä
saduissa, runoissa ja laulelmissa
joka paljastaa itsensä
unissa ja kaikessa siinä
mitä me kutsumme naisen vaistoksi
että ette halveksisi
sitä rukoilen

että ette luovuttaisi
vaan jaksaisitte luottaa itseenne
ja ihmisyyden voittoon
kaikesta huolimatta
että ette luovuttaisi
sitä rukoilen

että ette itseänne kieltäisi
naiset!”

(Irja Askola, Arkivoiman naiset kirjasta Matkaan naiset)

Projektin johtamisen pohdintaa

Vaativin haasteeni oli kokemattomuuteni projektin johtajana ja esimiehenä. Projektin alkaessa olin toiminut Kotorannan vastaavana ohjaajana vajaan vuoden eikä toimenkuvani ollut vielä hahmottunut. Toiminnan parantamiseksi oli useita kehittämistarpeita, mutta valitsin henkilöstön jaksamiseen osaamisen vahvistamiseen liittyvän aiheen. Tavoitteenani oli saada työntekijät näkemään oman ja työryhmän työn tärkeys myös muutoksen keskellä, luoda uskoa jokaisen omaan ammattitaitoon ja etsiä rohkeutta lähteä kehittämään.
Ajan löytyminen projektin toteuttamiseksi osoittautui hankalaksi. Valokuvauksiin käytettävä aika järjestyi helposti, koska jokainen valokuvattiin yksin ja kuvausajat järjestettiin palaveripäivien yhteyteen, jolloin ei tarvinnut palkata osastotyöhön sijaista. Suunnitelmana oli käyttää osa keskiviikkojen osastopalaverista projektin työstämiseen, mutta tämä ei toteutunut kuin neljänä kertana pikaisen kuulumisten vaihtamisena ja projektin tilan toteamisena. Valokuvien yhteiseen katseluun ja valokuvaustilanteiden läpikäymiseen käytimme aikaa noin kaksi tuntia. Olin suunnitellut, että voisimme käyttää lastenkodin kehittämispäivien toisen puolikkaan keväällä kokoamiseen, mutta sen toteuttaminen ei onnistunut kehittämispäivänä olleen koulutuksen takia.

Työryhmän yhteinen työskentely jäi vähäiseksi useamman työryhmän jäsenen yhtäaikaisen sairausloman ja toukokuussa alkaneiden vuosilomien takia. Työryhmä on seuraavan kerran kokonaisuudessa jälleen koossa lokakuun puolivälissä, joten projektin loppuun työstäminen jää sinne.

Projektin venyminen on aiheuttanut työskentelyn intensiivisyyden puuttumisen, mitä olisi pitänyt myös jokaisen henkilökohtaisen kehittymisprosessin paremmin kasassa. Toisaalta hidas työstäminen on saattanut tarjota mahdollisuuden asian syvempään ja monipuolisempaan tarkasteluun.

Projektin toteuttamisen ajankohta ei ollut paras mahdollinen, koska perhetukikeskuksessa on meneillään monta muuta kehittämisprojektia samaan aikaan. Monille kehittämistarpeille on annettu aikataulu osaston ulkopuolelta, joten ne ovat ajaneet tämän sisäisen projektin ohi. Rakenteiden ja menetelmien kehittäminen ja ylläpitäminen sekä työjaon ja toimenkuvien tarkistaminen ovat olleet ensisijaisia liittyen syksyllä 2009 päättyvään Tuulas 2 –projektiin. Samoin työntekijät ovat osallistuneet perhetukikeskuksen käsikirjojen tekemiseen Tuulas –projektin palkkaaman kehittäjäpsykologin johdolla.

Työntekijöiden motivoiminen ja projektiin mukaan lähteminen osoittautui yllättävän helpoksi. Toivoinkin kaikkien kokevan tämän mukavaksi ja vastapainoksi teoreettiselle ja raskaalle kehittämistyölle.

Tiedottaminen osoittautui myös haasteelliseksi, koska vuorotyötä tekevinä olemme harvoin samaan aikaan kaikki työpaikalla. Kirjallinen tiedottaminen ei myöskään tavoittanut ajoissa kaikkia.

Suurena hankaluutena oli myös löytää kirjallista materiaalia Voimauttava valokuva –menetelmästä. Internetistä löytyi jonkin verran Miina Savolaisen järjestämiin koulutuksiin liittyvää tietoa, samoin yksittäisten henkilöiden kokemuksia omasta osallistumisesta koulutukseen tai työyhteisöjen projekteihin.

LÄHTEET

Rosenberg A.- Selin R., Suur-Tuusulan historia III, 1995
Tuusulan kunnan henkilöstöstrategia
Tuusulan kunnan sosiaalitoimen visio 2016
Tuusulan perhetukikeskuksen hankesuunnitelma
Tuusulan perhetukikeskuksen Kotorannan lastenkodin toimintasuunnitelma v. 2009
Askola I.- Porio A., Matkaan naiset, 1992
Pusa S., Sanoja joita etsit, 2004

6 YHTEISTYÖKUMPPANEIDEN KOKEMUKSIA TUULAS-HANKKEESTA

6.1 Varhaiskasvatuksen näkökulma

Erityislastentarhanopettaja Kristiina Grönroos

Olen Kellokosken alueen erityislastentarhanopettaja Kristiina Grönroos ja edustan paikallista varhaiskasvatusta. Kun tulin mukaan projektiin, en tiennyt perhekeskusmallista juuri mitään. Aluksi puhuimmekin avoimesta päiväkodista ym. avoimesta toiminnasta. Sitä tunsin vähän ja tiesin sen olevan tarpeellista ja kysyttyä.

Vaikka toiminta ja sisältö oli vasta kehitteillä, ajatus oli mielestäni mahtava ja olin mielelläni mukana projektiryhmässä. Kun toiminta-ajatus alkoi hahmottua, alkoi jo olla selvää, että nyt ei olla pelkästään pikkulapsiperheiden asialla. Minusta oli hienoa, että perhekeskusajatus sisältäisi perheiden monenlaiset elämänvaiheet. Kellokoskella samat perheet eri ikäisine lapsineen ovat monien palveluiden piirissä.

Varhaiskasvatuksella ja perhekeskustoiminnalla on kyllä monia yhtymäkohtia. Meidän yhteistyömme on rakentunut perheiden tarpeiden pohjalta. On mahtavaa, että kotona olevalla vanhemmalla on paikka, missä tavata ohjaajat ja muita vanhempia ja perheitä. Olen ollut kutsuttuna avoimessa perheklubissa muutaman kerran ja on ollut ihana nähdä sitä vilskettä. Siellä vanhempi voi jakaa jo pienenkin huolensa. Kun itsekseen pohtii asioita, voi pienistäkin jutuista kehkeytyä valtava lumipallo. Tässä mielessä näen avoimen perheklubin ennaltaehkäisevän työn. Vanhempien kanssa olemme jutelleet päivähoidosta yleensä ja tilanteesta Kellokoskella.

Olen myös käynyt lasten kerhoissa. On hienoa, että se on leikkimiseen painottuvaa lasten yhdessä oloa. Ehkä moni näistäkin lapsista olisi osapäiväpaikalla päiväkodissa. Nyt on jo kokemuksia siitä, kuinka lapset muistavat minut, kun vanhemman töihin lähdettyä ovat siirtyneet hoitoon päiväkotiin. Mahtavan hyviä kokemuksia on myös siitä, kuinka ollaan valmisteltu lapsen siirtymistä päiväkotiin tapaamalla porukalla, johon kuuluvat vanhemmat, tulevan päiväkodin henkilökunta ja kerhon ohjaajat.

Varhaiskasvatuksen näkökulmasta olen ilolla toivottanut perhekeskustoiminnan tervetulleeksi osaksi Kellokosken palveluja ja olen jatkossakin mielelläni yhteistyössä sen kanssa!

6.2 Seurakunnan puheenvuoro

Johtava lapsityönohjaaja Kaija Sarén, Tuusulan seurakunta

Mitä kirkon/srk:n edustajat tekevät Tuusulan kunnan perhekeskushankkeessa? Arvelen, että jollakulla on saattanut käydä tuo kysymys mielessä ja itse asiassa kysymys on esitettykin.

Piispa Eero Huovinen, joka tunnetaan asioiden ja ilmiöiden pohtijana ja pähkäilijänä, miettii kirjassaan Avoin Taivas: Kenen puolella kirkko on? Hän vastaa tähän kysymykseen esittämällä kolme väitettä. Kirkon tulee olla ihmisen puolella, kohtuuden puolella ja yhteistyön puolella.

Juuri näistä syistä otimme Tuusulan srk:n lapsi-ja perhetyössä ja perhediakoniassa erityisen iloisesti yhteistyökutsun vastaan, tulla mukaan ja olla aktiivisesti mukana perhekeskushankkeessa, jossa on tehty työtä tuusulalaisten lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi.

Tuusulassa kunnalla ja srk:lla on hyvät, luottamukselliset ja pitkät perinteet yhteistyössä. Viittaan varhaiskasvatuksen, koulu- ja diakonian työalojen ja kunnan vastaavien tahojen yh-

teistyöhön. Kokemuksemme mukaan tämän hankkeen myötä yhteistyössä on ammatillisesti menty entistä syvemmälle.

Koemme, että yhdessä olemme enemmän, nimenomaan yhdessä kunnan työntekijöiden kanssa, kenen milloinkin.

Ihmisen elämä on kokonaisuus, johon liittyy monenlaisia tarpeita ja odotuksia. Tämä hanke on edesauttanut siinä, että kunnan ja seurakunnan työntekijöinä olemme yhdessä olleet ihmisen, perheen ja lapsen puolella, toinen toistemme ammatillisia vahvuuksia ja erityisosaamista tukien, arvostaen ja täydentäen. Tuttuus ja sitoutunut naisenergia tukenamme tavoitteena on ollut, että katveet löytyisivät, päällekkäisyydet vähenisivät ja myös kohtuuden tavoite toteutuisi.

Kohtuuden mielessä pitäminen pakottaa muistamaan niitä, joiden elämä voi käydä kohtuuttomaksi, jos apua ja tukea ei tarjota oikea-aikaisesti ja riittävän laaja-alaisesti. Siitä me kaikki olemme omalta osaltamme vastuussa yhteisesti ja erikseen, sekä kunnan että seurakunnan toimialoilla.

Tämä hanke on tuottanut oppimiskokemuksia ja iloa yhdessä tekemisestä ja vastuun jakamisesta. Hanke on päättynyt, mutta työ jatkuu, tehtävää on paljon, yhdessä ja erikseen.

Seurakunnan lapsi- ja perhetyön ja diakonian perhetyön näkökulmasta uskomme ja toivomme, että tulevaisuudenkin haasteissa yhdessä olemme enemmän - ihmisen puolella, kohtuutta tavoitellen, tavoitteena, että jokainen hyvä asiakaskohtaaminen luo toivoa.

Kiitos yhteistyöstä ja yhdessä tekemisestä!

6.3 Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kellokosken paikallisyhdistys

Paikallisyhdistyksen hallitus

Yhdistyksemme on saanut olla mukana perhekeskus Ikioman perustamisesta lähtien yhteistyökumppanina vapaaehtoisjärjestönä. Olemme vapaaehtoisvoimin tuottaneet Kellokoskelaisille lapsiperheille yhtenä osapuolena ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä.

Meidän näkyvin toimintamuotomme on ollut perhekahvila Nallentuvan pyörittäminen vapaaehtoisvoimin perjantaisin kello 9.30 - 12. Siellä lapset, vanhemmat, hoitajat tai isovanhemmat ovat saaneet kokoontua aamupalan, leikin ja joskus pienen järjestetyn ohjelmatuokion merkeissä. Suurin anti lapsiperheille on ollut matalankynnyksen paikka, johon on saanut tulla kellonajasta ja päivämääristä riippumatta. Aina silloin kun on itse halunnut. Toiminta ei ole ollut sidottu tiukkaan ohjelmaan, vaan suurin anti on ollut luoda paikka, jossa vertaistuella on ollut suuri painoarvo. Perhekahvila on luonut luontevan paikan tavata samassa elämäntilanteessa olevia lapsiperheitä ja luoda pysyviäkin ihmissuhteita sekä verkostoitua. On tarjottu mahdollisuus luoda tukiverkko, jota monelta lapsiperheeltä on puuttunut.

Lisäksi perhekeskus Ikioma on luonut meille yhdistyksenä puitteet jakaa vähävaraisille kellokoskelaisille lapsi- ja nuorisoperheille EU-kuivamuonaa. Olemme saaneet myös järjestää maksutonta muskaritoimintaa vapaaehtoisperiaatteella, koota iltanallentupaan koko perhe koolle iltapalan ja leikin merkeissä joka kuukauden ensimmäisenä keskiviikkoiltana. Lisäksi yhdistyksemme hallitus on säännöllisesti kokoontunut perhekeskuksen tiloissa.

Perhekeskus Ikioman fyysiset tilat ovat olleet jokseenkin upeat. Yhdistyksemme on antanut palautteen ja kehittämisehdotukset suoraan virkamiehille heidän käydessään tarkastuskierroksella perhekeskuksessa. Sijainti on loistava ja terveysaseman, hammashoitolan ja kirjaston läheisyys ovat mielestämme palvelleet lapsiperheitä hyvin. On voinut jättää oman lapsen hetkeksi "hoitoon" käydessä esim. neuvolassa. Myös ulkoilumahdollisuus omalla aidatulla piha-alueella on ollut hyvät. Varaston ja säilytystilojen puute on häirinnyt hieman Ikioman toimivuutta.

Yhdistyksellämme on ollut mielestämme hyvät ja lämpimät välit perhekeskuksen työntekijöihin. Toimintamme on ollut tukea yhtenä muotona Ikioman toimivuutta. Meidän ei ole tarvinnut kilpailla toimintamuodoilla tai kävijämäärillä, sillä Ikiomassa on riittänyt kävijöitä niin kunnan kuin yhdistyksemmekin päiviin. Monet kävijät käyttävät sekä kunnan että yhdistyksemme tarjoamia palveluita. Se on myös luonut luontevan kommunikaation ja asioiden tiedottamisen sekä palautteiden annon. Olemme kylläkin joutuneet ja saaneet painottaa kertomalla toimintamme perustuvan vapaaehtoisuuteen muihin käyttöpäiviin verrattuna.

Olemme olleet todella iloisia ja onnellisia siitä, että perhekeskus Ikiomassa on panostettu vertaistukeen myös ammatillisesti eri ryhmien ja tukitoimenpiteiden ansiosta. Sillä meidän yhdistyksemme toiminta perustuu täysin vapaaehtoistoimintaan ja meillä ei ole ollut palkattua osaavaa työntekijää tukemaan tämän päivän lapsiperheiden kasvavaa pahoinvointia ammatillisesti. Toki luomalla palveluita ja toimintamuotoja olemme mielestämme yhdessä ammattiihmisten kanssa rakentaneet toimivan perhekeskus Ikioman.

Olemmekin tällä hetkellä todella huolissamme perhekeskus Ikioman tulevaisuuden suhteen, kun hankkeen rahoitus on siirtymässä kunnalle. Vetoomuksen ja lehtikirjoitusten toivossa olemme vedonneet kunnan päättäjiin Ikioman toiminnan jatkuvuuden takaamiseksi entisenlaisena. Jolloin me Mannerheimin lastensuojeluliiton Kellokosken paikallisyhdistyksen vapaaehtoistyöntekijät saisimme toimia yhteistyössä perhekeskus Ikioman henkilökunnan kanssa luoden kellokoskelaisille lapsiperheille laadukasta ja paljon puhuttua ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä. Toivomme hyvin alkaneen ja muutaman vuoden jatkuneen, vakiintuneen hyväksi havaitun toiminnan jatkuvan tulevaisuudessakin.

Me Kellokosken Mannerheimin Lastensuojeluliiton paikallisosaston hallituksen jäsenet kiitämme yhteistyöstä Tuulashankkeessa sekä toivomme jo edellä mainittujen asioiden toteutumista myös tulevaisuudessa. Kiitos yhteistyöstä sekä mukanaolosta!

6.4 Mäntsälän yhteistyökokemukset

Perhetyöntekijät Minna Kaunisto ja Ulla Siitonen Mäntsälän perhetyöstä

Minna Kaunisto on osallistunut projektiryhmän kokouksiin ja muut perhetyöntekijät ovat käyneet tutustumassa Ikioman toimintaan sekä kerran osallistuneet avoimen toiminnan toimintatuokion vetämiseen. Ikioman työntekijät puolestaan kävivät tutustumassa Mäntsälän perhetyön Perhetupaan ja toimintaan. Kokemusten vaihto erilaisista ryhmätoiminnoista oli antoisaa ja saimme uusia ideoita omaan toimintaan. Yhteistyö perhekeskuksen työntekijöiden kanssa sujui hyvin ja suunnittelimme yhteistä ryhmääkin, joka ei sitten toteutunut, koska mäntsäläläisillä lastensuojeluperheillä ei ole mahdollista kulkea Kellokoskelle asti. Mäntsälän oma perhetupa oli lähempänä. Käsityksemme on, että perhekeskuksen toimintoja käyttivät enimmäkseen Kellokosken lähialueilla asuvat mäntsäläläiset. Koimme kuitenkin, että oli hienoa, että mäntsäläläisille voitiin kertoa Ikioman toiminnasta ja heillä oli mahdollisuus siihen osallistua.

Perhekeskuksen malli oli todella hyvä ja on hienoa, että tällaista toimintaa järjestetään. Toivomme, että vastaavanlaisen perhekeskuksen perustaminen on joskus mahdollista Mäntsälän kunnan alueellakin.

Projektiryhmässä jaettu tieto perhelinkkitoiminnasta oli erittäin mielenkiintoista, koska Mäntsälässä ei vastaavanlaista toimintaa ole.

Toivomme, että Ikioman toiminta saa jatkua.
Kiitos Riikka ja Siru hyvästä yhteistyöstä sekä työniloa teille sinne perhekeskukseen!

7 TUULAS-HANKKEEN ARVIOINTI

Kehittämispäällikkö Petteri Heino, Sosiaalitaito Oy

7.1 Yleistä hankkeen arvioinnista

Tuusulan perhekeskushankkeen hankesuunnitelmassa määritellään hankkeessa tehtävän arvioinnin tavoitteet ja toimintatavat:

1. Hankkeen kehittämisprosessia tukee ohjaus- ja projektiryhmien säännöllinen ja systemaattinen *itsearviointi*.

2. Hankkeen toiminnoista kerätään *asiakaspalautetta*.

3. Hankkeessa kehitetään *vaikuttavuuden arviointimenetelmiä*.

4. Hankkeessa kehitetään *oman työn systemaattista arviointia* itsearviointimenetelmää käyttäen.

Arvioinnin toteuttamisessa keskeisiä toimijoita ovat hankesuunnitelman mukaan projektikoordinaattori sekä Länsi- ja Keski- Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Sosiaalitaito. Lisäksi tarkoitus on hyödyntää opiskelijoita erityisesti asiakaspalauteaineiston kokoamisessa ja työstämisessä.

Projektikoordinaattorin keskeisin tehtävä arvioinnissa on hankesuunnitelman mukaan vastata arviointimateriaalin tuottamisesta ja analysoimisesta ohjausryhmää varten. Sosiaalitaito toimii erityisesti hankkeen itsearviointimenetelmän kehittämisessä.

7.2 Arvioinnin toteuttaminen ja keskeiset havainnot

Tuusulan perhekeskushankkeen kaikissa neljässä osahankkeessa on toteutettu arviointia, jonka lähtökohdat ovat määrittyneet yhtäältä koko hankkeen arviointisuunnitelmasta sekä toisaalta osahankkeiden tavoitteiden, toteuttamisen ja tarpeiden kautta.

Kellokosken perhekeskus-osahankkeessa arviointia on toteutettu asiakaslähtöisesti hyödyntäen Bikva-arviointimenetelmää sekä perhekeskuksen asiakkaille suunnattua asiakastyytyväisyyskyselyä.

Bikva-arviointimenetelmän tavoitteena oli saada tietoa perhekeskustoiminnan kehittämiseksi, ohjata toimintaa haluttuun, asetettujen tavoitteiden ja asiakaslähtöisyyden mukaiseen suuntaan sekä tuottaa tietoa eri toimijoille perhekeskuksen toimivuudesta. Bikva-arvioinnin toteutuksesta on tehty erillinen arviointisuunnitelma sekä erillinen arviointiraportti1. Bikva-arvioinnissa tarkoituksena on tuottaa konkreetteja asiakkaiden tuottamia ajatuksia ja kehittämisehdotuksia toiminnasta vastaaville työntekijöille, esimiehille, ylimmille viranhaltijoille sekä poliittisille päättäjille. Bikva-arvioinnin toteutuksesta vastasi Sosiaalitaito.

Kellokosken perhekeskuksen Bikva-arviointi toteutettiin haastattelemalla perhekeskuksen asiakkaita, työntekijöitä, esimiehiä sekä poliittisia päättäjiä. Ryhmähaastattelut ajoittuivat kevääseen 2008, jolloin perhekeskuksen toiminta oli juuri käynnistynyt. Haastattelujen perusteella perhekeskuksen olemassa oloon ja rooliin ”yhteisenä olohuoneena” oltiin yleisesti erittäin tyytyväisiä. Arviointikeskustelujen aikaan toiminnan sisällöt olivat vielä osin täsmentymässä, jolloin kehittämiskohteina nostettiin esille erityisesti toiminnan puitteisiin liittyviä tee-

[1] Syrjänen, Elina & Salmi, Merja. Kellokosken perhekeskuksen arviointi. Sosiaalitaito. Kesäkuu 2008.

moja. Nämä kytkeytyivät lähinnä perhekeskuksen tilaratkaisuihin sekä aukioloaikoihin. Lisäksi toiminnasta tiedottamista toivottiin kehitettävän. Toiminnan sisällön osalta nostettiin esiin ns. lapsiparkkitoiminta ja sen kytkeminen osaksi perhekeskuksen toimintaa.

Syksyllä 2008 toteutettiin Kellokosken perhekeskuksessa asiakastyytyväisyyskysely, jonka tarkoituksena oli tuottaa tietoa asiakkaiden mielipiteistä sekä tulevaisuuden toiveista. Kyselyn toteutti Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelija osana työharjoitteluaan. Kyselyn tulokset on koottu julkaisemattomaksi raportiksi2.

Kysely toteutettiin yhden viikon aikana lomakekyselyllä. Kyselyyn vastasi yhteensä 27 perhekeskuksen asiakasta. Vastaajat olivat yleisesti tyytyväisiä perhekeskuksen toimintaan ja erityisesti sen työntekijöihin. Kehittämistä ja toiminnan lisäämistä vastaajat näkivät olevan lähinnä lasten kasvatukseen ja parisuhteen tukemiseen liittyvissä asioissa.

Kevät-kesällä 2009 toteutettiin asiakaspalautekysely, johon vastasi yhteensä 48 henkilöä. Kysely toteutettiin lomakekyselyllä siten, että perhekeskuksen eri toiminnoilla (avoin toiminta ja naperokerho, Majakka-ryhmä sekä kouluikäisten harrasteryhmä ja nuorten tyttöjen ryhmä) oli omat arviointilomakkeensa. Numeerisen arvioinnin lisäksi kerättiin avoimia palautteita toiminnasta. Arvioinnissa toimintaa tarkasteltiin sen tuottaman tuen näkökulmasta.

Numeerisen arvioinnin perusteella perhekeskuksen toiminta koettiin hyväksi. Vastaajat arvioivat sen tuottaneen paljon tukea itselleen ja/tai perheelleen. Avoimen toiminnan vastauksissa on nähtävissä erityisesti vanhempien vertaistuen/kokemusten vaihdon ja lasten kaveriseuran tärkeys. Vähemmän merkitykselliseksi nähtiin terveyden edistämiseen sekä parisuhteen tukemiseen liittyvät toiminnan sisällöt, jotka eivät myöskään ole olleet toiminnan keskiössä. Majakka-ryhmän osalta vastauksissa painottuu vertaistuen ja kokemusten vaihtamisen tärkeys, lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvät teemat sekä lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen ja suhteen vahvistaminen. Kouluikäisten harrasteryhmän ja nuorten tyttöjen ryhmässä tärkeäksi koettiin ryhmän olemassa olo sinänsä sekä mielekkäiden asioiden tekeminen yhdessä.

Syksyllä 2009 valmistui Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijoiden opinnäytetyö, jonka tarkoituksena oli selvittää Kellokosken perhekeskuksen toiminnan vaikuttavuutta asiakasperheiden elämään ja arkeen3. Tutkimus toteutettiin kyselylomakkeella, joka sisälsi kuusi avointa kysymystä. Täytettyjä lomakkeita aineistossa oli lopulta 18, joita analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin avulla. Tutkimuksessa havaittiin, että kellokoskelaiset ovat hyödyntäneet perhekeskuksen palveluita kokonaisvaltaisesti ja että sen tarjoamat palvelut on koettu voimaannuttaviksi. Perheet ovat tutkimuksen mukaan saaneet tukea ja voimavaroja kodin arkeen sekä lasten hoitoon ja kasvatukseen. Tutkimuksen tulokset eivät aineiston suppeudesta johtuen ole laajasti yleistettävissä, mutta tukevat osaltaan muissa Kellokosken perhekeskukseen tehdyissä arvioinneissa saatuja havaintoja.

Kokonaisuutena Kellokosken perhekeskus-osahankkeen arviointi on tuottanut paljon tärkeää tietoa toiminnan kehittämisen tueksi. Aineistossa on myös nähtävissä selvä kaari alkuvaiheen puitteisiin kytkeytyvien ja myöhemmin toteutetun, enemmän toiminnan sisältöihin kytkeytyvien painotusten välillä. Aineisto kertoo osaltaan myös sen, että Kellokosken perhekeskuksen toiminta on niveltynyt osaksi Kellokoskea, sen palveluita ja sen asukkaita. Sen voi aineiston perusteella nähdä tuottavan Kellokoskelle yhteisöllisyyttä ja uudenlaista osallisuutta, jossa julkinen sektori ja muut toimijat toimivat yhteisellä foorumilla antaen asiakkaille mahdollisuuden olla toiminnan keskiössä ja sen subjekteja. Toiminta on aidosti asiakaskeskeistä ja –lähtöistä.

Hankkeessa toteutetussa **perhevalmennusohjelmassa** osallistujilta on kerätty systemaattisesti palautetta. Keruu on tapahtunut lomakekyselyllä, jossa arviointia on tehty sekä numee-

---

[2] Vilpponen, Minna. Perhekeskus Ikioman asiakastyytyväisyyskysely.

[3] Mattila, Laura & Voutilainen, Noora. ”Henkireikä arjen puurtamisen keskellä”. Aikuisten asiakkaiden näkemyksiä Kellokosken perhekeskustoiminnan vaikutuksista perheiden arkeen.

risesti että sanallisesti. Aineistosta on nähtävissä, että toimintaan ollaan yleisesti oltu tyytyväisiä ja että toiminta on antanut erittäin paljon tai paljon tukea osallistujille. Toiminnoittain tarkasteltuna perhevalmennusohjelmassa koettiin hyödyllisimpinä lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyvät käytännön asiat ja ”vinkit”. Tärkeänä pidettiin myös vanhemmuuteen ja parisuhteeseen liittyvien teemojen käsittelyä. Ryhmien ohjaajia pidettiin hyvinä, joskin toimintaan olisi aineiston perusteella voinut sisältyä enemmän ryhmäyttäviä sekä toiminnallisia menetelmiä ja vähemmän luennointi-tyyppisiä tilaisuuksia. Tärkeää on myös havaita isien aktiivinen osallistuminen ryhmiin ja palautteen antajina. Isille kohdennettuja tilaisuuksia ja teemoja on järjestetty, mutta niiden kehittäminen ja lisääminen edelleen voisi aineiston perusteella olla perusteltua.

Perhelinkki-toiminnasta on kesäkuussa 2009 tehty kysely toiminnassa mukana olleille työntekijöille. Lomakekyselyyn vastasi kaikkiaan 28 työntekijää. Kyselyn tarkoituksena oli kerätä arviointitietoa työmuodon käynnistymisestä sekä sen kehittämistarpeista lähitulevaisuudessa. Aineisto sisältää sekä numeerista että sanallista arviointia. Kyselyaineiston perusteella voidaan havaita perhelinkki-toiminnan käynnistymiseen ja organisoitumiseen liittyvien asioiden olleen vastaajilla päällimmäisenä mielessä. Tämän näkyi vastauksissa tiedottamiseen, verkostoitumiseen ja sääntöjen luomiseen liittyvien teemojen painottumisena.

Kyselyssä vastaajia vastaajilta pyydettiin arviota nykytilasta sekä toiveita kehityssuunnista eri yhteistoimintamuotojen osalta. Näissä tuloksissa on nähtävissä myös, että toiminta on vasta käynnistymässä ja juurtumassa ja että toiminnan tulokset ovat nähtävissä vasta viiveellä. Ensi kokemukset toiminnasta ovat kuitenkin positiivisia ja sen toivotaan laajentuvan ja kehittyvän pysyväksi moniammatiilisen yhteistyön muodoksi. Tärkeäksi jatkossa nähdään erityisesti johdon sitoutuminen toimintamalliin sekä sosiaalityön osallistuminen työskentelyyn.

Tuusulan perhetukikeskuksen toimintaa on hankkeen aikana kehitetty kokonaisvaltaisesti. Kehittämistyön tarkoituksena on ollut keskuksen toiminnan laajentaminen ja uudelleen jäsentäminen vastaamaan paremmin lastensuojelun tämän hetken tarpeita. Konkreettisesti tämä on tarkoittanut esimerkiksi vastaanotto- ja arviointiyksikön perustamista keskukseen. Kehittämisprosessi on kuvattu ja sitä on arvioitu vuonna 2009 valmistuneessa opinnäytetyössä[4]. Perhekeskuksen kehittämisprosessi toteutui hankkeessa jossain määrin irrallisena ja erillisenä kokonaisuutena. Kehittämistyössä jäsennettiin perhekeskuksen toimintaa uudenlaiseksi, joka konkretisoitui henkilöstörakenteen uudistamisena sekä uudenlaista työskentelyä tukevien käsikirjojen työstämisenä. Edellä mainitussa tutkimuksessa on hyvin nähtävissä perhetukikeskuksessa toteutetun kehittämisprosessin laajuus ja pitkäjänteisyys sekä kehittämisessä kohdatut ongelmat ja saavutetut tulokset. Lopputuloksena Tuusulan perhetukikeskus on kehittynyt perinteisestä lastenkodista monipuolisia lastensuojelun palveluita tarjoavaksi yksiköksi.

Hankkeen **ohjausryhmässä** on tehty kahdesti (7.11.2008 ja toukokuu 2009) itsearviointi. Arviointi on toteutettu lomakekyselynä, sisältäen sekä numeerisen että sanallisen arvioinnin. Ensimmäinen toteutettiin ohjausryhmän normaalin kokouksen yhteydessä, toinen sähköpostitse. Ensimmäisen ohjausryhmän tekemän itsearvioinnin tarkoituksena oli vastaajan käytössä olevaan tietoon perustuen arvioida Tuulas-hankkeen etenemistä suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Perhetukikeskuksen osalta kehittämistyön arvioitiin edenneen hyvin. Sanallisissa arvioissa pohdittiin vuoropuhelun toteutumista lastensuojelun avohuollon kanssa sekä tilainvestointien todentumista. Perhekeskusten osalta nähtiin Kellokosken edenneen pisimmälle, joskin toiminnan laajentamista ja lisäresursointia pidettiin tärkeänä. Jokelan perhekeskuksen nähtiin edenneen oikean suuntaisesti, mutta kehittämisprosessin hitautta pohdittiin erityisesti suhteessa Jokelan aiempiin projekteihin. Etelä-Tuusulan perhekeskuksen nähtiin edenneen erityisesti uudenlaisten työskentelymallien (uusi perhevalmennusmalli) sekä monisektoraalisen verkostoitumisen osalta, vaikka Etelä-Tuusulassa ei ole vahvoja perinteitä tämäntyyppiselle toiminnalle. Kokonaisuutena perhekeskusten kehittämisessä nähtiin heikkoutena olevan ylimmän johdon sitoutumisen puutteen, kehittämisen henkilöitymisen projektin työntekijöihin sekä yhteisen ymmärryksen ja käsitteistön ohuutta. Toisen ohjausryhmälle suunnatun itsear-

[4] Tuokko, Saila. Lastenkoti muutoksessa. Perhetukikeskuksen kehittämisprojektin merkityksiä etsimässä. Laurea-ammattikorkeakoulu 2009.

vioinnin tarkoituksena oli arvioida hankkeen toteumaa ja suunnata hankkeen loppuvaiheen toimintaa. Sähköpostitse toteutettuun itsearviointiin vastasi kuitenkin vain kaksi ohjausryhmän jäsentä, joten sen tuloksista ei ole mahdollista tehdä johtopäätöksiä.

7.3 Johtopäätökset

Tuusulan perhekeskushankkeessa on koottu mittava määrä monimuotoista arviointiaineistoa, josta voi osaltaan tehdä päätelmiä hankkeessa tehdyn kehittämistyön saavutuksista ja tuloksista. Tulee kuitenkin ottaa huomioon, että kerätty aineisto on sangen suppea ja luonteeltaan pääosin poikkileikkaustyyppistä, joten sen perusteella ei voida tehdä kovin vahvoja päätelmiä. Poikkeuksena tästä on kuitenkin perhevalmennusohjelma, jossa osallistujilta on kerätty palaute- ja arviointitietoa varsin laajasti ja systemaattisesti. Aineisto on myös painottunut siten, että Kellokosken perhekeskus-pilotista on kerätty ja tuotettu runsaasti materiaalia, kun taas joistain kehittämiskohteista on vain välillistä, lähinnä ohjausryhmäarvioinnin välityksellä saatua arviointitietoa.

Prosessiarvioinnissa on aineiston keräämisen ja tuottamisen lisäksi tärkeää se, miten arviointiaineisto tuodaan projektin toimijoiden ja päättäjien yhteiseen käsittelyyn. Tässä suhteessa hankkeessa olisi ollut syytä olla jämäkämpi. Nyt monet arvioinnissa esiin tulleet tärkeätkin havainnot jäivät vaille yhteistä käsittelyä ja mahdollista linjan tarkistusta. Tämä olisi vahvistanut myös eri toimijoiden osallisuutta ja sitoutumista yhteiseen kehittämisprosessiin. Hankkeessa toteutettavan arvioinnin yhtenä tavoitteena oli kehittää oman työn systemaattista arviointia. Tämän voidaan nähdä toteutuneen erityisesti arviointitietoisuuden ja osin menetelmätietoisuudenkin osalta. Vaikka arvioinnille ei hankkeen aikana syntynytkään selkeää rakennetta, on arvioinnin vahvistumiselle todennäköisesti selvästi aikaisempaa paremmat edellytykset. Hankkeen arvioinnin tavoitteena ollut vaikuttavuuden mittaamisen kehittäminen ei hankkeessa edennyt, mutta hankkeen resurssit huomioon ottaen ei tämän tavoitteen saavuttamiselle ole käytännössä ollut mahdollisuuksia.

Tarkasteltaessa kerättyyn ja tuotettuun aineistoon perustuen hankkeen saavuttamia tuloksia, voidaan havaita kaikkien toimintojen edenneen oikeansuuntaisesti, mutta kehityksen vauhti on ollut vaihteleva. Perhekeskustoiminta fyysisenä tilana on käynnistynyt Kellokoskella ja on vajaan kahden toimintavuotensa aikana löytänyt alueen asukkaat ja muut toimijat. Voidaan siis nähdä, että Kellokoskella on luotu oma, toimintaympäristöön ja paikalliseen toimijaverkostoon kytkeytyvä konsepti perhekeskustoiminnasta, jonka rooli osallisuuden ja yhteisöllisyyden tuottajana on merkittävä. Aineistossa on kuitenkin jossain määrin nähtävissä huolta toimintaedellytysten jatkuvuudesta ja toimintaan sitoutumisesta. Perhevalmennusmallia on kehitetty hankkeen aikana systemaattisesti ja kootun aineiston perusteella toiminta on löytänyt sisällöllisesti ja menetelmällisesti oikean suunnan. Perhelinkkitoiminta on käynnistynyt hankkeen aikana ja on aineiston perusteella tuonut moniammatilliseen yhteistyöhön selkeän rakenteen ja toimintatavan, joka on keskeisen tärkeätä moniammatillisen yhteistyön jatkuvuuden ja vaikuttavuuden kannalta. Perhelinkkitoiminnan haasteita ovat jatkossa toiminnan vakinaistuminen ja leviäminen osaksi koko kunnan lasten ja nuorten palveluita. Tämä edellyttää myös ylimmän johdon sitoutumista toimintamalliin. Tuusulan perhetukikeskuksen kehittäminen on käynnistynyt jo 2000-luvun alkupuolella ja on jatkunut lisätyillä resursseilla edelleen hankkeessa. Merkittävän kehittämistyön tuloksena perhetukikeskuksen rakenteet ja toimintatavat on saatettu vastaamaan nykyisiä lastensuojelun tarpeita ja menetelmiä.

7.4 Ehdotuksia jatkokehittämiselle

Tuusulan kunnalle on leimallista voimakas muuttoliike kuntaan, kunnasta pois sekä kunnan sisällä. Lisäksi monen nykyisen tuusulalaisen juuret ovat muualla kuin Tuusulassa. Tämä tilanne tuottaa myös omat erityistarpeensa; Tuusulassa on tarve toimintamuodoille ja foorumeille, jotka omalta osalta paikkaavat voimakkaan liikkuvuuden aiheuttamaa juurettomuutta ja verkostojen puutetta. Tähän tarpeeseen perhekeskustoiminta luo hyvät puitteet ja tutkimuksellisestikin toimivan ja vaikuttavan mallin.

Jatkossa on kuitenkin tärkeää pohtia, kenelle ja mihin tarpeisiin Tuusulan perhekeskustoiminta tulevaisuudessa vastaa. Kehitetäänkö toimintaa universaaliksi, preventiiviseksi toimintamalliksi, joka tavoittaa suuren osan kunnan lapsiperheistä vai kohdennetaanko toimintaa erityistä tukea tarvitseville? Ruotsin sosiaalihallituksen vuonna 2008 tekemässä selvityksessä havaittiin, että universaali perhekeskustoiminta tavoittaa erityisesti sosioekonomisesti vahvat ryhmät ja että erityisesti isät, ulkomaalaistaustaiset ja sosioekonomisesti heikossa asemassa olevat ovat tällöin toiminnassa aliedustettuina.

Hankkeessa kootusta aineistosta ei ole pääteltävissä sitä, kuinka hyvin Tuusulan perhekeskustoiminta tavoittaa erilaiset väestöryhmät. Joka tapauksessa jatkossa tulee toimintaa järjestää yhä enemmän segmentoituviin tarpeisiin.

Hankkeen aikana kehitettyä toiminnan monimuotoista arviointia on syytä edelleen jatkaa ja ottaa vahvemmin osaksi toiminnan kehittämistä.

Jatkossa on myös tärkeää, että perhekeskustoiminta asemoituu hallinnollisesti osaksi Tuusulan lasten ja perheiden palveluita ja tuusulalaista toimijaverkostoa. Suunniteltu moniammatillista yhteistyötä linjaavan ja koordinoivan esimiestyöryhmän voidaan nähdä osaltaan tuovan pysyvyyttä ja rakennetta moniammatilliseen yhteistyöhön.

8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tavoitetaso 1: Edistetään verkostoitumista kaikissa lasten, nuorten ja perheiden palveluissa Tuusulassa

- painopisteenä tehostaa varhaista havaitsemista ja puuttumista yli hallintorajojen yhteistyössä seurakunnan ja järjestöjen kanssa
- tiivistämällä yhteistyötä ja kehittämällä yhteiseen näkemykseen perustuvia toimintatapoja
- kytkemällä toimintamallien kehittäminen kunnan organisaation samanaikaisiin muutoksiin, jotka mahdollistavat verkostoitumista ja uusia toimintakäytäntöjä

Hankkeessa luotiin rakenteelliset poikkisektoriset toimintamallit, jotka perustuvat yhteistyöhön kunnan ja seurakunnan työntekijöiden ja kuntalaisten (järjestöt, kuntalaisia edustavat neuvostot) kesken. Työntekijä- ja asiakastasolla kokoontuvat Perhelinkit kaikissa kunnan aluekeskuksissa ja johtamisen tasolla ollaan käynnistämässä moniammatillista esimiesryhmää. Keskiössä yhteistoimintamalleissa on ennakoiva ja ehkäisevä lapsiperhetyö peruspalveluissa. Moniammatillisesti toteutettu ensisynnyttäjäperheille suunnattu perhevalmennusohjelma otettiin koko kunnassa käyttöön.

Hankkeen moniammatillisen työn kehittämistapoja ei kytketty kunnan organisaatiomuutosten toteutukseen.

Kehitystyön jatkuminen ja sen haasteet

- Perhelinkit tarvitsevat vankan tuen organisaation johdolta toimintaedellytysten ja voimavarojen turvaamiseksi ja jotta ne hyödyttäisivät mahdollisimman hyvin lapsiperhetyön kehittämistä jatkossa. Moniammatillinen esimiesryhmä on avainasemassa konkreettisten toimintaedellytysten luomisessa ja ylläpitämisessä työntekijätason moniammatilliselle yhteistyölle (perhelinkkitoiminnan jatkuvuuden varmistaminen, työntekijöiden resurssien käyttö, esimieslinkin ja perhelinkkien saumaton vuorovaikutus, moniammatillisista lapsiperhepalveluista tiedottaminen)
- Alueellisten perhelinkkien säännöllinen keskinäinen kokemusten vaihto ja yhdessä kehittäminen on tärkeää yhteisten toimintalinjojen säilyttämiseksi (asiakkaiden tasaarvoisuus palvelujen käyttäjinä), selkeyden ylläpitämiseksi työntekijöiden keskuudessa sekä perhelinkkiin osallistuvien vakiojäsenten voimavarojen vahvistamiseksi
- Moniammatillinen kumppanuuteen perustuva ja dialoginen esimiesyhteistyö on vasta alussa ja tarvitsee kehittyäkseen kaikkien toimijoiden sitoutumisen yhteiseen tehtävään
- Lasten ja perheiden palveluista tiedottamista tulisi kehittää edelleen erityisesti kunnan verkkosivuilla. Tähän tarvitaan moniammatillisen esimiesryhmän hyväksyntää ja vetoapua.

Tavoitetaso 2: Alueellisen perhekeskuksen toimintamallin luominen

- Kaikkiin Tuusulan aluekeskuksiin muodostetaan perhekeskukset, jotka toimivat lapsiperheiden avoimina kohtaamispaikkoina ja lapsiperhepalvelujen tarjoajina matalan kynnyksen periaatteella
- Perhekeskusmallin pilottina toimi Kellokosken perhekeskus IKIOMA. Kohderyhmänä ovat aluksi alle kouluikäisten lasten perheet ja vähitellen myös muut ikäryhmät (esim. murrosikäisten lasten perheet) Sisällöllisinä tavoitteina ovat:
    1. Vanhempien ja lasten vuorovaikutuksen kehittyminen
    2. Ennakoiva tuki perheille ja varhainen puuttuminen pulmatilanteisiin
    3. Tukea arjessa selviytymiselle sosiaalisten verkostojen ja yhteisöllisyyden avulla
    4. Tukea lasten kotihoidolle vaihtoehtona kunnalliselle päivähoidolle
    5. Tietoa ja asiantuntijapalveluita helposti tarjolla

Kellokosken IKIOMA oli ainut perhekeskus, joka käynnistettiin hankkeen aikana. Siten tavoite kolmesta alueperhekeskuksesta ei hankkeessa toteutunut.

IKIOMAn työtä kehitettäessä asetetut sisällölliset tavoitteet olivat koko projektin ajan vahvana johtolankana ja tukena. Niiden pohjalta luotiin monipuoliset sisällöt toiminnalle, joka suuntautui kaiken ikäisten lasten perheille ja kohtaamaan mitä erilaisimpia huolia, joita perheissä voi esiintyä. Toimintamallissa osoittautui keskeiseksi työparityöskentely sekä perhekeskusohjaajien kesken että muiden toimijoiden kanssa ja se on edellytys toimintamallin toteuttamiselle jatkossakin.

Kehitystyön jatkuminen ja sen haasteet

- Pilottiperhekeskuksena kehitetyn IKIOMAn resurssien ja moniammatillisen toimintapohjan leikkaaminen, juuri kun työ oli saatu neljän vuoden aikana rakennettua monipuoliseksi ja tehokkaasti moniammatillisia verkostoja hyödyntäväksi, tarkoittaa merkittävän osaamispanoksen hajoamista. Jos perhekeskustoimintaa halutaan uudelleen käynnistää tulevaisuudessa, alkaa työ jokseenkin alusta.
- Toiminta tarvitsee riittävät työntekijäresurssit ja hedelmälliseksi havaittu toimintamalli edellyttää työparityöskentelyä. Tällaisessa toiminnassa olennaista on myös varata työntekijöille riittävästi aikaa kehittämistyölle, jotta pystytään reagoimaan koko ajan muuttuviin erilaisiin tarpeisiin.
- Moniammatillinen perhekeskustoiminta edellyttää vahvaa tukea kaikkien lapsiperhepalveluiden esimiehiltä ja moniammatillista koordinaatiota, esimerkiksi perhelinkkien taholta tai jollakin muulla tavalla järjestettynä.

Tavoitetaso 3: Työmenetelmien ja osaamisen kehittäminen

- verkostotyön osaaminen
- varhainen havaitseminen ja puuttuminen
- arviointiosaaminen perheiden kanssa tehtävässä työssä
- oman työn arvioinnin menetelmät ja käytännöt sekä asiakaspalautteen hyödyntäminen

Verkostotyön menetelmäkoulutusten järjestämisestä oli suunnitelmia hankkeen alussa, mutta toteuttamiselle ei löytynyt riittävää pohjaa. Osallistuminen mm. ARVO-hankkeen koulutuksiin (esim. salassapitovelvollisuus lasten ja perheiden kanssa tehtävässä moniammatillisessa työssä) on tukenut verkostotyön kehittämistä. Verkostotyön menetelmien harjoittaminen on hankkeessa toteutunut käytännön toimintamalleja kehittämällä, erityisesti Perhelinkkimallia, ja moniammatillisia dialogisia vuorovaikutustaitoja erilaisissa ryhmissä harjoitellen.

Varhaisen havaitsemisen ja tuen taitoja on vahvistettu IKIOMAssa erityisesti työnohjauksen keinoin ja koulutuksilla. Tuusulassa on useita vuosia toteutettu VAVU-koulutusta, johon on osallistunut iso osa perhekeskustoimijaverkosta ja sen on katsottu kytkeytyvän selkeästi kehittämistyöhön.

Perhetukikeskuksessa on intensiivisesti kehitetty hankkeen ajan vastaanotto- ja arviointityön työmalleja ja –menetelmiä. Yksikön henkilöstö on osallistunut koulutuksiin ja työprosessia on kehitetty käsikirjatyöskentelyn avulla.

Oman työn arviointi ja sen menetelmien opettelu ei hankkeessa toteutunut systemaattisesti, vaikka sitä projektiryhmissä ja ohjausryhmässä toteutettiin jossain määrin. Ohjausryhmän arvioinneissa on kuitenkin todettu, että palautteen antaminen ja hyödyntäminen on lisääntynyt organisaatiossa. Asiakaspalautteita kerättiin laajasti IKIOMAn toiminnasta ja perhevalmennuksesta ja palautetta on koko ajan hyödynnetty toiminnan kehittämisessä.

Kehitystyön jatkuminen ja sen haasteet

- Dialogisen tasavertaisen toimintakulttuurin luominen moniammatilliseen esimiestyöhön ja sen kehittäminen edelleen ja ylläpitäminen mm. perhelinkkitoiminnassa vaatii jatkuvaa tietoista ja aktiivista työtä.
- Verkostotyömenetelmiä voitaisiin hyödyntää huomattavasti nykyistä enemmän kaikenlaisessa työssä – koulutusten järjestäminen?
- Perhetukikeskuksessa arviointiosaamisen edelleen kehittäminen ja koulutuksissa opitun käytäntöön vieminen

- Systemaattisen itsearvioinnin käyttö mittaamaan esimerkiksi moniammatillisten ryhmien toimintakulttuuria ja tavoitteiden saavuttamista
- Asiakas- ja työntekijäpalautteiden systemaattinen kerääminen, jossa voidaan hyödyntää hankkeen aikana toteutettujen arviointitapojen kokemuksia, lomakepohjia jne.

LÄHTEET

Espoon Perhekeskus kumppanina –hanke 2006-2007. Hankemateriaali.

Mattila, L. & Voutilainen, N. 2009. ”Henkireikä arjen puurtamisen keskellä.” Aikuisten asiakkaiden näkemyksiä Kellokosken perhekeskustoiminnan vaikutuksista perheiden arkeen. DIAK ammattikorkeakoulu.

Paavola, A. (toim.) 2004. Perhe keskiössä. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Rastas, K. 2008. Tuulas, Perhevalmennus 4T. Tietoa, taitoa, tahtoa ja tunnetta vanhemmuuteen. Tuusulan lastensuojelun kehittämishanke 2005–2007, Hyrylän osaprojekti. Loppuraportti.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2004:14. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2004:14. Helsinki: STM.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2008. Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta. Työryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:37. Helsinki: STM.

Socialstyrelsen. Familjecentraler – Kartläggning och kunskapsöversikt 2008. Tuokko, Saila 2009. Lastenkoti muutoksessa – perhetukikeskuksen kehittämisprojektin merkityksiä etsimässä. Tikkurila: Laurea ammattikorkeakoulu.

Syrjänen, E. & Salmi, M. 2008. Kellokosken perhekeskuksen arviointi. Sosiaalitaito.

Tuusulan perhekeskushanke 2007 – 2009 – malleista käytännöiksi. Hankesuunnitelma. Viitala Riitta, Kekkonen Marjatta & Paavola Auli 2008. Perhekeskustoiminnan kehittäminen. Perhe–hankkeen loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä2008:12. Helsinki: STM.

Vilpponen, M. 2008. Perhekeskus Ikioman asiakastyytyväisyyskysely.

Ylönen, P. & Kulhoranta, K. 2009. Verkostotyötä Kaakkois-Suomessa. Hankkeista kohti pysyvää verkostopankkitoimintaa. Socom.

Ohjausryhmän kokoonpano

Puheenjohtajat:
Vs. sosiaalitoimenjohtaja Leo Pietarinen (6/2007 – 12/08)
sosiaalityön päällikkö Marja-Liisa Palosaari (1/09 – 10/09)

Ydinryhmä:
Varhaiskasvatuspäällikkö Leo Pietarinen (kasvatus- ja sivistystoimen edustaja 1/09 alkaen)
Ylilääkäri Eeva Huikko, terveystoimi
Johtava hoitaja Marja-Liisa Haavisto, terveystoimi (12/08 asti)
Sivistystoimenjohtaja Esa Ukkola (12/08 asti)
Johtava lapsityönohjaaja Kaija Sarén, Tuusulan seurakunta
Kehittämispäällikkö Petteri Heino, Sosiaalitaito Oy
Projektikoordinaattori Iiris Heikkilä

Laajennettu ryhmä, johon ovat osallistuneet myös:
Sosiaalityönpäällikkö Kirsi Kaskinen, Mäntsälä (6/07 – 9/07)
Sosiaalityön päällikkö Niina Väkeväinen, Mäntsälä (9/07 – 8/08)
Vs. sosiaalityönpäällikkö Erja Rainio, Mäntsälä (8/08 – 10/09)
Projektityöntekijä, terveydenhoitaja Krista Rastas
Päiväkodinjohtaja Päivi Hirvinen (12/08) asti
Perhekeskusohjaaja Riikka Vilja
Perhekeskuksen johtaja Saila Tuokko
Perhekeskusohjaaja Jaana Tarula (1.8.2008 alkaen)
Kehittäjäpsykologi Marika Vilén (6.8.2008 alkaen)

Projektiryhmiin hankkeen aikana osallistuneet

Etelä-Tuusula

Krista Rastas	terveydenhoitaja, projektityöntekijä, puheenjohtaja
Tiina Vesimäki	päiväkodinjohtaja
Ulla Räsänen	perhetyöntekijä
Kirsti Winqvist	kasvatus- ja perheneuvolan sosiaalityöntekijä
Elina Risku	koulupsykologi
Katja Hemmilä	lastenohjaaja, Tuusulan seurakunta
Tuula Abdo	lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä
Iiris Heikkilä	projektikoordinaattori
Outi Salo	neuvolapsykologi
Leena Siltala	koulukuraattori
Matti Valkonen	apulaisrehtori
Maisa Riekkinen	konsultoiva erityislastentarhaopettaja
Aija Kylmänen	erityisnuorisotyöntekijä
Sari Marjakaarto	neuvolan perhetyöntekijä
Asta Luumi	depressiohoitaja
Heidi Väyrynen	kouluterveydenhoitaja
Anne Toivio	päiväkodinjohtaja, (perhekerhokoordinaattori)

Kellokoski

Iiris Heikkilä	projektikoordinaattori, puheenjohtaja
Päivi Hirvinen	päiväkodin johtaja, Kellokosken päiväkoti
Riikka Vilja	perhekeskusohjaaja
Jaana Tarula	perhekeskusohjaaja
Leena Kurki-Manner	päiväkodin johtaja, Torpparin ja Impilinnan päiväkodit
Kristiina Grönroos	alueellinen erityislastentarhanopettaja
Auli Salminen	lastensuojelun erityissosiaaliohjaaja
Tuula Hallia	lapsi- ja perheasiain koordinaattori
Anna-Mari Laitinen	psykologi
Pia Ritaluoma	terveydenhoitaja
Krista Rastas	projektityöntekijä-terveydenhoitaja
Merja Manelius	kouluterveydenhoitaja
Tuulia Pajunpää	erityisnuorisotyöntekijä
Auli Tukiainen	kirjastonjohtaja
Ulla Siitonen	perhetyöntekijä, Mäntsälä
Minna Kaunisto	perhetyöntekijä, Mäntsälä
Armi Kivihuhta	lapsi- ja perhetyön ohjaaja, seurakunta

Jokela

Pirkko Hansen-Haug	johtava lastensuojelun sosiaalityöntekijä, pj. 12/07 asti
Hanna Määttänen	konsultoiva erityislastentarhanopettaja, pj. 1/08–6/08
Miia Hautaniemi-Bustamante	koulukuraattori
Paula Vaalivirta	alueellinen erityislastentarhanopettaja
Heidi Talvenkorpi	lastensuojelun sosiaalityöntekijä
Riina Arolinna	lastensuojelun sosiaalityöntekijä
Kia Tuominen	perhetyöntekijä
Eija Lindroos	perhetyöntekijä
Kirsi Ahokas	päiväkodinjohtaja
Liisa Sorri	päiväkodinjohtaja
Helena Palmumaa	vs. päiväkodinjohtaja
Jaana Tarula	vs. päiväkodinjohtaja
Leena Lehto	erityissosiaalityöntekijä, pj. 8/08 lähtien

Päivi Jokinen	lastensuojelun sosiaalityöntekijä
Anna-Liisa Alaluusua-Taivassalo	lastensuojelun sosiaalityöntekijä
Anne Kivi	koulukuraattori
Taina Saarinen	koulukuraattori
Pirita Kainulainen	päihdetyöntekijä
Mia Stellberg	koulupsykologi
Satu Sariola	kuraattori
Heidi Talvenkorpi	lastensuojelun sosiaalityöntekijä
Jonna Pätynen	neuvolaterveydenhoitaja
Sirkka Kaarakka	kouluterveydenhoitaja
Anna Saarinen	kouluterveydenhoitaja
Jaana Kellosalmi	erityisnuorisotyöntekijä
Jaana Aro	erityisnuorisotyöntekijä
Jonna Kajava	nuorisotalon ohjaaja
Markus Torvinen	rehtori
Anu-Leena Lamppu	diakoni

Perhetukikeskus

Saila Tuokko	lastenkodin johtaja
Katja Keitaanniemi	vastaava ohjaaja
Sari Hapola	vastaava ohjaaja
Maarit Muhli	sosiaalityöntekijä
Päivi Keso	psykiatrinen sairaanhoitaja
Kirsti Virtanen	ohjaaja
Maria Ahlfors	ohjaaja
Susanna Ylimys	ohjaaja
Erja Halmesaari	ohjaaja
Virpi Roponen	ohjaaja
Annukka Koivuniemi	ohjaaja
Minna Hakasaari	erityistyöntekijä
Pirkko Hansen-Haug	lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä (12/07 asti)
Tuula Abdo	lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä
Kristiina Kivinen	perhetyön vastaava ohjaaja
Sinikka Lehtonen	psykiatrinen sairaanhoitaja, kasvatus- ja perheneuvola
Iiris Heikkilä	projektikoordinaattori
Marika Vilén	kehittäjäpsykologi

Tuusula

Olen äiti / isä

päivämäärä _____

HALUAMME KEHITTÄÄ PALVELUAMME JA PYYDÄMME MIELIPIDETTÄSI PERHEVALMENNUKSESTA.

Osallistuin

1. Matkalla vanhemmuuteen
2. Odotusaikanakin voi liikkua ?
3. Löytöretki läheisyyteen
4. Vauvan maailma
5. Vauva, vuorovaikutus, vanhemmuus
6. Synnytyssairaala vierailu
7. Synnytykseen liittyvät tunteet
8. Tervetuloa vauva!
9. Vauva kehittyy...
10. Ilta äitiydelle
11. Isien ilta
12. Kun vanhempainrahakausi päättyy...
13. Höyhensaarille

Mitkä tapaamiskerrat koit tarpeellisina?

_____

Mitkä tapaamiskerrat koit vähemmän kiinnostavina / tarpeettomina ?

_____

Rengasta mieleisin vaihtoehto asteikolla 1 - 5:
(1 = huono, 2 = välttävä, 3 = tyydyttävä, 4 = hyvä, 5 = erinomainen)

		Arvosana				
1.	**Minkälaiseksi koit ilmapiirin näissä tilaisuuksissa?**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
2.	**Onko valmennuskokonaisuudesta hyötyä?**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**

Hyvää / ruusuja seuraavista asioista:
(sisältö, toteutustapa, paikka, välineet, ajankohta, ryhmänkoko jne.)

Kehitettävää / risuja seuraavista asioista:
(sisältö, toteutustapa, paikka, välineet, ajankohta, ryhmänkoko jne.)

Jäikö jotain oleellista puuttumaan?

Terveiset ryhmänohjaajille:

Kiitos!

Tuulas

SAATEKIRJE

Tuusulan perhekeskushanke Tuulas on osa valtakunnallista perhekeskushanketta. Tuulas -hankkeen tavoitteena on luoda uusia vanhemmuutta ja lapsiperheiden hyvinvointia tukevia palveluja ja toimintamalleja, jotka vastaisivat entistä paremmin perheiden tarpeisiin Tuusulan alueella. Hanke on sosiaali- ja terveysministeriön ja Tuusulan kunnan rahoittama kehittämishanke, joka päättyy vuoden 2009 lopussa.

Olette osallistuneet Tuulas -hankkeen toimesta toteutettuun toimintaan. Tässä liitteenä olevassa lomakkeessa voitte te vanhemmat antaa palautetta kokemuksistanne ja arvioida, mitä osallistumisenne kyseessä olevaan toimintaan on teille merkinnyt ja mitä uutta olette siitä saaneet.

Toimintaa arvioidaan Tuusulan lapsiperhepalveluiden edelleen kehittämiseksi. Vastaamalla kyselyyn voitte vaikuttaa siihen, mitä palveluja ja millä tavalla toteutettuina tulevaisuudessa järjestetään. **Mielipiteenne on tärkeä!**

Jos haluatte osallistua kyselyn yhteydessä suoritettavaan arvontaan, täyttäkää alla olevan arvontalipukkeen tiedot. Ohessa on mukana kaksi palautuskuorta, toinen palautelomakkeille ja toinen arvontalipukkeille. Näin voitte antaa palautteen nimettömänä. **Palautelomakkeet pyydämme postittamaan viimeistään 11.5.2009.**

Arvonnassa palkintona on kaksi kappaletta 10 kerran lahjakortteja Tuusulan uimahalliin. Yhden lahjakortin arvo on 36 euroa ja jokainen perheessä voi hyödyntää siitä oman osuutensa. Alle 7-vuotiaan lapsen uintikäynnit ovat aina maksuttomia. Ensimmäinen arvonta suoritetaan juhannusviikolla. Toinen arvonta suoritetaan syksyllä. Ilmoitamme puhelimitse tai kirjeitse, jos olette voittaneet.

Kiitämme palautteestanne!

Halutessasi voit kysellä lisää Tuulas-hankkeesta ja sen tavoitteista,

Iiris Heikkilä, projektikoordinaattori tai
puh: 040-314 4440

Marika Vilén, kehittäjäpsykologi
puh: 040-314 4233

LEIKKAA TÄSTÄ----------

ARVONTALIPUKE

Liitä tämä arvontalipuke palautelomakkeen mukaan tai lähetä erikseen osoitteeseen:
Marika Vilén, Kellokosken sosiaali- ja terveysasema
Kuntotaival 2, 04500 Tuusula

NIMI _____

OSOITE _____

PUHELINNUMERO _____
TUULAS -HANKE, ASIAKKAAN PALAUTELOMAKE
(vanhemmat)

A. PALAUTTEEN ANTAJAN YLEISET TIEDOT

Tuulas

1. Mitä ryhmää/toimintaa/palvelua palautteeni koskee?

_____PERHEVALMENNUS_____

2. Missä alueella/paikassa toiminta on toteutettu?

_____

3. Minä aikana olen osallistunut ko. ryhmään/toimintaan/palveluun?

_____

4. Asun
Tuusulassa ☐
Mäntsälässä ☐
Muualla ☐, missä _____

5. Kuulun ikäluokkaan
18-25 vuotta ☐ 26-30 vuotta ☐ 45 vuotta -> ☐
31-40 vuotta ☐ 40-45 vuotta ☐

6. Minun lisäksi perheestämme on osallistunut ryhmään/toimintaan/palveluun:

0-1 -vuotiaita ____henkilöä
2-3 -vuotiaita ____henkilöä
4-7 -vuotiaita ____henkilöä
8-14 -vuotiaita ____henkilöä
15-18 -vuotiaita ____henkilöä
ja muita aikuisia ____henkilöä
(kuten puoliso, lapsen toinen vanhempi, isovanhempi)

B. PALAUTELOMAKE

Arvioi, mitä hyötyä sinulle tai perheellesi on ollut, että olet ollut mukana kyseessä olevassa ryhmässä/toiminnassa/palvelussa. Lopuksi voit antaa palautetta siitä, miten toimintaa voisi kehittää entisestään tai millaisia perheille suunnattuja palveluita Tuusulassa tulisi kehittää jatkossa.

0= En ole saanut mitään tukea
1= Olen saanut vähän tukea
2= Olen saanut paljon tukea
3= Olen saanut erityisen paljon tukea

Halutessasi voit myös kommentoida tarkemmin jokaisen kohdan alle, millä tavalla koet saaneesi tukea kyseessä olevassa asiassa.

OLEN SAANUT....

- Mahdollisuuden vaihtaa kokemuksiani vanhemmuudesta muiden vanhempien kanssa. Kokemusten vaihto on tuonut uusia näkökulmia ja voimia arjesta ja vanhemmuudesta selviytymiseen 0 1 2 3

_____

_____

- Uusia ystäviä/perhetuttavia, jotka ovat samassa elämäntilanteessa 0 1 2 3

_____

_____

- Tietoa lapsen kehitykseen/kasvatukseen liittyvistä asioista 0 1 2 3

_____

_____

- Lapselleni kaveriseuraa ja kokemuksia ryhmätilanteissa toimimisesta 0 1 2 3

_____

_____

- Vinkkejä yhdessä tekemiseen lapsen kanssa (kuten leikit, laulut, lorut, askartelut) 0 1 2 3

_____

_____

- Tilaisuuden tunteiden työstämiseen ja tukea tunteiden käsittelyyn suhteessani lapseeni. Osaan nyt käsitellä paremmin erilaisia tunteita, jotka heräävät itsessäni tai lapsessani 0 1 2 3

_____

_____

- Tukea omien voimavarojen tunnistamiseen. Tunnistan nyt paremmin voimavarani ja luotan itseeni enemmän vanhempana 0 1 2 3

_____

_____

- Tukea vanhempana jaksamiseen. Tiedostan paremmin rajani ja haasteeni vanhempana 0 1 2 3

_____

_____

- Vinkkejä/tukea oman terveyden edistämiseen 0 1 2 3

_____

_____

- Vinkkejä/tukea parisuhteeseen 0 1 2 3

_____

_____

- Tukea erilaisissa pulmatilanteissa 0 1 2 3
(kuten empaattista ymmärtämistä, vinkkejä ja ohjausta)

_____

_____

- Tietoa alueen muista perheille suunnatuista palveluista/palvelun tarjoajista 0 1 2 3

_____

_____

- Tukea päätösten ja valintojen tekemiseen perheeni jatkoa ajatellen 0 1 2 3

_____

_____

Olen ollut tyytyväinen lisäksi/ erityisesti...
a) ko. toiminnassa (jossa olen ollut mukana)…

b) perheille suunnatuissa palveluissa Tuusulassa…

Jatkossa haluaisin, että
a) ko. toimintaa kehitettäisiin seuraavasti:
(esim. aiheet ryhmissä, toiminnan kesto/ajankohta, menetelmät, ryhmän koko)

b) palveluita perheille Tuusulassa kehitettäisiin seuraavasti:

KIITOS VASTAUKSESTASI!